

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GREK VE ROMA UYGARLIĞINDA SPOR VE SPOR
BETİMLEMELERİ**

Metin ÖZLÜ

DOKTORA TEZİ

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

Danışman

Prof.Dr. Hakan Salim ÇAĞLAYAN

KONYA-2019

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**GREK VE ROMA UYGARLIĞINDA SPOR VE SPOR
BETİMLEMELERİ**

Metin ÖZLÜ

DOKTORA TEZİ

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ANABİLİM DALI

Danışman

Prof.Dr. Hakan Salim ÇAĞLAYAN

KONYA-2019

S.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Metin ÖZLÜ tarafından savunulan bu çalışma, jürimiz tarafından **Spor Yöneticiliği** Anabilim Dalında Doktora Tezi olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı: Prof. Dr. İ. Bülent FİŞEKÇİOĞLU
Selçuk Üniversitesi-Spor Bilimleri Fak.-Spor Yöneticiliği

İmza

Danışman: Prof. Dr. Hakan Salim ÇAĞLAYAN
Selçuk Üniversitesi-Spor Bilimleri Fak.-Spor Yöneticiliği

İmza

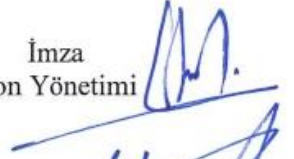
Üye: Doç. Dr. Ahmet UZUN
Necmettin Erbakan Üniversitesi-A.K.Eğitim Fak.- Bed. Eğ. ve Spor

İmza

Üye: Doç. Dr. Mehmet DEMİREL
Necmettin Erbakan Üniversitesi-Turizm Fak.- Rekreasyon Yönetimi

İmza

Üye: Dr. Öğretim Üyesi Ferhat ÜSTÜN
Selçuk Üniversitesi-Spor Bilimleri Fak.-Rekreasyon

İmza

ONAY:

Bu tez, Selçuk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmenliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

İmza

Prof. Dr. Ender ERDOĞAN

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Grek ve Roma uygarlıklarında spor ve spor betimlemelerinin tarihsel süreçleri, gelişimi ve kat ettiği aşamalar dönemlere ayrılarak incelenmiştir.

Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan tez danışmanım Prof. Dr. Hakan Salim ÇAĞLAYAN'a teşekkürlerimi sunarım. Kaynak aramak için yardım talep ettiğim ve yardımları geri çevirmeyen Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarımı bölümü başkanı Dr. Öğretim Üyesi İlker IŞIK'a, bu zorlu tez sürecinde benden desteğini bir an için bile esirgemeyen değerli arkadaşım Dr. Öğretim Üyesi Ferhat ÜSTÜN'e, tüm eğitim hayatım boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen her zaman yanımda olan Babam, Annem ve Ablama, sabır, özveri ve sevgileri ile yanımda duran sevgili eşim Ece ÖZLÜ'ye çocuklarım İshakhan ve Semra Neris'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Metin ÖZLÜ

Konya-2019

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER	iv
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Greklerde Oyunlar	4
1.1.1. Grekler’de Olimpiyat Oyunları ve Yer Alan Oyunlar	9
Koşular	14
Disk Atma (Diskos)	18
Atlama (Halma)	18
Cirit Atma (Akontion).....	19
Boks (Pygmachia).....	20
Güreş (Pale)	22
Pankreas Güreşi (Pankration)	24
Pentatlon (Pentathlon).....	24
Atlı Araba Yarışları (Horse Races).....	25
Sanatsal Yarışmalar	27
1.1.2. Greklerde Festivaller	28
Pythian Oyunları	28
Isthmia Oyunları	29
Nemean Oyunları	31
Hera Oyunları (Hereia Games)	32
Capitolia Oyunları.....	32
1.1.3. Grek Oyunlarının Finansı	33
1.1.4. Kadınlar ve Atletizm.....	34
1.1.5. Grek Oyunlarının Uygulama Mekânları	37
Gymnasium	37
Palaestra	37
1.1.6. Antik Olimpiyat Oyunların Sonlandırılması	38
1.2. Romalılarda Oyunlar	38
1.2.1. Gladyatör Oyunları ve Gladyatör Türleri	38
Samnitler (Samnites).....	45
Secutor	46

Hoplomachus	46
Provocator	47
Eques (Hippeus).....	48
Retiarius	49
Gallus ve Murmillo	50
Dimachairus	51
Thraex (Thracian)	52
Laquearius (Laqueator).....	53
Scissor	53
Andabata	54
Paegniarius.....	54
Venator (Bestiarius).....	55
1.2.2. Kadın Gladyatörler (Gladiatrix)	56
1.2.3. Roma’da Düzenlenen At Yarışları (Chariot).....	57
1.2.4. Roma Oyunlarının Finansı.....	58
1.2.5. Roma Oyunlarında Ödüller.....	60
1.2.6. Antrenörler (Lanista) ve Organizatörler (Editor)	61
1.2.7. Roma Oyunların Sonlandırılması	62
2. GEREÇ ve YÖNTEM.....	64
2.1. Araştırma Modeli	64
2.2. Veri Toplama Yöntemleri	66
2.3. Verilerin Analizi.....	67
3. BULGULAR.....	69
3.1. Grek Dönemi Katolog Resimleri.....	69
3.2. Roma Dönemi Katolog Resimleri	98
4. TARTIŞMA ve SONUÇ	114
5. KAYNAKLAR	123
6. EKLER.....	130
EK-A: Antik Kavram ve Terimler.....	131
EK-B: S.Ü. Spor Bilimleri Fakültesi Etik Kurul Kararı.....	136
7. ÖZGEÇMİŞ.....	137

ŞEKİLLER

Şekil 1.1. Etrüsk dönemine ait bir resim	7
Şekil 1.2. Stadiondaki koşuların başlama yeri balbis.....	15
Şekil 1.3. Koşu sahnesi	16
Şekil 1.4. Uzun atlamada kullanılan halteres	19
Şekil 1.5. Boks yapan sporcular	22
Şekil 1.6. Pythian oyunlarının düzenlendiği alan.....	29
Şekil 1.7. Isthmia oyunlarının düzenlendiği alan.....	30
Şekil 1.8. Nemean oyunlarının düzenlendiği alan	31
Şekil 1.9. Capitolia oyunlarının düzenlendiği alan	33
Şekil 1.10. Samnite Gladyatörü	45
Şekil 1.11. Secutor Gladyatörü	46
Şekil 1.12. Hoplomachus Gladyatörü	47
Şekil 1.13. Provocator Gladyatörü	48
Şekil 1.14. Eques Gladyatörü.....	49
Şekil 1.15. Retiarius Gladyatörü	50
Şekil 1.16. Murmillo Gladyatörü	51
Şekil 1.17. Dimachairus Gladyatörü	51
Şekil 1.18. Tharex Gladyatörü	52
Şekil 1.19. Laquearius Gladyatörü.....	53
Şekil 1.20. Scissor Gladyatörü	53
Şekil 1.21. Andabata Gladyatörü	54
Şekil 1.22. Paegniarius Gladyatörü	55
Şekil 1.23. Venator (Bestiarius) Gladyatörü	56
Şekil 1.24. Kadın Gladyatörler Amazon ve Achillea'ya Ait Kabartma Figür.....	56
Şekil 3.1. Grek dönemine ait “Erkeklerin Stadion Yarış Sahnesini” anlatan vazo betimlemesi	69
Şekil 3.2. Grek dönemine ait “Stadyumda Koşu Yapan Atletler” sahnesini anlatan vazo betimlemesi.....	70
Şekil 3.3. Grek dönemine ait “Koşu Yarışı” sahnesini anlatan vazo betimlemesi. ...	71
Şekil 3.4. Grek dönemine ait “Meşale Yarışı” sahnesini anlatan betimleme.....	72
Şekil 3.5. Grek dönemine ait “Disk Atan Atlet” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	73
Şekil 3.6. Grek dönemine ait “Disk Atan Sporcu” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	74

Şekil 3.7. Grek dönemine ait “Disk Atan Atlet (Discobolus)” sahnesini anlatan betimleme.....	75
Şekil 3.8. Grek dönemine ait “Flüt Çalan Figür Eşliğinde İki Sporcunun Atlayış” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	76
Şekil 3.9. Grek dönemine ait “Ağırlıkla Uzun Atlama” sahnesini anlatan betimleme	77
Şekil 3.10. Grek dönemine ait “Uzun Atlama ve Dövuş” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	78
Şekil 3.11. Grek dönemine ait “Disk, Cirit ve Uzun Atlama Yapan Gençler” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	79
Şekil 3.12. Grek dönemine ait “İki Boksörün Yan Yana Duruş” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	80
Şekil 3.13. Grek dönemine ait “Oturmuş Boksör” sahnesini anlatan betimleme.	81
Şekil 3.14. Grek dönemine ait “Güreşe Başlama Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi	82
Şekil 3.15. Grek dönemine ait “Boks ve Güreş Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi	83
Şekil 3.16. Grek dönemine ait “Pankreas Sporu” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	84
Şekil 3.17. Grek dönemine ait “Pankreas Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi.....	85
Şekil 3.18. Grek dönemine ait “Pankreas Sahnesi”ni anlatan betimleme.....	86
Şekil 3.19. Grek dönemine ait “At Yarışı Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi	87
Şekil 3.20. Grek dönemine ait “Atlı Araba Yarışı Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi	88
Şekil 3.21. Grek dönemine ait “At Yarışı Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi	89
Şekil 3.22. Grek dönemine ait “At Yarışı Temsili” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	90
Şekil 3.23. Grek dönemine ait “At Yarışçısı” sahnesini anlatan betimleme.....	91
Şekil 3.24. Grek dönemine ait “Mızrak Atan İki Adet Sporcu” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	92
Şekil 3.25. Grek dönemine ait “Mızrak Atma” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	93
Şekil 3.26. Grek dönemine ait “Atletik Antrenman Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi	94
Şekil 3.27. Grek dönemine ait “Olimpik Oyun” sahnesini anlatan vazo betimlemesi	95
Şekil 3.28. Grek dönemine ait “Çalışan Bir Kızın Bronz Figür” sahnesini anlatan betimleme.....	96
Şekil 3.29. Grek dönemine ait “Atletik Bir Yarışmadan Sonra Bandana Bağlayan Gencin” sahnesini anlatan betimleme	97

Şekil 3.30. Roma dönemine ait “Gladyatör Krisonpelos’un Mezar Steli”ni anlatan betimleme.....	98
Şekil 3.31. Roma dönemine ait “Gladyatör Mentor’un Mezar Steli”ni anlatan betimleme.....	99
Şekil 3.32. Roma dönemine ait “Gladyatör Narkissos Mezar Steli”ni anlatan betimleme.....	100
Şekil 3.33. Roma dönemine ait “Bir Gladyatörün Zaferlerini Anlatan Hatıra Kabartma Parçası”nı gösteren betimleme	101
Şekil 3.34. Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme.....	102
Şekil 3.35. Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme.....	103
Şekil 3.36. Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme.....	104
Şekil 3.37. Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme.....	105
Şekil 3.38. Roma dönemine ait “Vahşi Hayvanların Evcilleştirilmesi Tasviri” sahnesini anlatan betimleme	106
Şekil 3.39. Roma dönemine ait “Vahşi Hayvanların Evcilleştirilmesi Tasviri” sahnesini anlatan betimleme	107
Şekil 3.40. Roma dönemine ait “Samnite Sınıfı Gladyatör Miğferi”ni gösteren betimleme.....	108
Şekil 3.41. Roma dönemine ait “Hoplomachus Bronz Heykelciği”ni gösteren betimleme.....	109
Şekil 3.42. Roma dönemine ait “Savaş Arabası” sahnesini anlatan betimleme.....	110
Şekil 3.43. Roma dönemine ait “Astyanax Adında Bir Secutorun Kalendio Adında Bir Retiarius’la Mücadelesini Gösteren” betimleme	111
Şekil 3.44. Roma dönemine ait “Secutor’a Karşı Savaşan Silahlı Bir Retiarius”u gösteren betimleme	112
Şekil 3.45. Roma dönemine ait “Dövüşte İki Gladyatörü Tasvir Eden Mozaik” sahnesini anlatan betimleme	113

ÖZET

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Grek ve Roma Uygarlığında Spor ve Spor Betimlemeleri

Metin ÖZLÜ

Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı

DOKTORA TEZİ / KONYA-2019

Bu çalışmanın amacı, Grek ve Roma uygarlığında spor ve spor betimlemelerini bir araya getirmek ve detaylı bir katalog sunmaktır. Ayrıca araştırmada, spor tarihi açısından mihenk taşı konumunda bulunan bu uygarlıkların incelenmesi ve sunulan kataloglar ile bir varoluş kaynağı oluşturularak günümüz sporlarının kronolojik bakış açısına katkıda bulunmakta amaçlanmıştır.

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Çalışmada uygulanan araştırma modeli kapsamında öncelikli olarak literatür taraması yapılarak mümkün olduğunca birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi doğrultusunda ve çalışmanın kapsamı ile alt başlıkların içeriğine göre genel itibarıyla kendi dönemlerinde yazılan kaynaklardan faydalanılmıştır. Bu amaçla yazılı kaynakların detaylı incelenmesi, görsel objelerin incelenerek sınıflandırılması yapılmıştır. Alanında uzman arkeologlar ve tarihçilerden faydalanılarak çalışmanın ana çatısı oluşturulmuştur. Betimlemelerin bulunduğu objeler, alanında uzman sanat tarihi ve yazılı tarihçiler tarafından incelenmiş, edebiyat alanında çalışan uzmanlar tarafından önem sırasına göre çalışmada yer almıştır.

Araştırma sonunda, her iki Antik medeniyette de rekreasyon amaçlı spor etkinliklerine özel bir önem verildiği; fiziksel bedeni kabiliyetlerin iyi planlanmış bir çalışma programı ile geliştirildiği; Grek dünyasında spor faaliyetlerinin ekonomik şartları iyi olan seçkin ailelerin fertleri tarafından gerçekleştirildiği, Roma dünyasında ise ticari ve ekonomik sebepler ön planda tutularak toplumun alt kesimindeki insanlar ve kölelerin Roma müsabakalarında önemli rol oynadığı; Grek döneminde düzenlenmeye başlanan olimpiyat oyunlarının daha sportif ve yarışmacı bir ruhla yapıldığı, Roma döneminde başlayan gladyatör dövüşlerinin ise spordan çok para ve şöhret için yapıldığı; Grek döneminde spor etkinlikleri ve felsefenin uyumlu bir şekilde yürütüldüğü, Roma döneminde yapılan spor faaliyetlerinin ise daha şiddetli olduğu için sanatsal etkinliklerle uyum sağlayamadığı; Her iki dönemde de spor organizasyonlarının zaman içinde marka değeri olan bir sektör haline geldiği ve bu sayede çok büyük spor tesisleri ve spor okullarının yapıldığı; her iki dönemde de kadın sporculara çok az ilgi gösterildiği; her iki dönemde de sporcu yetiştirmek için kurulan okullarda, antrenörler, masörler ve doktorların görev yaptığı; her iki dönemde de iyi bir vücut görünüşüne önem verildiği; her iki dönemde de sporcuların olabildiğince doğal ve çıplak olarak müsabakalara katılmalarının sağlandığı tespitlerine ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Grek uygarlığı; Roma uygarlığı; Spor betimlemeleri; Spor tarihi.

SUMMARY

REPUBLIC OF TURKEY
SELCUK UNIVERSITY
HEALTH SCIENCES INSTITUTE

Sport and Sport Descriptions in Greek and Roman Civilization

Metin ÖZLÜ

Department of Sports Management

PHD THESIS / KONYA-2019

The purpose of this study is bringing together sport and sports descriptions in Greek and Roman civilization and to present a detailed catalog. Also in the study, it is aimed to investigate the civilizations which are the touchstone in the history of sports and to contribute to the chronological point of view of today's sports by creating a source of existence with the catalogs provided.

The research was evaluated with document analysis method which is a qualitative research design. In the scope of the research model applied in the study primarily for literature review, as much as possible primary sources have been reached. In accordance with document review method and the scope of the study and the sub-headings, sources used in their own periods in general. For this purpose detailed examination of written sources and classification of examining visual objects were made. The main roof of the study has been formed by benefiting from expert archaeologists and historians in the field. Objects with descriptions were examined by expert in the field of art history and written by written historians and have been included in the study in order of importance by experts working in the field of literature.

At the end of the research, in both ancient civilization giving special emphasis on recreational sporting activities; the physical body was developed with a well-planned work program; Sports activities were carried out in the ancient Greek World where members of elite families with good economic conditions, people in the lower part of society and slaves plays an important role in Roman competitions for the commercial and economic reasons are given priority in the world of Rome: being regulated the Olympic Games were made with a sporty and competitive spirit during Greek, if the gladiator fights started in the Roman Period were made for a lot of money and fame not rather than sports; sport activities and philosophy were carried out in a harmonious manner in the Greek, in the Roman period of sports activities couldnt comply with artistic activities because it was more violent. In both periods, sport organizations have become a sector with brand value over time, and so many large sports facilities and sports schools were built by this means; female athletes showed little interest in both periods, at schools in both periods to train athletes coaches, masseurs and doctors were on duty; In both periods, a good body appearance was given importance; both athletes are allowed to participate in competitions as naturally and bare as possible have been reached in the conclusion.

Keywords:, Greek civilization; Roman civilization; Sports descriptions; Sports history.

1. GİRİŞ

M.Ö. 1100 yıllarında Dorların Kıta Yunanistan'ı istila etmesi ile beraber Akhalara ait bölgeler zamanla bu yeni uygarlığın denetimi altına girmiştir. Zengin Akha medeniyetinin yıkıntıları üzerine inşa edilen Dor kültürü daha zayıf bir konumda olduğundan bölge içerisinde kendi hegemonyasını tesis etmesi ve ulusal birlik kurması hemen kolay olmadığı gibi bunun gerçekleşmesini sağlayacak olguların herkese hitap edecek konumda olması da elzemdi. Sanat, edebiyat, din ve politika gibi unsurların kültürel gelişime sağladığı katkılar her ne kadar önemli bir değer teşkil etse de sporun sağladığı ivme Dorların bu noktada bir bütünlük elde etmesini kolaylaştırdı. İlk etapta Spartalıların öncülüğünde başlatılan spora karşı ilgi zamanla tüm kentleri içine alacak şekilde genişledi. İstila ettikleri yerleri korumak ve disiplin kazanmak adına yaptıkları askeri eğitimler zamanla onların kişisel gelişim edinmelerinin yanında bireyin ailesine ve çevresine karşı kendini kanıtlayabileceği bir statü aracı olarak gördüğü spor aktivitelerine dönüştü. Cinsiyet ayrımı gözetmeksizin her bireyin kendi gelişiminin toplum karşısında bir karşılık görmesi onların bu konudaki hassasiyetini arttırdı. Söz gelimi, Sparta'da genç kızlar tıpkı erkekler gibi sağlıklı ve güçlü olabilmek amacıyla spor yapmaktaydılar. Zorluklara karşı direnç gösterebilmeleri onlar adına hem toplum nezdinde saygı görme hem de sağlıklı çocuklar dünyaya getirebilme anlamına gelmekteydi (Mansel 2014).

Spor müsabakalarının her kesime hitap ettiği uygulama ise tanrılar adına düzenlenen ve onları onurlandırmak için tertip edilmiş organizasyonlarda karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen zaman dilimi içerisinde bu faaliyetler profesyonelleşme sürecine girerek oyun adları, tanımlamalar ve kurallar sistemli hale getirilmiştir. Bunun sonucunda yarışmalar artık dinsel ritüel pozisyonundan çıkarak asıl amacına uygun hale gelmiştir. Öyle ki, kişisel başarı için sarf edilen gayret bir müddet sonra temsil ettiği kentin prestijini arttırma hedefine dönüşmüş ve spor organizasyonları kurumsal bir kimlik kazanarak bölgesel bir üstünlük mücadelesine evrilmiştir. Böylece, her kent kendi finansmanını oluşturarak sporcu yetiştirme ihtiyacına girmiş ve sporcuların yetiştiği okulları ve eğitim alanlarını inşa etmeye girişmişlerdir. Gymnasium ve palestralarda eğitim alan gençler yurttaşların vergileri ile aldıkları eğitimin hakkını vermek için büyük turnuvalarda ter dökmüşlerdir. Kazanılan başarılar heykel, seramik ve mimari gibi birçok alanda tasvir imkânı bulmuş ve

sporcuların ün kazanmasına vesile olmuştur. Spora karşı olan bu ilgi Grek kültürünü doğrudan etkileyerek yurttaşlar arasındaki aidiyet duygusunun da yükselmesini sağlamıştır. Greklere atfedilen ve onların milli özelliklerinden biri olan spor dalları zaman içerisinde Anadolu coğrafyasında da kabul görmüş ve benimsenmiştir.

Antikite'deki spor kültürünün giderek yaygınlaşması spor dallarının çeşitlenmesine ve gelişmesine neden olmuştur. Bu branşlardan biri olan atletizm, en erken yazılı kaynakların bize ulaştığı dönemlerden itibaren, Grek kültürünün merkezi bir ögesi olmuştur. Akabinde kuralları belirlenen boks, güreş, uzun atlama, cirit ve disk atma gibi oyunlarla birlikte bunların tertip edildiği büyük yarışmalar düzenlenmeye başlanmıştır.

Grek dünyasının en büyük spor faaliyeti olan Olimpiyat oyunları M.Ö. 776 yılında, yani Homer'in Truva Savaşını ele alarak yazdığı varsayılan menkıbeleri ile aynı yüzyılda başlamıştır, fakat oyunların resmi olmayan başlangıç tarihi daha öncelere dayanmaktaydı (Swaddling 2000). Oyunlar Yüce Tanrı Zeus onuruna yapılıyordu. Nihayetinde Delphi, İsthmia ve Nemea'da ki oyunlar da Olympia'dakilere eklenmişti. Bu kraliyet oyunlarının gelişimi, Yunan kültürünün gelişimine ayna tutar. Atina'nın yandığı M.Ö. 480 yılında bile Olimpiyat Oyunlarının devam etmiş olduğu gerçeği, bize Yunan toplumunda Atletizm'in önemi hakkında çok şey söyler (Miller 2004, Harris 1966). Büyük İskender, Helen dünyasını çok daha geniş olan Helenistik dünyaya yaydığı zaman atletizmi de yanına almıştı.

Sonrasında Atletizm, Romalılar arasında bir eğlence endüstrisi haline geldi ve nihayetinde bugün aşına olduğumuz formuna girdi. Ancak dördüncü yüzyıldaki Hristiyan egemenliği, antik Atletizmi kesintiye uğrattı (Harris 1966).

Roma dönemi ile beraber oyun müsabakaları daha da çeşitlenmiş ve imparatorluğun birçok noktasında bu oyunlar kuralları sabitlenerek uygulanmaya başlanmıştır. Örneğin gladyatör dövüşleri gibi fiziksel şiddete daha meyilli oyunlar tertip edilerek bunlara uygun olan stadyum ve arena gibi daha farklı mimari dizayna sahip yapılar inşa etmişlerdir.

Bu çalışmanın amacı, Grek ve Roma uygarlığında spor ve spor betimlemelerini bir araya getirmek ve detaylı bir katalog sunmaktır. Ayrıca

araştırmada, spor tarihi açısından mihenk taşı konumunda bulunan bu uygarlıkların incelenmesi ve sunulan kataloglar ile bir varoluş kaynağı oluşturularak günümüz sporlarının kronolojik bakış açısına katkıda bulunmakta amaçlanmıştır.

1.1. Greklerde Oyunlar

Grek spor terminolojisinde kullanılan “athlos” (yarış, yarışma), “atheter” (yarışmacı) ve “athios” (acı çeken, zahmet çeken) gibi nitelendirmeler, yarışmayı, rekabeti dolayısıyla (Çokbankir 2012) Grek dünyasında sporun oyun ve eğlenceden öte bir anlam taşıdığını gösterir (Dürüşken 1995).

Grek’de atletlerin çıplak şekilde yarıştıkları gerçeği bugün bize çok garip gelse de Gymno (jimno) kelimesi çıplak (nude) anlamına gelirken, fiil hali “gymnasion” kelimesi “çıplak (nude) olarak performans sergilemek” anlamına gelir (Hawhee 2004). Gymnasion ise çıplaklık (nudity) içeren mekâna verilen isimdir. Daha özel anlamda tarif etmek gerekirse, vücudun ve zihnin çıplak olarak idman yaptığı yer anlamına gelmekteydi. Yine, “agon” orijinal hali ile Atletizm veya diğer yarışmaları izleme yeri anlamına gelirken, sonrasında yarışmanın bizzat kendisini tanımlar olmuştur. Agon (ızdırap, meşakkat, can çekişme) kelimesi de “agon” ifadesinden gelmektedir ki bu tarz isimlendirmeler sporun o dönemde sadece keyif için yapılan bir faaliyet olmadığını, adı geçen uygarlıkların sporu ne kadar ciddiye aldığını da göstermektedir (Miller 2004).

Grek terimlerin kavramlaşması, Panhellenik Oyunların ulusalcı kavramı ağır ağır evrensel bir boyut kazanırken; Spor Grek toplumunun ideali olan Kalos (güzel) ve Agahos (iyi) kelimelerinin meydana getirdiği Kalokagahai kavramını doğurur. Bu kavram vücudun yetişmesi ve ruhun gelişmesi ile bağlantılı olarak kendi benliğindeki güzelliği ve iyiliği kanıtlamasıdır (Alpman 1972, Dürüşken 2012).

Homer’in Atletizm müsabakalarını betimlemiş olması görünüşe göre bu aktivitelerin onun zamanında tam olarak yerleşik hale gelmiş olduğuna işaret etse de, belki de daha öncesindeki Miken uygarlığına kadar uzanmaktadır. Resmi oyunları İlyada’nın 23. kitabında Patroklos’un cenaze oyunlarını ve Odysseia’nın 8. kitabında Phaeacian’larda buluruz. Bu metinlerde koşu yarışlarına, güreşe, boksa, iki tekerlekli araba yarışlarına, cirite, disk yarışlarına ve uzun atlamaya rastlarız. Ayrıca Odysseia’nın sonunda geçen okçuluk yarışlarının, Atletizm oyunlarının savaşla uyumlu olduğunu gösterdiğini unutmamalıyız. Homer’in atletleri çıplak yarışmamış sonraki dönemlerde çıplaklık önemli bir kural haline gelmiştir ve birinci olmasa da sonraki dönemlerde sadece birinciler ödüllendirilmiştir ödüllendirilmiş olmasına

rağmen; yine de bu oyunlar Olimpia'dakiler arasında uzun bir süre devam etmiştir. Patroklos'un cenaze oyunlarında adı geçen oyunların tamamına rastlanır (Harris 1966).

Odyseia'nın son kısmındaki okçuluk yarışmaları, buna karşın, Phaeacian'ların kendiliğinden gelişen oyunları ve bu iki ucun arasında Patroklos'un cenazesindeki oyunlar daha resmi bir konumdaydı (Miller 2004). Amaç, Akhalı komutanların katıldığı ve doğanın onlara bahsettiği kahramanlığı ortaya koymaktı. Müsabakalar atlı araba yarışları, boks, güreş, koşu, zırhlı dövüş, disk, ok ve cirit atma gibi dallarda gerçekleştirilirdi.

Patroklos'un cenaze oyunlarında ödül olarak müsabaka birincisinin, yirmi iki ölçeklik kulplu uçayak ve ev işlerinde bir kadın; ikinci olan ise altı yaşında daha önce arabalara koşulmamış gebe bir kısrak; üçüncü gelen hiç ateşe değmemiş bembeyaz dört ölçekli kazan; dördüncü gelene ise iki talantonluk altın; beşinci gelene ise yine ateşe değmemiş yepyeni bir kap sahibi olacağı belirtilmişti (İlyada 2014).

Kendiliğinden başlatılan bu cenaze oyunları, gösteri maçlarında olduğunun aksine, hakemlerin olmadığı ve kuralların esnetilebildiği rahat oyunlardır. Ancak burada bile rekabetçi bir spordan doğan mutluluk fikri vardı; Patroklos'un ölümünün huzurunda, yaşamın tekrar doğrulanması bu fikirlerden birisidir.

Erken dönem Roma'sı festivalleri veya tatilleri (feriae) doğurganlığa, hasat kaldırmaya veya arınmaya odaklı olarak kutlamıştır. Yunanların da inandığı gibi, kendilerinin tanrıların hüsnü niyetlerine ve tavırlarına muhtaç olduklarına inanan Romalılar, toplumun refahı adına düzenli olarak umuma açık bir şekilde kurbanlar keserek kan dökmüşlerdir. Resmi festival takviminde türbe ve kabirlere yakın yerlerde düzenlenen rustik kutlamalar da Saturnalia, Lupercalia vardı. Başta chariot yarışları ve teatral performanslar olmak üzere Roma'nın oyunları (ludi) askeri başarı veya krizlerden kurtuluş için tanrılara toplu olarak minnettarlık bildirimleri şeklinde ortaya çıkmıştır (Kyle 2016).

Doğaları gereği popüler olan bu uygulamalar zamanla büyümüşler ve her yıl uygulanır, şehir tarafından finanse edilir hale gelmişlerdir ve şehrin resmi görevlileri bunları geleneksel feriae'ye bir destek olarak organize etmişlerdir (Bernstein 2007).

Bu oyunlar M.Ö. 366'da yıllık "Roma" oyunları veya "Büyük Oyunlar" şeklinde kurumsallaştırılmıştı. Etrüsk ve Latin kökleri ile Roma oyunları başlangıçtan itibaren izleyiciler için bazı tür hizmet olanakları içeren gösterilerdi. İzleyici olmak efsanelerin içeriğinde varmış gibi farz ediliyordu: Sabines'in Romulus hükmünde tecavüze uğrayışı, insanlar Circus'ta oyunları izlemek için toplandıkları esnada yer almıştı (Bernstein 2007).

Bir veba salgını, Romalıları M.Ö. 363 yılında ilk teatral veya sahnesel (ludi scaenici) eğlenceleri başlatmaya itmişti; ilk göstericiler flüt eşliğinde dans eden ama şarkı söylemeyen veya pandomim yapmayan Etrüsklerdi. Livy'nin de not düştüğü gibi, bu eğlence ithal bir eğlenceydi, ama gelenek haline dönüştü ve genç Romalılar bunu taklit etti. Başlardaki şovlar, Cumhuriyetin geç döneminde M.Ö. 133-31'de inşa edilen kalıcı tiyatro binaları inşa edilene dek geçici sahnelerde yer almaktaydı.

Ludi Magni Votivi gibi adak olarak sunulan başka oyunlar, seferlerden önce generaller tarafından Jüpiter'e adanan zafer oyunları olarak ortaya konulmuşlardı, ama kurumsal bir hale geldiler ve şehir tarafından desteklendiler. Şehir tarafından organize edilen düzenli festival oyunlarının aksine veya askeri başarılarından sonraki zafer kutlaması oyunlarının aksine, Cumhuriyetin'in çatısı altındaki, gladyatörlerin yer aldığı kötü şöhretli kan sporları (munera) asil bireylerin cenaze törenlerini genişletmek amacı ile akrabaları tarafından özel olarak organize edilmişlerdi (Mechikoff 2010).

Roma dönemine ait tarihsel bilgiler Livius, Naevius, Livy, Pliny ve Cicero gibi dönemin önemli şair, tarihçi ve yazarlarından elde edilmiştir. Diğer kaynaklar ise, arkeolojik mezar kazıları, duvar resimleri, dövüslere ait duyurular ve programları içeren yazıtlardır. Gladyatör oyunlarının tarihine yönelik ilk tespitlere Yunan ve Roma İmparatorluğu arasındaki geçişin sembolü olan Etruscan döneminde rastlanmıştır. Arkeolojik mezar kazılarında Etruscan döneminde yapılan cenaze törenlerine ait birçok duvar resmi bulunmuştur (Grave of the Monkey). Bu kazılarda bir insanla bir köpeğin kanlı dövüşünün resmine rastlanılsa da aynı dönemde

gladyatör dövüşlerinin yapıldığına yönelik başka bir kayıt bulunamamıştır (Crowter 2007).

Şekil 1.1. Etrüsk dönemine ait bir resim (Erişim 2018a).

Tüm araştırmalar Gladyatör dövüşlerinin dini kökenlere dayandığını göstermektedir. “Gladyatör” terimi Latince kılıç kullanan dövüşçü anlamındadır (Auguet 1994). M.Ö. 4 yy da Gladyatör dövüşlerine ilişkin en eski duvar resimleri bulunmuştur.

Tarihi kayıtlara göre; M.Ö. 3 yy’a kadar, kalabalık seyirci kitlesinin önünde savaş arabası yarışları (chariot races), küçük tiyatro gösterileri, boks ve güreş müsabakaları düzenlenmekteydi. İnsanların birbiriyle dövüşmesi geleneğinin M.Ö. 308 yılında ilk kez Campanian kabilesi tarafından cenaze törenlerinde başlatıldığı düşünülmektedir (Potter 2012). Campanian’lılar, ölen kişinin onuruna düzenlenen törenlerin görkemli bir şekilde düzenlendiği zaman, katılanların anılarında uzun süre kalacağına ve bu sayede ölünün ruhunun kutsanacağına inanırlardı (Uzunaslan 2005, Baker 2003). Paestum’da ki arkeolojik mezarlarda bulunan iskeletlerde gladyatör dövüşlerinde oluşan yaralara benzer izler tespit edilmiştir. Romalıların müttefiki olan Campanianlıların en önemli düşmanı olan Samnit’lerle yaptıkları savaşlarda bu kabilenin savaşçılarından etkilendikleri ve dövüşleri bu şekilde geliştirdikleri düşünülmektedir (Kyle 2016).

Roma döneminde yapılan gladyatör dövüşlerine ait ilk resmi kayıt aristokrat Brutus Pera’nın cenaze törenine aittir. Oğlu Junius Brutus M.Ö. 264’te babası için

düzenlediği cenaze töreninde üç çift gladyatörü dövüştürerek babasının hatıralarını onurlandırmayı istemiştir (Malay ve Sılay 1991, Crowter 2007).

Bu gelenek ilk başlarda varlıklı insanların cenazelerinde dağıtılan hediyeler ve yapılan ziyafetlere ilave olarak küçük etkinlikler şeklinde düzenlenmekteydi. Ancak, ölümüne yapılan dövüşlerin giderek artan bir şekilde kalabalık halk tarafından sevilmeğe başlanmasıyla, Romalı Aristokratlar tarafından kendi nüfuslarını artırmak ve seçimlerde halkı etkilemek amacıyla düzenlemeye başlanmıştı (Wiedemann 1992).

Romalı generaller hem savaş sonrası zaferlerini hem de yeni rütbelerini kutlamak için onlarca Gladyatörden oluşan dövüşleri ve şölenleri organize etmeye başlamışlardı. İmparatorların da ilgilerini vermesiyle gladyatör dövüşleri tüm Roma İmparatorluğu boyunca yaygınlaşmıştı. M.Ö. 206 yılında vahşi hayvanlarla yapılan kanlı ve ölümüne dövüşlerin de ilave edilmesiyle, Gladyatör dövüşleri zamanının en etkileyici eğlence aktivitesi haline gelmişti. M.Ö 1'inci yy'dan sonra Gladyatör dövüşleri artık Roma'nın ve zenginliğin sembolü olarak politik sebeplerle büyük etkinlikler ve festivaller şeklinde düzenleniyordu ve yaklaşık 1.000 yıl sürecek bir Roma kimliğini temsil ediyordu (Crowter 2007).

Munus adı verilen gladyatör gösterilerinin resmen kabulü ile birlikte birçok Romalı yetkili halkın sempatisini kazanmak üzere rekabete girişmiş ve gladyatör dövüşlerinin arasına Venatio adı verilen, gladyatörlerin vahşi hayvanlarla dövüştürüldüğü diğer bir gösteri türü de eklenmiştir. Munus ve Venatio'ların Romalılara nedenli çekici geldiğinin kanıtı olarak, İtalya'da ve eyaletlerde sayıları hızla artan Amphitheatrum'ları göstermek mümkündür. Yunanlı düşünürler bunun insancıl olmadığını belirtmesine ve karşı çıkmasına rağmen Yunanistan'ın Korintos kentinde görkemli bir amphitheatrum inşa edilmiştir. Öte yandan bu gösterilerin Suriye ve Mısır'da da benimsendiği bilinmektedir. Bu gösterilerde o bölgenin yerlileri değil Roma'dan getirilen gladyatörler dövüştürülmekteydi. M.S. 1 yy'da Anadolu halkı tarafından da benimsenmiş olmalı ki, bu dönemde Nysa (Sultanhisar) ile Laodikeia (Denizli) gibi kentlerde Amphitheatrum'lar inşa edilmiştir (Malay ve Sılay 1991).

Zamanla gladyatör dövüşlerinin çehresi değişti, ölünün ailesinin toplumsal konumu ve şöhreti bir o kadar gözler önüne serilir oldu. Gösterilerin siyasi boyutunda ise devletin cumhuriyet ile yönetildiği dönemde önemli devlet makamlarına adaylığını koyan soylular şatafatlı gösteriler düzenleyerek seçmen kazanmaya çalışıyorlardı (Wiedemann 2001).

Tarih boyunca bu büyük kalabalıklar için çok büyük spor kompleksleri ve gladyatörleri eğitebilecek çok sayıda spor okulu inşa edilmişti. M.Ö. 73'te gladyatör Spartacus 70 köle gladyatör ile birlikte gladyatör okulundan kaçmış ve daha sonra ona katılan kaçak gladyatörler, suçlular ve savaş esirleriyle birlikte Roma İmparatorluğu'na ve gladyatör düzenine karşı isyan başlatmıştı. Sayıları artık on binleri bulmuştu. Yaklaşık 2 yıl süren kanlı savaşlardan sonra isyan eden gladyatörlerin çoğu öldürülmüştü. Spartacus'un cesedi ise bulunamamıştı. Teslim olan 6.000 gladyatör General Crassus tarafından ibret olması için Capua ve Roma arasındaki yolun her iki yanında bulunan ağaçlara asılmış ve bir daha indirilmemiştir. Bu hayret verici olay bile bir şekilde gladyatör dövüşlerine olan ilginin ve gladyatör sisteminin değişmesine neden olamamıştı (Kyle 1993).

1.1.1. Grekler'de Olimpiyat Oyunları ve Yer Alan Oyunlar

Yunan dünyasında Olimpiya'dan daha büyük bir festival yoktu. Hellen sofist Hippias'ın galipler listesine göre Olimpik Oyunlar geleneksel anlamda M.Ö. 776 yılında başlatılmıştır (Pleket 1976). Olimpik Oyunların kuruluşunda mitolojik olaylar kaynak olarak görülmektedir. Sadece Zeus'la değil Pelops (Koryürek 2003), Herakles ve diğer figürlerle ilgili de bir takım efsaneler vardır ancak bu efsaneler, insanların bu hikâyelere fazla bel bağlamaması gerektiğini düşünen antik dönem tarihçileri için bile oldukça kafa karıştırıcıdır. Tanrı Zeus'un babası Kronos ile güreş müsabakası yapışı (Spor Ansiklopedisi 1981); Apollo'nun Hermes'i koşuda geçmesi ve Ares'i güreşte yenmesi; Helios'un, Heracles'in kardeşi Curetes ile yarışı ve Pelopsun mücadelesi önemli mitolojik olaylar arasında sayılmaktadır (Gardiner 2002, TMOK 1985). Elis kralı Iphitos'un Delfi Kâhinlerinin ikazı üzerine oyunları yeniden başlattığı söylenmektedir (Gardiner 2002, Alpman 1972). Ancak tarihçiler Yunan geçmişinin en meşhur anlarından biri olan bu tarihe artık kesin gözüyle bakmıyor. Bu yıl en iyi ihtimalle resmi görevlilerin oyunları ilk defa kayıt altına aldıkları tarihtir (Şenel 2008). Yunanistan'da yazının ilk defa kullanılmaya başladığı

zamanlara denk gelmektedir. Modern araştırmacıların Olimpik Oyunların başlangıcı ile ilgili görüşleri değişkenlik göstermektedir. Olympia’da bulunan ve ödül olarak verildiğine inandıkları araba heykelcikleri ve üçayaklar gibi delilleri öne sürerek M.Ö. 9. yy’ı tarih verirken bazıları ise açılan su kuyusu sayısındaki artışa binaen M.Ö. 700 yılını öne sürmektedir. Bir kısmı ise daha öncesinde Olimpik Oyunlarla ilgili yazılı kaynaklar olmaması nedeni ile M.Ö. 600’lü yıllar olduğunu ileri sürmektedir (Crowther 2007).

Dolayısıyla olimpiyatları cenaze yarışmalarının mı, tanrılara tapmak için kutsal bölgede toplananların resmi olmayan koşu yarışlarının mı yoksa erkek çocuklar için başlangıç törenlerinin mi başlattığı net değildir (Meyer 1988).

Olympia’daki stadyumda ilk kaydedilen olayın Zeus’un kutsal bölgedeki sunağına doğru yapılan ve kazanan kişinin kutsal ateşi yaktığı yaklaşık 200 metrelik bir koşu yarışı olduğu ifade edilir (Potter 2012).

İki erkek, oyunların açılışından yaklaşık bir yıl önce Olimpik festivalleri yönetmek için Hellenodikai, yani “Yunanların hakemi” olarak atanırdı. Özel bir eve Hellenodikeionlar yerleşirler, organizasyonu tüm yönleriyle denetlemekle görevlendirilirdi (Olivová 1985, Swadling 2000).

Oyunları duyuracak kişilerin görevlendirilmesi, Elis’teki kurumların aday yarışmacıların ihtiyaçlarını karşılayacak kadar yeterli olması, kimlerin yarışmasına izin verileceğine ve hangi sırada yarıştıracaklarına karar verilmesi gibi görevleri vardı. Bazı özel yarışmaların festivalin hangi gününde gerçekleşeceği önceden belirlenmiş olsa da, görünüşe göre o gün içerisindeki müsabakaların gerçek sırasına ancak o gün gelince karar verilebiliyordu (Young 2008).

Oyunların her kutlanışında olduğu gibi, Olympia’da yarışmayı ümit eden atletlerin açılış törenlerinden 1 ay önce Elis şehrinde toplanmış olması gerekiyordu (Alpman 1972). Bu süreçte atletler düzgün bir şekilde idman yapacaklarına dair ant içerken oyunlardan sorumlu resmi görevliler de hangi atletlerin hangi kategorilerde yarışmaya izinli olduklarını belirliyorlardı (Gillet 1975).

Atletlerin gecikmelerinin programda yarattığı aksaklık, belki de herhangi bir denetimden geçmeden Olympia’ya gelen atletlerin, Olympia’ya gelmeden önce kendi

şehirlerinde on ay boyunca zorunlu sportif antrenman yapma ve oyunlardan bir ay önce Elis'te açılan bir tür sportif kampına katılma şartını getirmişti (Yıldıran 2014).

Bu noktada iki ana kategori vardı yetişkin erkekler ve delikanlılar (17 yaş altı genç erkekler) ve yarışmacılar hakemlere nasıl göründüklerine göre uygun kategorilere yerleştirilmişti. Atletler aynı zamanda Yunan şehirlerinin vatandaşı olduklarını ve stadyumdaki yarışlarda kazanma şansları olduğunu ispatlamak zorundaydı (Alpman 1972).

Hakemler bir yarışmacının yetişkin erkek mi yoksa genç bir erkek mi olarak yarışacakları konusunda karar verirken adil olacaklarına dair yemin ederlerdi. Yarışmacı hakkında tüm bildiklerini sır olarak saklardı. Bir kişinin gerçekten Yunan olup olmadığını ve iyi bir karakterin gereksinimlerini karşılayıp karşılamadığını belirlemek diğerlerinin işiydi. Bu anlarda alınmış olabilecek tüm bu tarz kararlar ve sonuçları Pausanian'ın delikanlılar kategorisindeki çeşitli yarışmalar hakkındaki hikâyesinde yansıtılmıştır.

Duyuru işi theoroilerindi; yani Tanrılarla bağlantılı şeyleri görebilen elçilerindi. Her biri Yunan dünyasının farklı bir bölgesine gider, yarışmacıların Ağustos'taki dolunay zamanında yaz gündönümünden sonraki 2. Dolunayda Olimpiya'daki Zeus Tapınağı'nda yer alacak olan oyunlara davet edildiklerini iletirdi. Oyunların bir ay öncesinden, yani yarışmacıların müsabakalar öncesinde idman yapmak için Elis'te toplanacakları tarihten itibaren tüm Yunanistan'ı kapsayan bir ateşkes ilan ederlerdi.

Olympia, Iphitos ve Cleomenes bölgelerinin iki savaşı kralı, oyunları elinde tutmak ve Olimpiyat ateşkesini yürürlüğe koymak ve kamuoyuna duyurmak için Spartan yasa koyucu Lycurgus ile bir araya geldi. Her Olimpiyattan önce, o zaman, Olympia'dan gelen müjdeciler, katılımcıları ve seyircileri davet ederek ve ateşkes ilan ederek Yunanistan'ı dolaşmaya başlardı. Yunanlılar, oyunlar sırasında da Olimpiyat ateşinin yandığı sırada bile birbirleriyle savaşlarını durdurmadılar. Aksine, ateşkes, Olympiya'yı işgale karşı korumanın yanı sıra, herhangi bir bireyi ya da hükümeti Olimpiyatlara gidip gelen herkese müdahale etmesini yasakladı (Crowther 2004).

Her şehirde, oyunlarla çok uzun süredir bağlantıları olan ailelerden gelenler “theoros karşılayıcısı” isimli resmi görevliler tarafından karşılanırdı. Profesyonel diplomatların, konsolosluk görevlilerinin ya da büyükelçilerin olmadığı M.Ö. 5. yy’da, Yunan dünyasında diplomasi, bu tarz kişisel ilişkilere bağlıydı. Resmi ateşkes ayı ise de tüm dünyadaki savaşları sonlandırma amacıyla değil yarışmak isteyen kişilerin düşman hattından güvenle geçebilmesini garantilemek içindi. En nihayetinde oyunlar Zeus’un onuruna yapılmaktaydı ve yarışanlar tanrının yolundaydı. Atletler Temmuz sonlarına doğru Olympia’da boy göstermeye başladılar (Crowther 2007).

Olympia’nın M.Ö. 6 yy da sonlarındaki hali ile ilgili bir kararnamenin bir parçası, 1964-1965’te iki kırık bronz tablet üzerinde keşfedilmiştir. Bu tabletler bir zamanlar tahta benzeri bir objenin üzerine çivilenmiş haldeki daha büyük bir metnin parçalarıdır. Görünüşe göre bu metnin içeriği stadyum içerisinde ve dışarısına ait ihlal kuralları listesidir:

The wrestler will neither break any finger (güreşçi hiç parmak kırmayacak)...

The arbitrator will [pu]nish by striking except on the head (hakem baş harici vurana cezalandıracak)...

Those who are polluted are to be rounded up and noted (kirlenenler toplanacak ve not edilecek)...

And [. . .]n the Olympics and he will be judged worthy of victory again (ve... Olimpiyatlarda ve tekrar zaferi hak ettiği şeklinde hükmedilecek)...

Neither a man of the Eleans, an ally or a woman; if knowingly he should do wrong (Ne Elean’lı, ne bir dost ne de bir kadın; kasten yanlış yaparsa)...

He is not to support a man of Elis or the allies . . . (Elis’i veya müttefikleri desteklemeyecek)...

He should pay [?] drachmas, if he does injury or det[. . .] (yaralarsa veya det[...] drachma [?] ödemesi yapmalı)...

Are to be given; with another's 13 oney nor a theoros . . . (başka birinin parası [ona] verilecek ne de bir Theoros)...

Wars. (Savaşlar) (Gardiner 1906).

Atletlerin Elis'te oyunlara hazırlık için geçirdikleri bir ay, beklentilerin ve heyecanların yükseldiği bir zamandı. Oyunlar yaklaştıkça çok sayıda izleyici de boy göstermeye başladılar, ancak birçoğu için bu yolculuk çok uzundu. M.Ö. 4 yy'da Xenophon isimli bir yazar, beş-altı günlük bir yürüyüşle Atina'dan ancak varıldığı için (yolculuğun tamamının üç haftalık bir sürece denk geldiğini gösterir) gitmeye isteksiz olduğunu vurgulamıştı (Crowther 2007).

Yaz gündönümünden sonraki ikinci yeni ay yaklaşırken hazırlıklar tamamlanırdı ve yeni aydan 4 gün önce Elis'ten Olympia'ya uzanan yürüyüş resmi olarak başlatılırdı. Bu yürüyüşte tüm atletler, koçları ve taraftarları, Olimpik ateşkesi tanıyan resmi şehir temsilcileri, Elis'in şehir konseyi ve Hellenodikai vardı. Stadyumda Keryx denilen spikerler tarafından sporcular seyircilere tanıtılırdı (Karaküçük 1989).

Olympia'ya varıldığında Hellenodikai tüm katılımcılara (atletler, aile üyeleri ve antrenörler) oyunlara saygısızlık yapmayacaklarına dair bir yemin ettirirdi. İkinci gün yarışmacıların geçit töreni olurdu ve bu törenden sonra binicili yarışlar başlardı. Üçüncü gün, yani yeni ayın ilk günü, Pelops'a kara bir koçun kurban edilmesi ile başlardı. Gündüzünde bir başka tören olurdu ve akabinde Zeus'a tam yüz öküz kurban edilirdi. Akşam saatleri delikanlıların yarışmalarına ayrılmıştı. Dördüncü günün sabahında koşu yarışları ve pentatlon olurdu. Öğleden sonra ise dövüş müsabakaları gerçekleşirdi. Günün sonunda zırhlı yarışlar koşulurdu. Beşinci günde ödül merasimi olur, akabinde zafer kutlamaları yapılırdı.

Oyunlarda sunulan ödüller oldukça semboliktir. Olympia'daki bir galip, zaferinden sonra ilk etapta bir Palmiye yaprağı, final gününde ise zeytin dalından yapılan bir taç alırdı. Galipler evlerine döndüklerinde, onları çok daha büyük ödüller bekliyor olurdu (TMOK 1985).

İlk Olimpiyat oyunları oldukça sade ve bir gün sürmüştür. Coroebus isimli bir erkek tarafından kazanılan yaklaşık 200 metrelik bir sprintten, ya da Yunanca terimi

ile stade'den oluşurdu dolayısıyla bu yarışa ve sonrasında yarışın yapıldığı yere stadion denilmiştir. Oyunların on dördüncü kutlanışında (M.Ö. 724) bir öncekinin iki katı mesafeli bir koşu yarışında diaulos: çifte rota yaklaşık 400 m ve oyunların on beşinci kutlanışında M.Ö. 720'de, dolichos (mesafe yarışında) birer ödül de verilmiştir (Scanlon 2014). On sekizinci kutlamalarda M.Ö. 708'de iki yeni yarışma eklenmişti. İlki disk atma, cirit, uzun atlama, stadion ve güreş müsabakalarından müteşekkil pentatlon müsabakaları; ikincisi ise ayrı bir güreş müsabakasıydı. Yirmi üçüncü Olimpiyat'ta M.Ö. 688'de boks ve yirmi beşinci Olimpiyat'ta M.Ö. 680'de tethrippon isimli dört atlı chariot (araba) yarışı eklendi (Christesen 2007, Christesen ve Kyle 2014). M.Ö. 648'de at yarışı ve pankras güreşi yani boks ve güreşin bir tür karışımı için ödüller eklendi. Otuz yedinci, otuz sekizinci ve kırk birinci Olimpiyatlarda M.Ö. 632, M.Ö. 628 ve M.Ö. 616 delikanlılar için koşu yarışı, güreş ve pentatlon (sonrasında hiç devam etmedi) eklendi (Christesen 2007, Potter 2016). Pindar'ın bildiği oyunlar zırhlı yarışların girişi ile atmış beşinci olimpiyat M.Ö. 520 ve sürücülerinin son turu zırhlı bir şekilde yanlarında koştuğu katır arabası ve kısarak yarışları sırasıyla M.Ö. 500 yılındaki yetmişinci ve M.Ö. 496'daki yetmiş birinci Olimpiyatta başlatılan bu yarışlar M.Ö. 444'te sonlanmıştır (Adams ve Gerlach 2002).

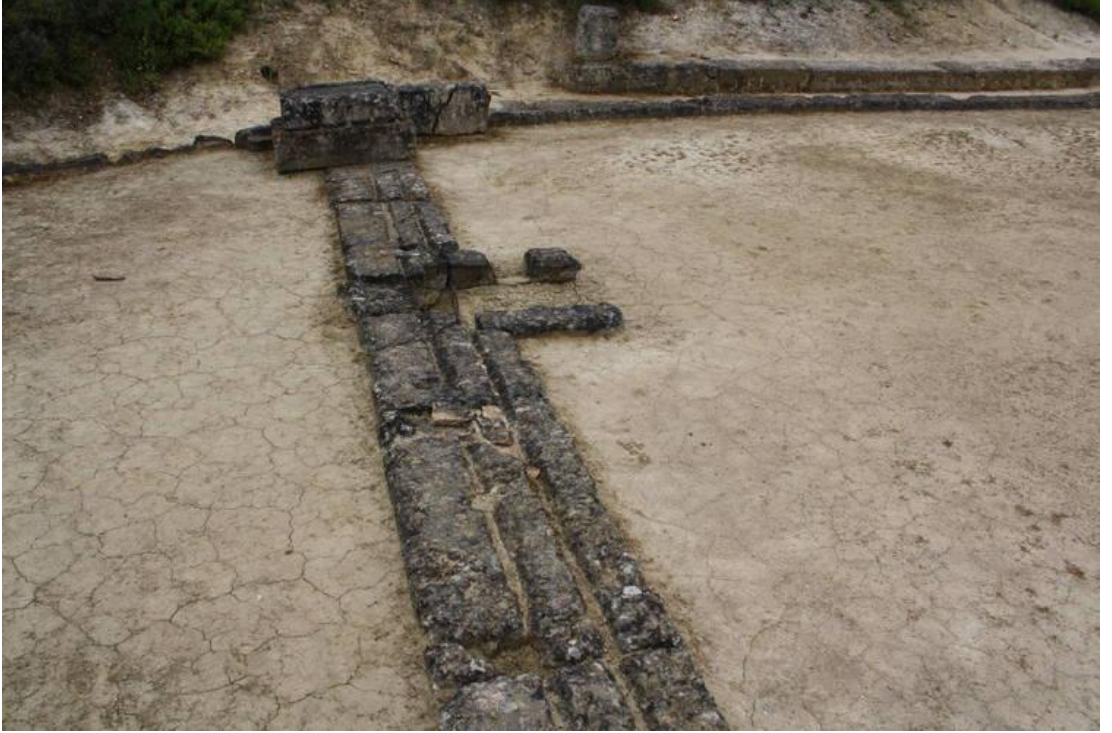
Koşular

Yunan Atletizminde ön planda duran ve tarihi eskilere dayanan yarışmalardan biridir. Her yarışın uzunluğu, stadyumun uzunluğuna bağlı olarak değişmiştir (Gardiner 2002). Stade koşusu Olympia'da 192,27 metre uzunluğunda idi (Sweet 1987, Howland ve ark 1977). Grek'lerdeki çoğu festivalde dört tane koşu yarışından oluşmaktaydı. Çoğu festivalde dolichus ilk yapılan yarışmaydı, sonrasında stade, diaulus ve son olarak da zırhlı yarışlar yapılırdı.

Stade veya Stadion

Homeros'ta koşu, atletlerin bir noktadan başlayıp belli bir noktaya koşup, oradan da dönerek tekrar başlangıç noktasına geldikleri bir spor dalıdır (Gardiner 2002, Çokbankir 2010).

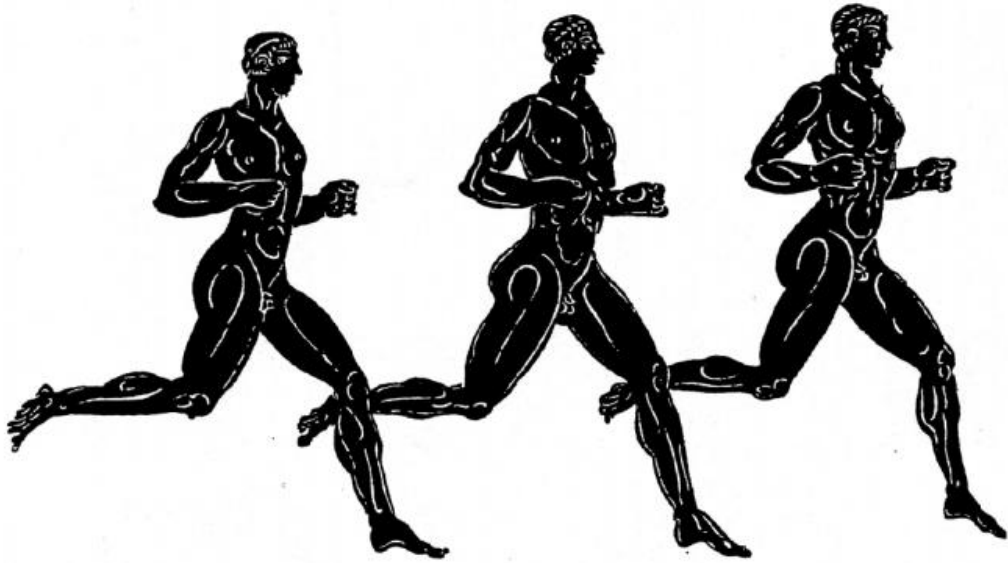
M.Ö. 776'dan 724'e kadar, stadion Olimpiyat Oyunları'nda gerçekleşen tek ve en prestijli müsabakaydı (Miller 2006). 201 metre (220 yardlık) mesafeydi, aynı gün içerisinde iki kez eleme koşusu yapılması gerekiyordu. Stade sadece tek bir yeteneği ortaya çıkarmaktaydı, hız koşusu (Sürat). Olimpiyatlar stadion'un galibi ile tarihlendirilmiştir. Olympia'daki orijinal stadion pisti yaklaşık 192 m (210 yard) idi. Hakemlerin gözetiminde trompetlerin eşliğinde toprak bir stadionda sporcular Balbis'in bloklarındaki ön oluklara ayak parmaklarını yerleştirerek yarışmalar başlatılmıştır (Harwood 1971). Yarışmacıların koşu stilleri ise bir ayağı diğerinden geride, öndeki ayağı kırık ve Balbis'in oluklarının arka ucu, koşucuların ayak parmaklarıyla kavramalarını sağlamak için dik dururken, önde bulunan diğer ayak koşucuların ayak parmaklarını kavramasını engellemek için yola doğru eğimlidir (Spivey ve Spivey 2005).

Şekil 1.2. Stadiondaki koşuların başlama yeri balbis (Erişim 2018b).

Diaulos koşusu ise stadion'un iki katı yani 402 m'dir (440 yardlık). Bir dönüş noktasının çevresinden başlangıç noktasına uzanan yarıştır. Hippius yaklaşık dört stadion uzunluğunda 770 m koşusu (Decker 1995), Dolichus ise uzun mesafe yarıştı. Bilinen mesafeler farklı şehirlerde ve dönemlerde 7 ila 24 stadion arasında değişmişti. Bu yarış muhtemelen 3,186 m (10.453 feet) ve 5.400 m (17.717 feet) arasındaydı. Her yaş kategorisi için mesafe farklıydı. Vazo betimlemelerinde kısa ve

uzun mesafe koşucuları dörder kişilik gruplar halinde betimlenmişlerdir. Philostratos bu koşucuların kollarını daha iyi sallayabilmek için, uzun bacaklara, kuvvetli omuz ve boyun yapısına sahip olmasını temenni etmiştir (Alpman 1972). Hoplites savaşa hazırlık niteliğinde olan bir koşudur (Poliakoff 1995). Yaklaşık 402 m'dir (440 yardlık). Bu koşuya katılanlar, başlarında kask ile bacakları üzerinde greaves ve ellerinde bir kalkanla zırhlı ve çıplak koşmuşlardır. Yalnızca erkekler kategorisinde yarışmacılar katılmıştır. Zaferi kazananlar Hellenlerin en iyisi namını kazanmıştır (Decker 1995).

Şekil 1.3. Koşu sahnesi (Erişim 2018c).

Dört büyük yarışların hiç birinde yer almayan Lampadedromia (meşale yarışları) ise Prometheus, Hephaestus ve Athena gibi ateş tanrılarının onuruna düzenlenen bir ritüel performansı olarak Yunanistan'daki birçok farklı toplulukta yer almış bir yarıştır. Kutsal tapınaktan başka bir kutsal tapınağa ateşi söndürmeden getirmek amaçlanmıştır. Kutsal tapınaktan başka bir kutsal tapınağa ateşi söndürmeden getirmek, rekabet unsurundan çok daha önemliydi. Prometheus'a adanmış tapınağa ulaşan ilk sporcu, tüm etkinlik boyunca yakılacak olan olimpiyat alevini aydınlatma onuruna sahip olmuştur (Palagia ve Choremi 2015).

Atina'da bu yarış şehir surlarının dışında başlatılmış ve şampiyonun kutsal Atina ateşini tutuşturduğu Parthenon'da sonlanmıştır. Bu yarış esnasında meşaleleri

yanar halde tutabilmek zaman zaman zor olabiliyordu, komedi yazarları bu duruma sık sık atıfta bulunmuştur (Kyle 1993).

Bugünün popüler kültüründeki yaygın bir varsayım, Antik Olimpiyat Oyunlarındaki yarışlardan birinin de maraton olduğudur. İlk defa Pheidippides tarafından Marathon'dan Atina'ya kadar Yunanların Perslere galip geldiğini duyurmak için koşulduğu iddia edilmektedir. Ancak orjinal “maraton”un hiç gerçekleşmediği çok açıktır (Miller 2004) ve maraton antik Atletizm yarışlarından biri değildir. Hatta Harris daha da ileri giderek 41 km'lik bir yarışın antik Yunan'daki sophrosyne (ölçülü olma) veya “itidal” gibi değerlere ters düşeceğini iddia ederdi: “Hiçbir şey aşırıya kaçmamalı!” cümlesi bir slogan gibi kullanılırdı (Harris 1966, Howlandve ark 1977).

Atletlerin genellikle dik bir pozisyonda koşarken resmedildiği çok sayıda vazo resmi betimlemeleri günümüze ulaşmıştır. Panathenaik amfora ödülleri arasında jimnastik yarışmalarını tasvir eden ve en eskisi olduğuna inanılan yaklaşık M.Ö. 560 yılında Lydos ressamına ait olan Atletizm sahnesi bu örneklerden biridir. Stadion, dialos ve dolichosun tamamı 6. yy ait amforalardan bilinmektedir. Ödül olmayan vazolardaki betimleme sayısı oldukça fazladır. Yunan betimlemelerinde erken dönem koşu yarışına 7. yy'ın sonlarında rastlanmıştır ve ilk Attik betimlemeler M.Ö. 570-550 yıllarında görülmüştür. Yunan betimlemelerindeki en çok siyah figür vazolarında rastlanır; kırmızı görünümlü koşucular ise yarış halinde değil genellikle Palaestra sahnelerinde görülür (Kyle 1993).

Bazı vazolar koşucuların parmaklarını abartılı ve yayılmış şekilde resmeder. Bazıları atletlerin kol ve bacaklarını ters yönde değil birlikte hareket eder şekilde resmeder. Bunlar kesinlikle gerçeği resmetmiyor olabilir ancak sanatçının doğal olan görünüm arayışında kullandığı enstrümanlar, teknik anlamda doğal doğru olduğunu göstermek zorunda değildir. Bu atletlerin performanslarını tahmin edebilecek durumda değiliz, çünkü antik dönemde süreyi doğru şekilde belirleyecek metotlar yoktu. Olsaydı bile görünüşe göre onları asıl ilgilendiren konu adam adama rekabet konsepti idi (bir galip çıkarmak için), zamanla yarışmak söz konusu değildi. Yine de rekor kırmaya olan ilgiyi gösteren bazı yazılı belgeler de vardır, bazı inanılmaz koşucular üç yarışmada şampiyonluğu amaçlamış veya rekabette namağlup olmaya çalışmışlardır.

Bazıları M.Ö. 520 yılında Olimpiyat programına eklenmiş bu son Hoplites geç dönem yarışının askeri konularla bir bağlantısı olmadığını öne sürer. Diğer bazıları ise harpte (süvarilerle yer değiştirmekte olan) piyadelerin önemini sahneleyen bir yarışma olarak görür (Lear 2007). Olimpik programın son yarışı olduğu için, Olimpik ateşkes sonrasında düşmanlıklara olası dönüşün simgesi de olmuş olabilir.

Disk Atma (Diskos)

Arkeologlar boyut ve ağırlık yönünden oldukça değişkenlik gösteren ve taş veya bronzdan yapılmış çok sayıda antik disk keşfetmiştir. Discus başlangıçta, bronzdan sonraları kurşun veya demirden yapılmıştır. Antik Panhellenik oyunlar için bilinen bir resmi standart olmasa da, yaklaşık olarak 17 cm ile 23,5 cm arasında, ortalama ağırlık en düşük 1,3 kg-6,5 kg arasında değişmektedir (Swaddling 2000). Bu değişiklik disklerin bugün de olduğu gibi değişik yaş gruplarına ait olduğu Pausanias tarafından doğrulanmaktadır. Çocukların ve kadınların kullandıkları disklerin yetişkenlerden daha küçük olduğu anlaşılmaktadır. Atletlerin bu disklerin ile yarıştığı, disklerin üzerine kazınan ve şampiyonların zaferlerinden sonra bu diskleri tanrılara adadığını gösteren yazılardan belirtilir (Alpman 1972).

Disk atma müsabakalarına katılmak için sporcular stadiona çalışıyorlardı. Yarışmalar muhtemelen stadion orta kısmında boş olan alanda yapılıyordu. Bu boş alan disk atışının rahat yapılabilmesi için ayarlanmıştı. Disk atışı Balbis denilen bir başlama çizgisinden yapılırdı ve önde bulunan çizgiye basmaları kesinlikle yasaktı (Harwood 1971, Gardiner 2002). Atışı yapacak olan atlet, istediği yere kadar gerilebilsin diye arkaya sınır konulmamıştır. Atış balbisten diskin düştüğü yere kadar ölçülürdü (Tekin 1986).

Atlama (Halma)

Arkeolojiye, literatüre ve vazo resimlerine bakarak, bu yarışmanın bir tür uzun atlama olduğu çıkarımını yapabiliriz. Yaygın biçimde kırmızı figür tekniğinde üretilmiş olan vazolarda görülmektedir. Altıncı yüzyılın sonlarından itibaren festivallerin bir parçası olmuştur. Bu yarışmada bater olarak bilinen bir sıçrama noktası (koşu yarışlarının başlangıç çizgilerinin ortasına yerleştirilmiş tahta bir levha)

ve 15.25 metre (50 feet) boyundaki yumuşak topraktan oluşan skamma isimli bir atlama “çukuru (pit)” vardı (Crowther 2007). Antik atlayıcılar her iki ellerinde taş veya metalden yapılan 2 kg ila 9 kg arasında değişen halteres isimli atlama ağırlıkları taşırdı. Ağırlıklar vücutlarının dengede kalmasına yardımcı olarak daha iyi sonuç alınmasına imkân veriyordu. Philostratos Yunanların atlamayı yarışmaların en zoru olarak gördüğünü ve bu nedenle otoritelerin atletlerin flütler veya ses veren enstrümanlar eşliğinde yarışmalarına izin verdiğini nakleder. Müzik ile koordinasyon, ritim ve zamanlamanın daha iyi olması sağlanıyordu (Crowther 2007).

Şekil 1.4. Uzun atlamada kullanılan halteres (Erişim 2018d).

Uzun atlama yarışlarında, yarışın başlama yerinin (bater) önündeki zemine bir çukur kazılır ve sporcunun yumuşak bir iniş yapması ve ayak izinin alınması için kumla doldurulurdu. Atletler, skamma denilen bu zeminin hemen gerisindeki atlama eşiğine kadar kısa bir koşu gerçekleştirir ve ellerindeki ağırlıklarla beraber atlayışı gerçekleştirirlerdi (Saltuk 1995). Metinler M.Ö. 5 yy’ın erken döneminde skamma’nın 1,542 m (5 feet) ilerisine sıçrayarak bu inanılmaz sıçrama esnasında ayağını kıran meşhur Croton’lu Phayllus da dâhil olmak üzere iki adet atletin 15.240 m (50 feetten) daha uzun atladığını kaydeder (Miller 2004).

Cirit Atma (Akontion)

Cirit atma Olimpiyat oyunlarında yer alan, son müsabakadır. Cirit atma, av ve savaşla örtüşecek şekilde sık sık at sırtından atılırdı. Yunanistan’da yaygındı ama burada pentatlonun bir parçası halinde atletik bir yarışma olarak ön plana

çıkılmaktadır. Grekler, ciritleri genellikle ahşaptan yaptıkları için hiçbir cirit günümüze kadar gelmemiştir. Sanat eserlerinde yapılan çıkarımlara göre bunlar bir atletten bazen biraz uzun bazen de biraz kısa idi. Belki de modern ciritlerde de olduğu gibi yıllar içerisinde uzunlukları değişmişti. Büyük ihtimalle sivri uçlara sahip olan antik ciritler muhtemelen metal uçluydu; çünkü bugün olduğu gibi o günlerde de müsabakada bir işaret bırakabilmek çok önemliydi. Hatalı atılan ciritler ve diskler dar Yunan stadyumlarında ve gymnasium'lar da tehlike oluşturmuş olabilir ancak Olimpia'da bu aletlerin bir izleyiciyi öldürdüğüne dair herhangi bir kayıt yoktur.

Disk atıcılarında olduğu gibi, cirit atıcıları da başlangıç çizgisinin arkasındaki bir balbis'i kullanmışlardı, arka tarafı kesintisiz bir koşuya izin versin diye açık bırakılmaktaydı. Av, savaş ve hedef atışlarında isabetliliğin temel ölçüt olduğu açıktır ancak Olimpiyat Oyunlarında gaye Cirit'i en uzak mesafeye atmaktır. Antik atletler Cirit'i yaklaşık bir ayak boyundaki Ankyle isimli bir deri parçasının yardımı ile atardı. İki parmağa bağlanacak bir ilmik bırakılacak şekilde ciritin etrafına sarılırdı. Bu şekildeki sınırlarla yapılan atışlar, fazladan manivela gücü sağlayarak atletin daha uzak mesafeye atış yapabileceğini göstermiştir (Dürüşken 1995). Bazı araştırmacılar antik dönem sporcularının bugünün rekoruna yakın olarak 91.44 m (300 feetlik) cirit atışı yapabildiklerini tahmin etmekteledir. Zeus'a ait cirit atıcısı pozundaki büyük bir bronz heykel, bu sporun Yunan toplumu için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir (Crowther 2007).

Boks (Pygmachia)

Boksörler geometrik dönemden itibaren Attik çömlekler üzerinde görülmeye başlanmıştır. Ancak sık görülmeye başlanması 6. yy'ın ikinci çeyreğinden itibaren gerçekleşmiştir. Boksörler hem kırmızı ve siyah figür tekniğindeki vazolarda hem de Panathenaik tip vazolarda sık sık görülmektedir. Boksörleri içeren en eski Panathenaik tip vazo beşinci yüzyılın erken döneminde başlamıştır (Kyle 1993). Yunanlar boks, sporlar arasında en vahşisi olarak görürlerdi, bunun nedeni büyük oranda uzak mesafeden yüze atılan yumruklardı. Bunlar pankreas güreşindeki daha kısa mesafeli yumruklara oranla daha fazla anlatı doğurmuştur. Yumruklarla sersemlemiş dövüşçülerin yaralı hallerini anlatan birçok hikâye günümüze kadar gelmiştir. Bazıları o kadar ağır yara almıştı ki, aynada kendilerini tanıyamamışlardı.

Antik yazarların en şairane eserlerinde bile mitolojinin meşhur dövüşlerinin uzun ve vahşi açıklamalarını buluruz (Potter 2012). Orjinal bronz bir heykel, bir boksörün yaralı kafasını ve hasar görmüş kulaklarını gösterir. Vazo resimleri burundan boşalan kanları gösterir. Bir boksör kasıtlı olarak başparmağı ile göz oyabiliyordu. Boks o kadar meşakkatli bir aktiviteydi ki meşhur Thasos’lu Theogenes gibi atletler müsabakadan sonra pankreas güreşini de tamamlayamayacak kadar yorgun düşüyorlardı. Bir rakip yerdeyken ona vurmaya yasaklayan kurallar yoktu. Olimpia’da iki boksör ölmüş olmasına rağmen, tıpkı güreşteki gibi rakipleri herhangi bir yasal yaptırımla karşılaşmamıştı (Golden 2004).

Homeros’un zamanında, kadim Yunanistan’da boksörler temel olarak ellerinin arkasındaki kemikleri korumak amacı ile bileklerini ve ellerinin tersini (yumruklarını) kapatacak şekilde (parmaklar açıkta) himantes isimli basit uzun deri şeritler giymişlerdi. M.Ö. 4 yy. da ise daha sert deriden yapılmış daha saldırgan “eldivenler” takmışlardı. Bunlarda daha fazla hasar verebilmek için parmak eklemlerine oturdukları yerde daha kalın ve keskin işlenmemiş deri parçaları vardı. Yunanlar her iki tür kaplamayı da, ısırma veya batmaya eğilimli oldukları için “karıncalar” şeklinde adlandırmıştı. İdman esnasında yaralanmayı önlemek için boksörler sphaerai isimli içi doldurulmuş daha büyük ve yuvarlak “eldivenler” takmışlardı.

Vahşetine rağmen Grek boks M.Ö. 688 yılında hazırlanan bir takım kurallara sahip olmuş olsa da bu kurallar devam etmemiştir. Yunan yazar Philostratus’a göre yüz yıl sonraki bir Olimpiyat şampiyonu, “bilimsel” boks yapan ilk kişiydi; buradaki ifadeden o kişinin gücün yanında yeteneği de kullandığı çıkarımını yapabiliriz. Yunanlar açık alanda dövüştükleri için, güneşi arkalarına alabilmek amacı ile dövüşçüler en başından beri stadyumda alacakları pozisyon için her yolu denemişlerdi. Her iki elle kafaya atılan kol darbeleri yaygındı. Ayaklarının hızlı olması, güçlü bir rakipten uzak kalabilmesi adına zayıf bir atlet için mecburi idi. Hem tekme hem de yakalama (sarılma vb.) yasaktı. Bazı müsabakalar boksörün yükselerek rakibine yukarıdan aşağı (balta gibi) vurmasıyla sonlanıyordu.

Boksta da kilo kategorileri, raunt veya zaman sınırı yoktu. Benzer şekilde stadyumda skamma olarak bilinen alanda yer alırdı. Kişi nakavtla kazanabilir ya da vazo resimlerinden de görebileceğimiz şekilde rakibini bir elinin parmağını havaya

kaldırarak pes etmesini sağlayabilirdi. Hiçbir puanlama sistemi yoktu. Zaman sınırının olmadığı bu boks müsabakaları muhtemelen bugünkünden çok daha yavaş ve dikkatle yapılıyordu. Sırf rakiplerinden uzak durması ve onları yorması sayesinde yüzünde hiç iz olmayan Grek boksunda Olimpiyat galibinin, uzun ve yakışıklı olması nadiren görülürdü (Crowther 2007).

Bazen görevliler dövüş alanı küçülterek daha hızlı bir sonuca gidebilme umudu ile arenaya merdivenler veya direkler getirirdi. Nemean oyunlarında yapılan müsabakalardan birinde iki boksör neticeye ulaşamayınca görevliler müsabakayı sonlandırma amacı ile her birine serbest vuruş hakkı vermişlerdi. İlk boksör rakibinin kafasına saldırmış ama az miktarda hasar verebilmişti. İkinci boksör rakibinin midesine saldırmış, tırnakları ile iç organlarını sökmüştü. Görevliler onu bir yumruktan fazlasını yapması nedeni ile diskalifiye ettiler (Alpman 1972).

Şekil 1.5. Boks yapan sporcular (Erişim 2018c).

Güreş (Pale)

Güreş, Yunanistan'daki atletler arasında en popüler yarıştı. Grekçe'de Pale olarak adlandırılan bu oyun türü Olimpiyat Oyunlarına dâhil edilen ilk yarış dışı etkinlikti ve M.Ö. 708'de 18. Olimpiya oyunlarının müsabaka programına dâhil edildi.

Güreş, erkeklerin genel sporu haline gelmişti. Bu durum, hız ve kaldırma gücü gibi küçük boyutlu bir atletin sergileyebileceği önemli faktörler olmasına rağmen, ağırlık kategorilerinin olmadığı müsabakalarda cüsseli bir insanın çok daha avantajlı olacağı öngörülmekteydi (Young 2008). Yunanlar yarışmacıları sadece yaşa bağlı olarak kategoriye tabi tutmuşlardı. Bunlar; yetişkinler, orta yaşlılar (genç olanlar) ve delikanlılar (erkek çocuk) olarak ayrılmaktaydı. Müsabakadan önce güreşçiler zeytinyağını her taraflarına sürer, sonrasında da rakipler birbirlerini tutabilsinler diye toz veya kumla kaplanırlardı (Valavanis 2004). Egzersiz veya yarışmadan sonra strigilis olarak bilinen spatula benzeri bir aletle temizlenirlerdi. Atletler müsabakalarına güreş okullarında, palaestra'lar da hazırlanırdı. Güreşçilerin ilk resmedilişleri 6.yy'ın ikinci çeyreğinde siyah figür tekniğindeki vazolarda görülür ve azalan bir sıklıkla kırmızı figürlü vazolarda görülmeye devam etmektedir (Kyle 1993).

Günümüze kalan resim ve heykellerden anlaşıldığı kadarı ile birincisi ayak da, ikincisi ise çamur bir zeminde vurma ve tekmeye izin verilmesinden dolayı pankreas karşılaşmalarında geçerli bir stil olmak üzere iki çeşittir. Güreş de koşu gibi pentatlonun bir parçası hem de tek başına ayrı bir yarışı, her ikisinde de aynı teknikler geçerliydi. Pentatlon için güreş, beşinci müsabakaya kadar gelindiyse karar verici bir aşama olmaktaydı. Güreş müsabakalarında raunt veya zaman dilimleri olmadığı için, uzun sürebiliyor ve beraberlikle bitebiliyordu. Genellikle rakibin tam bir hâkimiyetle boğma hareketi yapmasından kaynaklanan bu şiddet, boğulmakta olan güreşçinin pes hareketi ile sonlanıyordu (Şenel 2008).

Güreş müsabakalarında raunt veya zaman dilimleri olmadığı için, uzun sürebiliyor ve beraberlikle bitebiliyordu. Araştırmacılar, güreşin bir miktar vahşet (şiddet) içerdiğine inanmakla birlikte Grek dünyasında bu durum hoş karşılanmaktaydı. Rakibini üç kere fırlatarak atmak kesin galibiyet demektir. Bir atlet müsabaka esnasında rakibini öldürürse, adam öldürme ile suçlanmıyordu.

Güreş müsabakalarında ard arda galibiyet elde etmek zordu, seri halde galibiyet elde eden yarışmacı pek görülmemekteydi. Antik kaynaklarda bahsedilen en başarılı güreşçi, altı Olimpiyat şampiyonluğu elde eden ve muazzam kuvvetiyle nam salan Croton'lu Milo idi (Alpman 1972).

Yunanlar Olimpiyat Oyunlarındaki asıl müsabakaları palaestra’da değil, atletlerin düşüşlerini hafifletmek için özel bir kumla kapladıkları, stadyumun koşu parkurunun bir bölümünü oluşturan skamma isimli yerlerde düzenlerdi. Görevliler sonraki müsabakalar için skamma’yı hemen kaldırdığı için hiçbir skamma günümüze ulaşmamış olsa da, güreşçilerin savunma taktiklerine bakarak bugünün modern ringlerin den çok daha büyük oldukları çıkarımını yapabiliriz (Crowter 2007).

Pankreas Güreşi (Pankration)

Güreşi ve boksu birleştiren pankreas güreşi ağır spor olarak adlandırılan ve ödül vazolarında resmedilen başlıca yarışmalardan biridir. Bu yarışmalara ait sahneler tasvir eden genç döneme ait siyah boğazlı bir figüre sahip amfora ve bazı kırmızı figürlü kupalar Panathenaik ödül amforaları arasına eklenir. Atina’da 5.yy’ın sonlarında gençlerde ve 4. yy. da hem gençlerde hem delikanlılarda pankreas güreşi vardır (Kyle 1993).

Güreş, boks ve bu tür müsabakalarda saldırı yöntemleri serbestti. Kural olarak sadece ısırarak ve gözleri oymak yasaktı. Yani rakibin kulağına veya ayak bileğine tekme atmak ya da burkmak kurallara tamamen uygun hareketlerdi. Yasaklara uyulmadığı zaman dövüşçüler yarışmayı yönetenler tarafından bir değnek ile uyarılırdı. Özellikle mideye tekme atmak oldukça yaygın bir teknikti. (Miller 2004, Harris 1966, Howland ve ark 1977).

Pentatlon (Pentathlon)

Antik pentatlon atlama (uzun atlama), disk atma, cirit atma, koşu (stade) ve güreş olmak üzere beş adet yarıştan müteşekkildi. Bu yarışmaların sırası kesin olmamakla birlikte, tüm kaynaklar güreşin son sırada olduğunda hemfikirdir. Yunanlar uzun atlama, disk atma ve cirit atma oyunlarına ayrı ayrı katılmayarak bu müsabakaları, pentatlonun bir parçası olarak uygulamışlardı. Modern Olimpiyatlarda erkekler için dekatlon (Onlu yarış), kadınlar için ise heptatlon (Yedili oyun) antik pentatlona en yakın muadillerdir. Yine de şampiyonun belirlenişi iki grup için farklıdır; Yunanlar süre veya mesafe temelli bir puanlama sistemi kullanmamışlardı. Antik bir atletin şampiyon olabilmesi için bu beş farklı yarışmanın üçünü kazanması gerekiyordu. Bu oyunlarda beş setten üçünü kazanmak gerekirdi. Süre veya

mesafeye değil de yerleşime dayalı bir puanlama sistemi olup olmadığı, atletlerin rakipleriyle bireysel olarak mı yarıştığı ya da rakiplerini nasılelediği kesin değildir (Alpman 1972, Crowter 2007). Yarışmacının bazı oyunları kaybedip bazı oyunları kazandığı varsayıldığında, pentatlon galibinin nasıl belirlendiği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır (Harris 1966).

Greklerin bir kısmı tarafından pentatlon, bir atlet için en üst seviye yarışma etabı olarak düşünülmektedir. Ancak yerel oyunlarda bu yarışma için ayrılan ödül parasının az olması pek de öyle olmadığını göstermektedir. Plato bu yarışmanın ikinci derece atletler için olduğunu söyler. Yine de pentatloncular, oyunlarda estetik bir görünüş sunmaları ile Grek heykeltıraşlar için model olmuşlardır. Tüm Grek heykelleri arasında en meşhurlarından biri olan heykeltıraş Myron tarafından yapılan Discobolus (Disk Atıcısı) yontusudur.

Antik vazo ressamaları özellikle pentatlondan keyif almışlardır. Vazo resimleri bu yarışmanın tasvirini daha çok Panathenaiik amfora ödülleriinde yapmıştır. Net bir şekilde bu yarışmayı işaret eden sahneler, 6. yy'ın son çeyreğinden itibaren görülmektedir. Pentatlon ve palaestra sahneleri benzer şekilde tasvir edildiği için Pentatlonun bileşenleri farklı kombinasyonlar halinde ödül olmayan vazolarda görülmektedir. Heykeltıraşların gözdesi ise atışını yaparken dönüşü esnasında ortaya çıkan dinamik gerilim nedeni ile disk atan atletlerdi (Kyle 1993).

Atlı Araba Yarışları (Horse Races)

At yarışları antik atletizmin popüler bir parçasıydı. Zengin devlet adamları ve soyluların sporu olarak da bilinen ve daha sonra ki dönemlerde Romalıların da sosyal bir eğlencesi haline dönüşen yarışlardı. Oldukça masraflı bir müsabaka olduğu için zenginlere has bir oyun türüydü. At yarışı arabasını kullanan sürücü genellikle köleydi veya kiralanırdı. Yarışı kazanmak için çok yetenekli ve şanslı olmaları gerekiyordu. Kazananlar ise bizzat atlar veya atları süren kişi değil; atlara sahip olan kişiydi (Miller 2004, Finley ve Pleket 2012). Agonistik sahneler kesinlikle altıncı yüzyıla kadar yaygın değildi. Binek hayvanları içeren vazo resimlerinin çok sayıda olması, birçok efendinin *hippeis* sınıfından olmasından kaynaklanmaktadır. Çömleklerdeki at yarışı sahnelerinin popüleritesi azalmış gibi görünse de ödül vazolarında sıkça betimlenmeye devam edilmiştir. Platon yarışların 4. yy'a ait

olduğunu iddia etmektedir. Panathenaikler yarışmacıların sayısı hakkında bilgi vermemekte, sadece yarışmanın var olduğunu gösterebilmektedir.

Olympia'daki yarışlar oldukça zorluydu, birçok farklı yetenek gerektiriyordu ve sık sık tehlikeli oluyordu. Örneğin binicili dört yarışmanın niteliği, aynı parkurda koşulmalarına rağmen kaç tane tur yapılacağına bağlı olarak değişmekteydi. Keles Hieron'un Pherenikos'unun çok başarılı olduğu yarış belki de binicilik yarışları içerisindeki en düz olanıydı. Tek tur düz koşu (sprint) idi. Yarışmanın özü hızlı ve efsaneye göre iyi bir atın, bir biniciye bile ihtiyacı yoktu. Aura, yani "meltem" isimli bir at ile ilgili bir hikâye vardır. Bu at binicisini üzerinden atmış olmasına rağmen yarışı rakiplerinden önde tamamlamıştı. Bu yıllarda hipodrom içerisindeki diğer iki yarış hakkında çok daha az şey biliyoruz.

Atina'da popüler hale gelmiş bir diğer atlı araba yarışı ise chariot'tur. Bu yarış, 6 yy da şehirde gerçekleştirilmiş olan Panathenaia isimli büyük festivalde yer almıştır. Chariot yarışının, nasıl bir yarışma olduğunu tanımlayabilme yeteneğimiz, farklı bilgi türlerine bağlıdır. Örneğin Pindar bu yarışmalardan bahsederken "on iki dromoi" anlamına gelen "duodekadromos" kelimesini iki kez kullanır. Dromoi'nin tekili olan dromos kelimesinin anlamı ilk etapta açık değildir. Çünkü Yunanca'da "seri hareket", "beklenilenden daha hızlı hareket" (Herodotus Atina ordusunun Marathon'da ilerleyişini tanımlarken bu anlamda kullanmıştır), "bir insanın bir günde koşabileceği mesafe", "yarış peşinde koşma", "parkurda ilerleme" vb. birçok farklı anlama gelmektedir. Pindar'ın kullanımındaki asıl mesele, "dromos" kelimesinin bir mesafeyi mi yoksa turu mu belirttiğidir. Yarışın kabaca 3600 metre mi yoksa 7200 metre mi olduğu, buradaki kullanıma bağlı olarak değişmektedir. Antik chariot yarışmalarının hayranlarından dinlediğimiz şeylerin çoğu, neredeyse kaçınılmaz olan felaketleri beklediklerini gösterir (Potter 2012). İliad'ın 23. kitabında Nestor, oğlu Antilochus'a yarışmacının kendi hatasından kaynaklanan yenilginin olasılığı hakkında yarışmalardan önce vurguda bulunur:

Antilochus, genç olsan da, Zeus ve Poseidon sana iyi bir biniciliğin tüm sanatlarını öğretti, dolayısıyla dönüş noktasından nasıl dönüleceğini bildiğin için sana ders vermeme gerek yok. Ama en yavaş olanlar senin atlarından, rakiplerinin atları daha hızlı olduğu için işin zor, ama onlar senden daha iyi plan kuramaz. Ama şimdi gel, benim sevgili oğlum, bu planı kalbine tamamen işle ki ödülleri

avuçlarından kayıp gitmesin. Chariot’undan ve atlarından oldukça emin olan Őu kiŐi, bu tarafta ve o tarafta dűŐűncesizce geniŐ sűrűyor, atları parkurda geniŐten alıyor ve bu kiŐi atlarını kontrol edemiyor; ama hileyi biliyor, dűnűŐ noktalarına dikkat ederek buraya yakın sűrűyor, baŐladıĐı andan beri atlarının űkűz derisi dizginlerini sıkı ve sabit tutmayı unutmuyor, gűzlerini űndeki sűrűcűye kilitliyor... Sen [dűnűŐ noktasına] yaklaŐınca chariotunu ve atlarını dűnűŐ noktasına yakın sűr, kendini ve iyi dokunmuŐ chariot’unu soluna doĐru eĐ (hafifçe yatır), sonrasında saĐındaki ata seslenerek dizginlerini sallayıp dűrt; solundaki at iŐaretçiyi űyle sıyrarak geçmeli ki sol tekerleĐin kűŐeyi yalayıp geçmeli, ama taŐa dokunma ki atlarını felakete sűrűkleme ve chariot’unu enkaza evirme. Bu baŐkalarının neŐesi, senin utancın olur. Ama sevgili oĐlum, zeki ve gűvende ol, iŐaretçinin çevresinden dűnerken sűzűlűp sıyrarak geçersen kimse sprintle sana yaklaŐamaz ve seni yakalayıp geçemez; arkadaki kiŐi Adrastus’un űlűmsűzlűkten doĐan evik atı bűyűk Arion’u veya Laomedon’un burada yetiŐenlerin gururu atlarını sűren kiŐi olsa bile (İlyada 2014).

Sanatsal Yarışmalar

Olimpia’da programın açılıŐ gűnű, trampetilerin ve habercilerin yarıŐmalarına tanıklık etmekteydi. Ana kriterler sesin yűksekliĐi ve netliĐiydi. Olympia’da hűkűm verilen yarıŐlara en fazla yaklaŐılan an bu andı. Kazananlar festivalin geri kalanı için yapılan duyuruları iletmekle ve kalabalıĐı susturmakla gűrevli olurdu. Ne trampetiler ne de haberciler çıplak deĐildi. Bu trampetiler arasında istisna olarak çıplak olan Megara’lı Herodorus gibi meŐhur hale gelen őampiyon trampetiler de bulunmaktaydı.

Yarım ember őeklindeki taŐ tiyatrolarda dűzenlenen műzik ve drama yarıŐmaları çoĐunluĐu teŐkil edecek őekilde atletizm műsabakaları esnasında Yunan festivallerinin merkezi parçası haline gelmiŐ baŐka yarıŐmalar da vardı. űrneĐin Delphi’de ki Pythian Oyunlarında lir ve iki flűtlű alma, őarkı, őiir, dűz yazı, trajedik rol ve resim yarıŐmaları vardı. Bu yarıŐmaların hiçbiri Olimpia’da yer almamıŐ olmasına raĐmen, Delphi’de ki çift flűtlű gayda yarıŐmasının galibine bir sonraki Olimpiyat Oyunlarının pentatlonunda műzik alma onuru verilirdi. Bu durum iki festival arasında nadir gűrűlen iŐ birliklerinden biridir (Crowter 2007).

1.1.2. Greklerde Festivaller

Grek yaşamında festivaller günlük yaşamın ayrılmaz bir parçasıydı. Festivaller zamansal ve mekânsal olarak farklılık gösterse de ilgi her zaman yüksekti. Aşağıda bu festivaller ve kapsamında gerçekleşen oyunlar ve bu oyunların sosyal hayat içerisindeki yeri anlatılmaya çalışılmıştır.

Pythian Oyunları

İkinci büyük taç oyunu olan Pythian, Apollo festivalinin bir parçası olarak dört yılda bir olimpiyatların üçüncü yılında Corint'de Parnossus dağının yamacında bulunan Delphi tapınağında gerçekleşmiştir (Smith ve Anthon 1886).

Apollo tapınağının bulunduğu Delphi, Atletizm yarışmalarından çok önce tüm Yunan dünyası tarafından Zeus tapınağının bulunduğu Olympia'dan daha çok bilinmekteydi. Homer Dephi'nin zenginliğinden sıkça bahsetmiştir. Tanrı Apollo ejderha Python'u öldürdükten sonra müzikal yarışmaları başlatmıştır. Amphictyany'nin kontrolü ele almasından sonra Olimpia model alınmadan gerçekleştirilen yarış programlarını benimsemiştir (Picard 1989).

İ.Ö. 586 yılından itibaren uygulanmaya başlamıştır. İlk önceleri sekiz yılda daha sonraları ise 4 yılda bir düzenlenmeye başladı (Alpman 1972). Apollon onuruna Delphi de düzenlenmeye başladı (Scott 2010). Müzikal agonlar ile başlayıp daha sonraları atlı yarışmalar ve bedensel agonlar da yerini almıştır (Morgan 1990). Pythian oyunlarında 1. Gün: Dini törenler (kurban, Apollo ve Python ve geçit arasındaki efsanevi mücadelenin performansı) - 2. Gün: Büyük bir banket - 3. Gün: Sanatsal yarışmalar - 4. Gün: Atletik yarışmalar - 5. Gün: At yarışları.

Ödül olarak ebeveynleri olan bir çocuk tarafından Tempe vadisinden kesilen defneyapraklarından çelenklerle ödüllendirilmişlerdir (Bengstone 1983). Pythian oyunları içinde ateşkes ilan edilmiş ve kazananlarında listesi oluşturulmuştur (Christesen 2007). Delphi tapınağının yakınındaki yamaçta inşa edilmiş kapsamlı spor salonu, koşu parkurları, giyinme odaları büyük havuzu olan Palaestra kalıntıları bulunmuştur. Periyotlardaki önemli yerlerinden dolayı, Pythian oyunları diğer oyunlara karşı örnek bir işleve sahipti. Diğer şehirlerde de Pythian oyunları düzenlenmiştir (Kyle 2014, Miller 2006).

Şekil 1.6. Pythian oyunlarının düzenlendiği alan (Erişim 2018d).

Isthmia Oyunları

Efsaneye göre bu oyunlar bir cenaze töreninin anısına düzenlenmektedir. Korint'in efsanevi kralı ve kurucusunun bulduğu bir ölüyü Korint Kıstağı üzerinde yakmasının ardından Atina kralı Theseus'un bu töreni Apollon'un anısına her yıl düzenli olarak gerçekleşen spor oyunları hâline getirmesi ile biçimlenmiştir.

Isthmia oyunları, Peloponnezyan yarımadasını Orta Yunanistan'a bağlayan küçük topraklar olan Doğu ve batı deniz yollarının kesiştiği Korint'in yaklaşık 11 km doğusunda Isthmos'ta bir kırsal alanda yapıldı (Miller 2006). Korint daima Isthmian Oyunları'nın merkezi olmuştur. M.Ö. 146'da Korint, Romalılar tarafından yerle bir edildiğinde bile oyunlar başka devletler tarafından organize ediliyor olmuştur da Korint'te devam etmiştir. Kentin M.Ö. 44 yılında Sezar tarafından tekrar kurulmasından sonra oyunlar M.Ö. 7 ve M.S. 3 yıllarında tamamen Korint'in ev sahipliği ile gerçekleştirilmiştir.

Oyunların yapılacağı dönemde iki devlet arasında herhangi bir anlaşmazlık ya da savaş var ise ateşkes ilân edilir ve ülkenin dört bir yanından atletler Korint'e gelirlerdi (Jones ve ark 1961).

M.Ö. 412'de, Atina ile Korint savaş içinde olmalarına rağmen Atinalı atletler alışla geldiği biçimde spor müsabakalarına davet edilmişlerdir (Kyle 2014).

Isthmia oyunları periyodların bir parçasıydı. Onlar bir olimpiyatın ilk ve üçüncü yılının baharında yapıldı. Oyunlar Poseidon'a ve efsanelerinden birinin kahramanı olan Palaimon'a adanmıştı. M.Ö. 11. yy' da, Isthmos'ta Poseidon için bir kült yeri vardı. Tapınak yedinci yüzyılın başlarında inşa edilmiş ve oyunlar M.Ö. 582 yılında kurulmuştur.

Tipik Olimpiyat müsabakaları vardı (örneğin, koşu yarışı, pentatlon ve pankration), ancak atların tanrısı olan Poseidon için yapılan atlı yarışlar özellikle öne çıkmaktaydı. Müzik, ezberden okuma, yazma ve resim yarışmaları ve tekne yarışı bile vardı. Orjinal ödül bir çam çelengi idi, M.Ö. 5 yy'da bu kereviz çelengi olarak değiştirilmişti (Broneer 1962).

Katılımcılar Yunan dünyasının her yerinden geldi. Sadece Elis sakinleri için Isthmian oyunlarına katılmak yasaktı. Sonuç olarak, asla periyodik hale gelmemişlerdir.

Isthmia oyunları birçokları tarafından (Roman Flamininus) politik propaganda için bir forum olarak kullanılmıştır. Isthmos'a hem denizden hem de karadan ulaşılması kolaydı ve bu nedenle doğal bir buluşma yeri idi. Korinth, Elis veya Delphi'nin aksine büyük ve önemli bir şehirdi.

Şekil 1.7. Isthmia oyunlarının düzenlendiği alan (Erişim 2018e).

Nemean Oyunları

Nemean oyunları, klasik dönemlerin dört oyununun sonuncusu olarak M.Ö. 573'te kuruldu. Zeus'a adanmış bir kutsal alan olan Nemea'da oyunların onurunu gerçekleştirdiler. Bir efsaneye göre Nemean oyunları, Nemea'da bebek olarak ölen Archemoros olarak da adlandırılan bir prens Opheltos için cenaze oyunları olarak başladı. Başlangıçta oyunlar kutsal Nemea'nın kuzeyinde küçük bir kasaba olan Kleonai tarafından organize edildi. 5. yy'ın sonunda Kleonai Argos'un kontrolüne girdi. O zamandan beri oyunlar bazen Nemea'da ve bazen Argos'ta gerçekleştirildi. M.Ö. 1 yy'da, Argos'a kesin olarak taşındılar. Pausanias M.S. 2. yy'da Nemea'yı ziyaret ettiğinde kutsal alanı harap buldu. Onun zamanında Argos, Nemea'da kış oyunları düzenledi. Kutsal alanın yeniden canlandırılması girişimi görünüşte başarılı değildi (Miller 2004).

Nemean oyunları iki yılda bir yapıldı ve Isthmian oyunları ile değişti. Tutulduğu Olimpiyat ya da Pythian oyunlarının yer aldığı yılın yazında gerçekleşti. Program aslen Olimpiyat oyunları gibi sadece atletik yarışmalar ve at yarışları içeriyordu. Hellenistik dönemde sanatsal yarışmalar eklendi. M.S. 1. yy'da kızlar için de yarışmalar vardı. Kazananlar orijinal olarak bir zeytin tacı ile onurlandırıldı. Pers savaşlarından itibaren bu ödül değiştirildi ve taç vahşi kereviz oldu (Gardiner 2002).

Şekil 1.8. Nemean oyunlarının düzenlendiği alan (Erişim 2018f).

Hera Oyunları (Hereia Games)

Kadınlar Olimpiyatlarda yarışmamış bile olsa onların da müsabakaları vardı (Swadling 2000). Koşan kadın atletlerin tasvirlerini görürüz, öte taraftan Hellenistik şairler Spartalı kadınlardan “erkeklerle aynı yarış parkurunu koşan ve onlar gibi Eutoras Nehrinin kenarındaki banyo havuzlarında kendilerini yağlayan kişiler” olarak bahseder (Kyle 1993). Bu atıfların iki cinsin karışık şekilde egzersiz yapmalarına ve fiziksel idmanlarına yapıldığını, aralarındaki bir yarışmaya yapılmadığını not düşmeliyiz. Ama Sparta haricindeki yerlerde kızlar ve genç kadınlar için müsabakaların olduğuna dair açık deliller vardır, örneğin Argos’taki Hera oyunları ve Dodona’daki diğer oyunlar. Kadınlar için olan en meşhur müsabakalar Olimpia’da düzenlene Hera oyunlarıdır (Elsner 1992).

Olympia’da her dört yılda bir on altı kadın Hera için peplos (elbise öreri) ve Heraia yarışmasını da finanse ederler. Bu yarışma farklı yaş grubundaki bakireler için bir koşu yarışıdır. Üç kategoride koşarlar: ilk olarak en gençler, sonrasında biraz daha büyük olanlar ve yaşça en büyük olan bakireler olarak müsabakalar yapılmıştır. Şu şekilde koşarlar: saçları serbest bırakılır, bir chiton (kadın ceketi) dizlerinin biraz üzerine kadar iner ve sağ omuzları göğse kadar açıktır. Hera oyunlarında da olimpiyat stadyumunu kullandılar, ama parkur altıda bir oranında kısaltılarak 160 metreye düşürülmüştür. Kazananlar zeytin dalından bir taça ve Hera’ya kurban edilen inekten bir porsiyona erişirler ve üzerlerinde kendi isimleri olan heykeller alamaya hak kazanırlar. On altı kadına hizmet edenler de oyunları finanse eden kişiler gibi kadındır.

Capitolia Oyunları

M.S. 86 imparatoru Domitianus, ilk Roma imparatoru Iupiter Capitolinus’un onuruna ilk Capitolia oyunlarını organize etti. Daha önce her yılın, Mayıs-Haziran aylarında dört yılda bir yapıldı. Olimpiyat oyunları ve atletik yarışmalar dâhil at yarışları ve sanatsal yarışmalarda yer almaktaydı. Capitolia, birinci ve ikinci yüzyılın sonlarında önemli bir yer işgal ederdi. Capitolia Roma’da gerçekleşti ve imparatorun kendisi tarafından yönetildi. Uluslararası şampiyonlar ilgi çekti ve özellikle Küçük Asya’dan sporcular popülerdi. Ödül taç, meşe yapraklarından oluşuyordu. M.S. 94’te sadece “Yunan şiiri” yarışmasına 94 yarışmacı katıldı. Onların prestijleri o kadar

büyüktü ki, M.S. 3 yy'da Mısır'da Capitolinian oyunları, Olimpiyat oyunlarının modelinden düzenlendi.

Atletizm yarışması, üç yaş kategorisinde koşma ve mücadele etkinliği ve pentatlon ile tamamen Grek oyunlarına benziyordu. Yazıtlar bize Titus Flavius Artemidoros'un pankreastaki ilk kazanan olduğunu bildirir. Bu yarışmalar yeni inşa edilmiş bir stadiona gerçekleşti. Capitolian oyunları Yunan örneklerine karşılık verse de, Circus Maximus'taki at yarışları Roma etkisi altındaydı. Kazanan atın ve sahibinin oyunlarla ilgisi yoktu. Bu gruplar veya yarışlardaki ahırlar renkleri (kırmızı, beyaz, mavi, yeşil) ile tanımlanmaktadır.

Sanatsal yarışmalar, özellikle bu vesileyle Martius da inşa edilen Odeum'da yapıldı. Trajedi ve komedi, flüt ve şarkı söyleme gibi geleneksel etkinliklerin yanı sıra, en iyi trompetçi için bir ödül de vardı. Mitolojik ve İmparator methiyeleri konularında, Latince ve Yunanca yarışmalar vardı.

Şekil 1.9. Capitolia oyunlarının düzenlendiği alan (Erişim 2018g).

1.1.3. Grek Oyunlarının Finansı

Agonistik bir faaliyetin finansı oldukça masraflıydı. Elis'te her dört yılda bir düzenlenen Olympia Oyunları'nda düzenli olarak finanse edilmesi gerekenler şunlardı: Sporcular ve antrenörler tarafından yerine getirilen yemin töreni; Pelops ve Zeus'a adanan resmi kurbanlar; oyunun son gününde halka verilen ziyafet; Olympia

ve Elis'teki gymnasium'larda yağın temini ve personel ücretleri. Bunları finanse edebilmek için ise üç para kaynağı söz konusuydu.

İlki vergiler, halka ve tapınaklara ait toprakların kirası gibi düzenli gelirlerden oluşan bütçe.

İkincisi festivaller için tahsis edilmiş ve memurlar tarafından yönetilen vakıfların gelirleri.

Üçüncüsü ise oyunların düzenlenmesinden sorumlu memurların verdiği bağışlar (Çokbankir 2011). Hellenistik polis'lerde kamusal yapıların finansmanı arka planı karmaşık bir konudur. Epigrafi belgeler, kentlerde kamusal yapıların inşaa masraflarının nasıl karşılandığı konusunda birinci dereceden kaynaklardır.

1. Vergiler ve harçlar
2. Fon ve kiralardan elde edilen gelirler
3. Servet vergisi
4. Gönüllü vergiler
5. Memurların adakları
6. Kült işlerinden elde edilen gelirler
7. Rahiplik makamlarının satışından elde edilen gelirler
8. Kamusal gayrimenkullerin satışından elde edilen gelirler
9. Kullanılmış yapı materyalinin değerlendirilmesinden elde edilen gelirler
10. Para cezaları, kalemleridir (Meier 2012).

1.1.4. Kadınlar ve Atletizm

Kadınlar o dönemde Atletizme ilgi duymakaydı. Bu ilginin neticesinde dönem dönem Atletizm oyunlarında kadınları görmek mümkündü. Bazı toplumsal kısıtlamalarla karşılaşsalar da kadınlar Atletizm müsabakalarında bir renk olarak tarihsel kayıtlara geçmiştir.

Pausanias'ın bakirelerin girişine izin verildiğini söylemesi bu yasağın sadece evli kadınlara uygulandığını ve yazılı belgelerin yokluğunda yasaklamanın çok

eskilerden kalan bakirelerin kutsal ayinlere katılacak kadar saf sayıldığı bereket oyunlarından kaynaklandığı varsayılmaktadır (Swaddling 2000).

Bu kadın stereotipin, bitki ve bereket tanrısı Demeter rahibesi istisna olmak üzere, evlilik çağındaki kadınların Olimpiyat oyunlarına iştirak etmelerinin yasaklanmasıyla daha da pekişmiştir (Jones ve ark 1966).

Skillos'tan aşağı, Olympia'ya doğru inen yolda, Alpheios Nehrini geçmeden önce, çok yüksek ve dik falezleri olan bir dağ vardır. Dağın ismi Tupaion'dur. Zamanında kadınlara yasaklı olan günlerde, Eleanlıların Olimpiyat festivalinde ve hatta Alpheios'un Olympia tarafında fark edilen kadınları bu falezlerden atmalarını gerektiren bir kanunu vardı.

Kallipateira'nın haricinde hiçbir kadının yakalanmadığını söylerler.... Duldu, ve erkek bir antrenör kılığına girmişti, Olympia'da yarışması için oğlunu almıştı. Oğlu Peisirodos kazandığında, arka kısımdaki çitten atlamış ve kendini açık etmişti. Böylece kadın olduğu anlaşılmıştı, ama hepsi de Olympia'da galip gelmiş kişiler olan babasına [Rhodes'li Diagoras], [üç] kardeşlerine, (yeğenine) ve oğluna olan saygılarından ötürü onu cezasız bir şekilde salıvermişlerdi. Ancak, sonraki zamanlarda antrenörlerin müsabakalara çıplak olarak katılmalarını gerektiren bir kanun geçirmişlerdi (Swaddling 2000).

Belli ki, kadınların ve Atletizmin birbirlerine dâhil olmamaları gerekiyordu. Kadınlar olimpiyat galibiyetleri alabilirlerdi ve almışlardı. Antik dönemde binicili müsabakalarda eğitim veya yetenektense zenginliğin önemi anlaşılmıştı. Sparta'nın kralı Agesilaos M.Ö. 396 yılında insanların at yarışlarındaki galibiyetleri ile övünüp durmalarından sıkılmış ve kız kardeşi Kyniska'yı Olympia'daki dört atlı chariot yarışına katılması için teşvik etmişti. Yarışlarda hazır bulunamasa da, atları kazanarak onu galip yapmıştı (Miller 2006). Böyle olunca da bir heykel dikmeye hak kazanmıştı, bu heykelin günümüze ulaşan kaidesinde Kyniska'nın gururlu bir şekilde ilk kadın galip olma iddiası yazılıdır:

“Sparta'nın kralları benim babalarım ve kardeşlerimdir. Kyniska, çevik bacaklı atları ile chariot yarışının muzaffer olan kişi, bu heykeli dikti. İddia ediyorum ki tüm Yunanistan'da bu tacı kazanan tek kadın benim” (Swaddling 2000).

Bu kadınların güzellik yarışmaları, ev idaresi ve ağırbaşlılık yarışma kayıtlarından gelir (Swaddling 2000). Muhakkak ki erkeklerin yarışmalarında galip gelen kadınların kayıtları vardır. En iyi bilineni, M.S. 47 yılında Delphi'deki Hermesianax'ın kızları adına yaptığı bir atıftır:

Sparta'ya dikkat çekmeli, fiziksel idmanın hem erkek hem kadın eğitiminin önemli bir parçası olduğu yere. Xenophon spartalı efsanevi kanun yapıcı tarafından kurulan yapının bir parçasını betimler: "Lykourgos, özgür doğan kadınların ilk ve en başta gelen görevinin bir çocuk dünyaya getirmek olduğunu düşünerek kadınların erkeklerden daha az vücut geliştirme yapmalarını salık verdi. Böylece, güçlü çocukların hem annesi hem de babası güçlü olanlardan geldiğine inanarak, kadınlar için aynı erkeklerde olduğu gibi ko u yarışında ve g   alanında müsabakalar başlattı" (Swaddling 2000).

Plutarch bu konuyu genişleterek: Lykourgos bakirelerin vücutlarına ko u yarışları, g re , diskos (disk) ve akon (cirit) fırlatma ile egzersiz yaptırdı, dölleri güçlü v cutlardaki güçlü köklerden doğsun ve doğumda sabırlı olsunlar, ağrısı ile güzelce ve kolayca baş edebilsinler diye. Onlardaki tüm yumuşaklığı,  ıtkırlıdımlığı ve feminenliği yok etti ve onları genç erkeklerin izleyici olarak hazır bulundukları dini festivallerde en az erkekler kadar  ıplaklığa, dans etmeye ve  arkı söylemeye alıştırdı....

Bakirelerin çıplaklığı utanç verici değildi. Bu onlara, hay nın varlığı ve taşkınlığın yokluğunda yalın alışkanlıklar ve kendilerinde kaliteli bir sağlık yaratması için arzu dolu bir rekabet duygusu ekti. Arete'de ve onurda paylarının olmasına odaklanan asil bir düşünce  er evesi a ıladı, konuşma ve düşünme sırası onlara geldiğinde Leonidas'ın karısı Gorgo'nun yaptığı gibi yapmaları için.

Sparta'nin kanun koyucusu Lykourgos o dönemde Spartalı kadınlarla ilgili olarak şunları belirtmiştir; *Bir kadın, görünen o ki yabancı biri ona şöyle dediğinde: "Sadece Spartalı kadınlar erkekleri yönetir," o da şöyle yanıt vermişti, "Sadece Spartalı kadınlar erkek doğurur"* (Kyle 1993).

1.1.5. Grek Oyunlarının Uygulama Mekânları

Grek oyunlarının uygulanma mekânları başlangıçta amatörce düzenlenmiş etkinlik alanları şeklindeydi. İlerleyen yıllar ve yüzyıllar sonucunda beliren ihtiyaçlarla değişiklikler yapılarak daha kompleks yapılar halini almıştır.

Gymnasium

Gymnasionlar, Grekler’de spor ve eğitim için idman yapacak merkezler olarak başladı. Zamanla gelişen gymnasion’ların çevresine stoa’lar, hamamlar, derslikler, soyunma odaları eklenmiştir (Başgelen 2009). M.Ö. 6 yy’da gymnasion’ların sayısı artarken, atletlere hitap eden festival sayısı da artmaya başladı. İçeriğindeki Atletizm sonlandıkça, askeri hususlar da aşamalı olarak ivme kaybetti. M.Ö. 4 yy’a gelindiğinde Yunanlar gymnasion’lar da sadece spor yapmadı, aynı zamanda buralarda vücut ve zihin arasında bir denge yakalama arayışına da girdi (Miller 2004, Crowter 2007). Gymnasium’lar da Atletizm tesislerinin beraberinde kütüphaneler ve filozoflar için konferans salonları da yer aldı. M.S. 4 yy’a gelindiğinde büyük oranda ekonomik gerekçelerle yok olmuştu, çünkü Roma döneminde Atletizm ve entelektüel amaçlar zıt kutuplar haline dönüşmüştü (Crowter 2007). Anadolu’da bulunan Pergamon Gymnasion’u üç ayrı terastan oluşur alt teras çocuklara, orta teras gençlere ve üst kısım ise erişkinlere ayrılmış, aynı zaman da törenler içinde kullanılmıştır (Er 2012).

Palaestra

Zihin ve beden açısından uyumlu bir insan yetiştirmek olan Eski Grek eğitimi (paideia), söz söyleme sanatı (Retorik), gramer ve matematik gibi derslerin yanında 7 ila 20 yaş üzerinelere düzenli fiziksel eğitimi şart koşardı. Bu eğitimler gymnasion ve palaistra’larda Paidotribes (beden eğitimi öğretmenleri) tarafından verilirdi (Dürüşken 1995).

Kelime anlamı güreş yeridir. Bir gymnasion’un parçası veya ayrı bir kurum, kamuya açık veya özel nitelik taşıyabilirdi. Buralar merkezde Yunanların “ağır yarışmaların” egzersizlerini yaptığı kum alanın çevresinde çeşitli aktiviteler için hazırlanmış odalar bulunan sütunlu avlu (peristilyum) şeklinde inşa edilmiş yapıları. Palaestralar, gymnasion’lar da olduğu gibi herkesin girişine izin vermiyordu;

kölelerin, satış yapanların, diğer “istenmeyenlerin” ve tabi ki kadınların girmesi yasaktı. Vitruvius ideal Palaestrayı üstü açık büyük merkezli bir avlu ve çatılı sütun sıraları ile çevrelenmiş yer olarak tarif eder.

1.1.6. Antik Olimpiyat Oyunların Sonlandırılması

Yunanistan’ın önce Makedonyalılar daha sonra ise Romalılar tarafından işgal edilmiş olması siteler arası rekabet anlayışının kaybolması sportif anlayışı gerilettili. M.S. 324 yılında İmparator Konstantin Hristiyanlığı seçmiş ve eski dinden geri kalan tapınakların yağmalanmasına göz yummuştur (Gillet 1975). I. Theodosius tarafından M.S. 394’de puta tapmanın bir belirtisi olarak kesin olarak yasaklanmıştır. Roma İmparatorluğunun çöküşü ve barbarların istilası sonucunda M.S. 426’da II. Theodosius kesin bir emir daha vererek eski dinden yağma edilmiş olanlarında yıkılmasını istemiştir (Alpman 1972).

1.2. Romalılarda Oyunlar

Romalılarda oyunlar iki ana başlık altında gerçekleşmekteydi. Bunlar halktan büyük ilgi gören oyunlardı. Bu oyunlar gladyatör oyunları ve at ve atlı araba yarışları şeklinde gerçekleşmekteydi. Roma oyunları bu çerçevede çok farklılıklar gösterebilmekte, dönem dönem bu oyunların niteliklerinde değişiklikler yapılabilmekteydi. İzleyicilerin katılımını arttırabilecek her türlü düzenleme sağlanabiliyordu.

1.2.1. Gladyatör Oyunları ve Gladyatör Türleri

Roma dönemi boyunca büyük ilgi gören gladyatör dövüşleri için çok büyük yapılar inşa edilmiştir. İnşa edilen amfiteyatrosu sayısının Avrupa, Asya ve Afrika kıtaları boyunca olmak üzere yaklaşık 230 civarında olduğu bilinmektedir. Bunlardan en önemlileri Roma’daki 250.000 kişilik Circus Maximus (daha çok Chariot Yarışları düzenlenirdi) ve 80.000 kişilik Colosseum, Pozzuoli’deki 50.000 kişilik Flavian Amfiteyatrosu, Verona’daki 30.000 kişilik Verona Arena ve Fransa/Nime’deki 50.000 kişilik Arena of Nimes’tir. Roma şehrinde 1’inci yüzyıla kadar 200.000 kişinin yaşadığı düşünüldüğünde ne kadar büyük yapılar olduğu anlaşılmaktadır. Bazı imparatorlar için büyük amfiteyatrosu yaptırmak bir tutku haline gelmişti. M.S. 69’da Roma İmparatoru olan Vespasianus bu arzusunu

tamamlayamadan ölmüş onun yerine tahta geçen oğlu İmparator Titus babasının yarım bıraktığı eser olan Roma'daki meşhur Colosseum'u onun anısına tamamlamıştır (Bach ve Dell'orto 2009).

Savaş esirleri ve hüküm giymiş mahkûmlar gözlem altında tutuluyor ve mahkûmlara uygulanan muameleyi görüyorlardı. Gönüllü gladyatörler ve özgür bırakılmış köleler daha rahat yaşıyorlardı. Birçoğu evli ve gladyatör okullarının yakınlarındaki evlerinde kalabiliyorlardı. Gladyatör eğitimleri yaklaşık 3 hafta ile 1 ay arasında sürmekteydi (Junkelmann 2006). Eğitimlerde başarılı olan gladyatörler seçiliyor ve gerçek dövüşler için hazırlanıyordu. Gladyatör eğitimlerinde bazı temel teknikler kullanılıyordu bunlar;

- **Exotic Weapon Training:** Gladyatörün rakibini kılıç, 3 demir uçlu mızrak (*trident*), bıçak veya ağ kullanarak yenmesine yönelik bir eğitimdi.
- **Off-Hand Weapon Training:** Her hangi bir hazırlık yapmadan, ani kararlar vererek rakibini etkisiz hale getirmeyi amaçlayan veya silahsız olarak dövüşmeyi geliştirmek için yapılan bir eğitimdi.
- **Naval Training:** Gladyatörlerin deniz savaşlarında kullanılan tekniklerle çalıştırılması eğitimiydi.
- **Shoves and Tackles:** Rakiplerin birbirini itip kakması şeklinde uygulanan bir eğitimdi.
- **Sure-Footed:** Gladyatörlerin kan veya su ile ıslanmış kaygan kum üzerinde yere sağlam basmasını geliştirmek için yapılan bir eğitimdi (Bach ve ark 2009).

Her gladyatör kendine özgü bir stil geliştiriyordu. Bir yılda 3 veya 5 defa arenaya çıkıyorlardı. Rakiplerinin stillerini de çalışarak kendilerine avantaj olarak kullanmaya çalışıyorlardı. Vahşi hayvanlara karşı yapılan dövüşlerde gladyatörlerin herhangi bir yara almadan zafer kazanabilmesi için yıllarca çalışması gerekiyordu. (Junkelmann 2006) .

Gladyatörlerin formlarını korumaları için çeşitli diyet ve tedavi yöntemleri uygulayabiliyorlardı. Gladyatörlerin başta arpa olmak üzere tahıl ağırlıklı bir menüleri bulunmaktaydı. Su kaybı yaşamamaları için diledikleri kadar su ve şarap içmelerine müsaade ediliyordu (Potter 2016).

Amfitiyatroları ve kollesyumları dolduran büyük kabalıkları heyecanlandırmak ve eğlendirmek için gladyatör dövüşlerinin yanında çok çeşitli aktiviteler de düzenlenmekteydi. Arenalardaki etkinlikler gücün ve zenginliğin sembolü olarak görselleştirilmişti ve gün boyu sürmekteydi. Organizatörler her türlü etkinliği seyircileri memnun etmek için planlıyordu.

Gladyatör oyunlarının duyurusu haftalar öncesinden yapılmaktaydı. Heyecanlı kalabalıklar, hayranı olduğu ünlü gladyatörlerin dövüş tekniklerini görmek için sabırsızlanıyordu. Oyunlar büyük bir tören geçidi ile başlıyordu. Gladyatörler, silahlarını ve ekipmanlarını taşıyan yardımcılar, gösteri yapacak sanatçılar, müzisyenler ve gösteri hayvanlarıyla ilgili malzemeler tören geçidine katılıyordu (Junkelmann 2006). Tören geçidi esnasında seyirciler hayranı olduğu gladyatörlerin fiziksel ve zihinsel (*mental*) durumlarını, kullanacakları silahları inceleyebiliyor ve dövüşlere ne kadar hazır oldukları konusunda yorum yaparak bahislere katılıyorlardı. Seyirciler hayranı oldukları gladyatörleri haykırışlarla ve tezahüratlarla destekliyor rakiplerine ise kötü tezahüratlar ve yuhalamalar yapıyorlardı. Bu esnada organizatörler oyunların programını ve dövüşecek gladyatörlerin eşleşmelerini duyuruyordu (Bach ve Dell'orto 2009).

Bir sonraki etkinlik gladyatörlere dövüş öncesi yapılan ikramlardı. Halk bu ziyafeti izleyebiliyor ve gladyatörlerin tavırlarına göre yorum yapıyordu. Eğer gladyatörün iştahı azsa korkunun, yemesi ve içmesi iyiye kendine güvenin işareti olarak yorumlanıyordu (Junkelmann 2006).

Arenadaki heyecan ve eğlencenin dozu yavaş yavaş artıyordu. Sahnede önce deniz savaşlarının bir taklidi sergileniyordu. Kalabalık bir alanda dövüşçüler tahta silahlar kullanıyorlardı ve seyircilere yeteneklerini gösteriyorlardı. Bu tür sahneleri canlandırabilmek için birçok amfitiyatro yapay göllere dönüştürülmüştü. Ancak bu tür büyük etkinliklerin yapılması oldukça zordu. Büyük su kanalları ve drenaj sistemlerinin yapılması gerekiyordu. Yapılan araştırmalar 200 yıl boyunca sadece 10 kez deniz savaşının sahnelendiğini göstermektedir.

Daha sonra Avrupa ve Afrika'dan getirilen vahşi hayvanlar gladyatörlerle ve kendi aralarında dövüştürülüyorlardı. Dövüşlerde kullanılan aslanlar, kaplanlar ve ayılar Romanın klişesi haline gelmişti. Bazı suçlular ve savaş esirleri de idam cezası

olarak hayvanlarla dövüştürülüyorlardı. Eğer bu suçlular belirli sayıda dövüşü kazanabilirse özgür kalabiliyordu. Ancak, kazanma şansları oldukça azdı. Birçoğu ilk dövüşlerinde hayatını kaybediyordu. Bu uygulamanın seyircileri etkilemenin yanında suçları önlemek anlamında caydırıcılık için de yapıldığı düşünülmektedir.

Sahne sırası müzisyenlerde, şarkıcılarda, komedyenlerde ve eğitilmiş hayvan gösterilerindeydi. Eğitilebilen hayvanlar gösterilerde kullanılmakta diğerleri dövüştürülmekteydi. Bu gösteriler sırasında da yaralanmak kaçınılmaz oluyordu. Bu kazalar bile seyircileri eğlendiriyordu. Herhangi bir aksiliğe karşı Venator'lar mızraklarıyla hazırda bekliyorlardı. Tarihçi Cicero'nun aktardığına göre fil dövüşleri çok eğlenceli bulunmuyor ve talep görmüyordu. Bazı hayvanlar arenada okçular tarafından avlanıyordu. İmparator Commodus'un en sevdiği etkinliklerden biriydi (Potter 2012).

Arenadaki etkinliklerin merkezinde gladyatör dövüşleri yer almaktaydı. Savaş trompetlerinin çalmasıyla seyirciler şölenin en heyecanlı kısmının başlayacağını anlıyorlardı. Artık, gladyatörlerin eğitimleri, güçleri, silahlarını kullanma kabiliyetleri ve şansları kimin kazanacağına, kimin kaybedeceğine ve kimin öleceğine karar verecekti. Dövüşlerde genellikle Murmillo'lar Thraex ve Hoplomachus'larla, Secutor'lar Retairus'larla, Provocator'lar Provocator'lerle eşleştirilirdi. Dövüşler artan bir önem sırasına göre planlanırdı. Öğleden sonra veya günün sonuna doğru olanlar en prestijli müsabakalar olurdu. Bir müsabaka ortalama 10 – 15 dakika sürüyordu (Crowter 2007).

Müsabakaları *Summa Rudis* denilen hakemler yönetirdi. Bunlar eski gladyatörlerden veya şehirdeki bazı önde gelen kişilerden seçilirdi. Hakemler uzun beyaz bir elbise giyer ve ellerindeki tahta sopalarla kuraldışı hareketler yapıldığında dövüşe müdahale ederlerdi. Gladyatörlere çok yakın bir yerde ve günümüzdeki boks maçlarında olduğu gibi aktif bir konumda bulunurlardı. Dövüş başlamadan önce gladyatörlerin zırhlarını ve silahlarını kontrol ederlerdi. Bazı dövüşler çok uzun sürebiliyordu. Bu gibi durumlarda gladyatörlere dinlenmeleri için mola veriliyordu. Verilen aralarda gladyatörlerin bir şeyler içmesine müsaade ediliyor ve yaralarına bandaj yapılıyordu. Dövüşlerde kasıklara saldırmak yasaktı. Eğer dövüş daha da uzarsa hızlı bir şekilde sonuç alınması için gladyatörlerin zırhları alınıyor ve dövüşe

devam ediliyordu. Müsabakalarda her iki gladyatörde çok iyi performans göstermişse hakemler beraberlik ilan edebiliyordu (Bach ve Dell'orto 2009).

Gladyatör dövüşleri çok şiddetli çekişmelere sahne oluyordu. Yapılan araştırmalar oldukça az sayıdaki gladyatörün hayatta kalmayı başararak emeklilik dönemlerine ulaştığını göstermektedir. Gladyatörlerin başarıları kabiliyete, çalışmaya, performansa ve şansa dayanmaktaydı. Pompei'de bulunan yazıtlarda, gladyatörlerin ilk dört veya beş müsabakasının şöhret kazanması bakımından önemli olduğu ve yirmi veya otuz müsabaka kazanan yarışmacıların bulunduğu ancak buna sadece yarısının erişebildiği ifade edilmektedir. Birçoğu kötü şekilde yara alarak dövüşlerden ayrılıyordu. Bazı yaşlı gladyatörler hayatta kalmalarına rağmen topal kalmak veya bir gözünü kaybetmek gibi fiziksel rahatsızlıklar yaşamaktaydılar (Bach ve Dell'orto 2009).

Organiztörler servet ödedikleri gladyatörlerin olabildiğince uzun süre görev yapabilmeleri için, profesyonel bir şekilde eğitilmelerini ve sağlıklı olmalarını sağlamak için çaba sarf ediyorlardı. Kesin olmamakla birlikte, Roma döneminde yirmili yaşlarına ulaşmadan ölen insan sayısı toplumun beşte üçünü oluşturmaktaydı. Bu oran göz önünde bulundurulduğunda, gladyatörlerin hayatta kalma şanslarının nispeten yüksek olduğu düşünülmektedir.

Bazı kayıtlara göre, gladyatörlerin yaşları en fazla 20-25 arasında oluyordu. Padua'da bulunan kayıtlara göre; 5 müsabaka yaptıktan sonra sadece 21 yaşında öldüğü ifade edilen, 22 yaşında 13 müsabaka, 22 yaşında 5 müsabaka, 23 yaşında 8 müsabaka, 25 yaşında 20 müsabaka ve 27 yaşında 10 müsabaka yapabilmiş çok sayıda gladyatörler bulunmaktaydı. Sicilya'da bulunan kayıtlara göre 30 yaşında 34 müsabaka yapmış ve bunların 21'inden zaferle çıkmış gladyatörler de vardı. Pompei'deki duvarda bulunan ve gladyatör müsabakasına ait olan bir ilandan 20-30 dövüş kazanmış ve yine başka kayıtlarda 35, 38, 45 ve 48 yaşlarında birçok müsabaka yapmış ve zafer kazanmış gladyatörlerin de olduğu öğrenilmiştir. Yazıtlarda sadece 60 ve 99 yaşlarına ulaşmış bir kaç ünlü gladyatör bulunmaktadır. (Crowter 2007).

Venosa'da bulunan bir toplu mezar taşındaki yazıt, gladyatörlerin hayatta kalma şansları hakkında detaylı bilgi vermektedir. 29 gladyatör bir müsabakaya

katılmış ve bunlar sırasıyla; 10 tanesi hastalık veya kaza sebebiyle, 3'ü ilk, 4'ü ikinci, 3'ü üçüncü, 1'i dördüncü, 2'si beşinci, 1'i altıncı, 2'si yedinci, 3'ü on ikinci dövüşlerinde ölmüş ve geriye hiç kimse kalmamıştı. Hepsi aynı mezara gömülmüştü. (Wiedemann 1992).

Gladyatörlerin belirli sayıda müsabakayı kazanmaları halinde serbest kaldıkları, arkeolojik kazılardan elde edilen yazıtlardan çıkarılmıştır. Bu sayı 3-5 müsabaka kazanmadan 37 müsabaka kazanmaya kadar değişmektedir. Ne kadar gladyatörün hayatta kalmayı başardığı tam olarak bilinmemektedir. Bazı araştırmacılara göre gladyatörlerin dörtte biri dövüşlerde hayatını kaybetmişti. Mezar taşlarından evlenip çocuk sahibi olmuş, özgür kalarak hayatlarını gladyatör okullarında antrenör, dövüşlerde hakem, ya da işadamı olarak devam ettiren gladyatörlerin de olduğu bilinmektedir. Ancak, çoğunun dövüş arenalarında hayatlarını kaybettiği bilinen bir gerçektir.

Roma döneminde Yunanlılardan kalma olarak oldukça iyi bir tıp bilimi bulunmaktaydı. Roma gladyatör okullarına sadece bunları uygulamak ve geliştirmek kalıyordu. Antik Romanın tanınmış doktoru Galenus, İmparator Marcus'un doktoru olmadan uzun bir süre gladyatörler için doktorluk yapmıştır (Junkelmann 2006).

Seyirciler çok savunmacı bir dövüşü sevmiyordu ve organizatörler de seyirciler ne isterse onu yapmak zorundaydı. Bazı dövüşler temiz bir ölümle bitiyordu, bazıları ise ölümcül bir yarayla. Eğer bir gladyatör çok yaralanır veya yorgunluktan dövüşemeyecek duruma gelirse silahını atar, sol elini havaya kaldırır veya dizlerinin üzerine çökerek beklerdi. Rakibine karşı *mercy* yani merhamet dilemek anlamında olan bu davranış seyirciler nezdinde *pardon* olarak adlandırılmıştı ve mağlubiyeti kabul etmek demektir. Kazanan gladyatör bu durumda organizatörlerin vereceği kararı beklerdi. Seyircilerden gelen tepkilere göre kaybedenin göğsüne veya boğazına yapılan darbe hızlı ve merhametli bir son oluyordu. Organizatörlerin başparmağını havaya kaldırması kaybeden gladyatörün korunması (*thumbs-up*), yeri göstermesi ölmesini istemek oluyordu (*thumbs-down*). Seyirciler bazı dövüşlerde iyi bir performans gösteren ancak yine de dövüşü kaybeden gladyatörü koruma altına alıyordu. Kazanan gladyatöre zaferinin sembolü olarak bir kılıç ve bir palmye dalı veriliyordu. Böylece, büyük miktarı antrenörüne gidecek para ödülünü kazanıyordu. Eğer gladyatör dövüş sırasında üstün bir

performans göstermişse ilave olarak bir de zafer tacı kazanıyordu. Dövüşü kazanan gladyatör arenada zafer turu atıyor, alkışlar ve tezahüratlar altında bir sonraki dövüşü için sahayı terk ediyordu (Crowter 2007).

Hayatını kaybeden gladyatör organizatörler tarafından arenadan kaldırılıyordu ve ölen her gladyatörün antrenörüne zararını telefi etmesi için para ödeniyordu. Dövüşü kaybeden gladyatöre seyircinin vereceği tepki bazı faktörlere bağlıydı. Dövüşte gösterdiği performans, eski ünü, rakibinin kim olduğu bu tepkiyi şekillendiriyordu (Junkelmn 2006). Bir sonraki dövüşünde göstereceği performansa göre kaderi şekillenecekti. Gladyatörlerin ölümü pahalıya mal oluyordu ancak seyirciler için değeri büyüktü. Roma'nın bazı dönemlerinde çok sayıda gladyatörün dövüşlerde ölmesi bir cömertlik sembolü olarak görülüyordu. Dövüşlerde (*mercy*) merhamet dilemeksizin yapılan ölümler çoğalmıştı. İmparator Augustus bu davranışı yasaklamıştı ancak tam anlamıyla son bulmamıştı.

Bazı dövüşler grup olarak yapılıyordu. Bu tür popüler dövüşlerden birisi, bir platform üzerine çıkmış Ritairus'a iki Secutor'un saldırmasıydı. Retairus platformdaki taşları da aşağıya atabiliyor ancak aşağıdakiler ona taş atamıyordu. Diğer bir tür ise 10-20 gladyatörün toplu olarak dövüştürülmesiydi. Ünlü gladyatörler böyle riskli dövüşlerde kullanılmıyordu ancak özellikle yeni başlayanların kendini göstermesi için iyi bir fırsattı. Savaş esirlerinin de kullanıldığı bu dövüş türü tüm Roma'da yaygındı. Savaşlardan elde edilen esir sayısı bu dövüşlerin yapılmasında etkili oluyordu.

Kalabalık seyirciler gladyatör dövüşlerinin önemli bir parçasıydı. Dövüş onları eğlendirmek için yapılıyordu. Seyircilerin dikkati dağınık ve oyundan sıkılırlarsa organizatörler tarafından ayarlanmış günümüzün amigoları olan tezahüratçılar devreye giriyordu ve kalabalığı yeniden heyecanlandırıyordu. Müsabakaların başlangıcında söz hakkı gladyatörlerindi ancak seyirciler eğer yeterince eğlendirilmezlerse söz sırası onların oluyor ve dövüşün sonunda gladyatörler bunun hesabını ödemek zorunda kalıyordu. Dövüşte iyi bir performans gösteremeyerek merhamet dileyen gladyatörler için bu ölüm demek oluyordu. Beraberlikle biten dövüşlerde eğer iki gladyatörde çok kötü performans göstermişse seyirciler ikisi için de ölüm isteyebilirdi. Organizatörler için seyircilerin reaksiyonu ve memnuniyeti çok önemliydi (Potter 2012).

Savaşlar iç çekişmeler ve salgın hastalıklar gibi nedenlerden tanrılara adanan festivallerin (spor oyunlarının) başında Circus'da düzenlenen araba yarışları (Ludi circennes) ile Amphitheatrum'da düzenlenen ünlü gladyatör dövüşleri (Munera) ve insanlar ile vahşi hayvanlar arasındaki mücadeleler (venationes) gelmektedir. Yunan tarzı atletik oyunlar bu gösteriler arasına adeta serpiştirilmiştir. Oyunları düzenlemek zengin ve soylu bir kamu görevlisinin işiydi; bu kişi ne kadar çok masraf yaparsa o kadar ünlü ve tanınan bir adam olmaktadır dolayısıyla servetinin büyük bir bölümünü bu amaçla harcayabilirdi (Dürüşken 1995).

Samnitler (Samnites)

Samnite gladyatörleri adını M.Ö. 4'üncü yüzyıldaki İmparator Augustus döneminde yaşamış Samnite halkının savaşçılarından almıştır. Romalılar bu dönemi Colosseumda canlandırmak için Samnite'lileri dövüştürmüşlerdi (Dunkle 2013). Bu ünlü ve en temel gladyatör türü de böylece ortaya çıkmış oldu (Potter 2012, Kyle 2014).

Bu gladyatörler, yüz bölümü açık miğfer ve beli ile baldırı arasında koruyucu bir zırh kullanmaktaydılar. Kalkanı ve kısa bir kılıcı bulunmaktadır. Dövüş teknikleri Murmillo Gladyatörleri ile aynıydı (Dunkle 2013). Kısa kılıcı ve hafif zırhı sayesinde çevik ve saldırgan bir tekniği bulunmaktaydı. Samnite gladyatör türü zaman içerisinde ortadan kaybolmuş ve yerine Hoplomachus ve Secutor türleri ortaya çıkmıştır (Nossov 2009, Bach ve Dell'orto 2009).

Şekil 1.10. Samnite Gladyatörü (Erişim 2017a).

Secutor

Secutor gladyatörleri Murmillo Gladyatörlerinin alt türü olup, genellikle Retarius'lar la dövüşmek üzere uzmanlaşmışlardı. Kalkanı, bel, baldır ve bacak zırhı bulunmaktaydı. Sadece gözleri açık olan oval bir miğfer ve standart kısa gladyatör kılıcı kullanmaktaydı (Köhne ve ark 2000, Junkelmann 2006). Retarius'un mızrağından korunmak için diğer gladyatör türlerine nazaran ağır bir şekilde zırhlandırılmıştı. Kaskının yuvarlak olması ve üzerindeki balıksırtı yüzgeci sayesinde Retarius'un ağından kolaylıkla kurtulabiliyordu (Hanel 2007).

Roma İmparatoru Commodus ününü artırmak için Secutor Gladyatörü olarak rakipleriyle dövüştüğü tarihi kayıtlarında yer almaktadır (Bach ve Dell'orto 2009).

Şekil 1.11. Secutor Gladyatörü (Erişim 2017b).

Hoplomachus

Hoplomachus Gladyatörleri adını klasik Grek dövüşçüleri olan Hoplomachia'dan almıştır. Hafif bir şekilde zırhlandırılmıştır. Küçük bir kalkan ve miğfer kullanmaktaydılar (O'Brian 2015). Thraex Gladyatörlerine çok benzemektedir. Mızrağın yanında kısa bir kılıç veya kama kullanmaktaydı. Kalkanları ise yuvarlaktı. Genellikle Thraex ve Murmillo Gladyatörleri ile dövüşmek üzere uzmanlaşmışlardı (Christesen ve Kyle 2014).

Şekil 1.12. Hoplomachus Gladyatörü (Erişim 2017c).

Provocator

Provocator Gladyatörleri geniş kalkanı ve kısa kılıcı ile tanınmaktadır. Ayrıca, diğer gladyatörlerden farklı olarak göğüs kısmında da zırh bulunmaktaydı (Malay ve Sılay 1991). Ağır bir şekilde zırhlandırıldığı için kolaylıkla yaralanmıyor fakat yavaş hareket etmek zorunda kalıyorlardı. Eğer dövüş uzun sürerse çok yoruluyorlardı (Adkins ve Adkins 2014).

Genellikle gladyatörler kariyerlerine Provocator olarak başlamakta ve sonra diğer türleri seçmekteydiler. Provocator Gladyatörleri'nin rakipleri yine Provocator Gladyatörler oluyordu. Aynı türdeki gladyatörlerin dövüşlerinde savunma taktikleri ve rakiplerinin açıklarını bulmak ön plana çıkıyordu. Her iki gladyatör de pozisyonunu korumaya ve rakibine yaklaşarak saldırmaya çalışıyordu (Bach ve Dell'orto 2009).

Şekil 1.13. Provocator Gladyatörü (Erişim 2017d).

Eques (Hippeus)

Eques gladyatörleri at sırtında dövüşen gladyatörlerdi. Her iki gladyatörde dövüş alanına at üstünde gelirdi ancak birisi at üstünden düşerse diğeri de attan inerek dövüşmek zorundaydı (Uzunaslan 2005, Junkelmann 2006). Genellikle dövüşler her zaman yerde devam ederdi. Diğer gladyatörlerin aksine uzun bir elbise giyerlerdi. Dövüş alanına girişleri ve sahnedeki performansları seyirciler üzerinde hayranlık uyandıran etkiler yapmıştı.

İlk başlarda gövdelerinde zırh bulunmaktaydı, sonraları zırhsız dövüşmeye başlamışlardı. Tamamen kapalı ve tepesiz miğferi bulunmaktaydı. Yuvarlak ve deriden yapılmış bir kalkan kullanırlardı. Ana silahları mızraklarıydı. Yerde devam edecek dövüşler için kısa bir kılıç da kullanmaktaydılar. Bu dövüşlerde ata saldırmak ise kural dışıydı (Nossov 2009).

Şekil 1.14. Eques Gladyatörü (Erişim 2017e).

Retiarius

Retiarius Gladyatörleri M.S. 1'inci yy'da ortaya çıkmış ve kısa zamanda popüler gladyatör türlerinden biri olmuştu. Hemen hemen hiç zırhı ve miğferi yoktu. Retiarius Gladyatörleri iyi korunmuş rakiplerine çeviklik ve hızlarıyla karşı koymak zorundaydılar.

Ana silahları 3 uçlu mızrakları (*trident*) ve rakiplerine attıkları ağlarıydı. İkinci silah olarak bir de kama kullanırlardı. Sadece sol omuzlarında bir zırh bulunurdu. Genellikle Secutor'lara karşı dövüşürlerdi (Weiler 1981). Yakın dövüşmekten kaçınır rakiplerini ağ fırlatarak kontrol altına almaya çalışırlardı. Balıkçılara benzedikleri için seyircileri eğlendirmek amacıyla grup olarak dövüştürüldükleri de olurdu (Erişim 2017f).

Şekil 1.15. Retiarius Gladyatörü (Erişim 2017f).

Gallus ve Murmillo

Gallus Gladyatörleri Roma'nın rakipleri olan Gaul kabilesinden gelmektedir. Savaş esiri olduktan sonra arenalarda dövüştürülmüşlerdi. Bu gladyatör türü ağır bir şekilde zırhlandırılmıştı. Uzun bir kılıcı ve kalkanı bulunmaktaydı (Dunkle 2013).

Diğer gladyatörlere nazaran daha az çevikteler. Gallus Gladyatörü rakibini etkisiz hale getirmek için gücüne ve sertliğine güvenmek zorundaydı ve genellikle rakip kabilelerden gelen esirlerle dövüştürülmüşlerdi (Erişim 2017g).

Gallus Gladyatörleri zamanla Murmillo Gladyatörlerine dönüştüler. Miğferleri Yunan balıkçılarına, kıyafetleri ise dizlerine kadar gelen tunik tarzı elbise ile Roma askerlerine benzetilmişti. Standart Roma kılıcı, uzun bir kalkan ve miğfer kullanmaya devam etmişlerdi. Genellikle bir veya daha fazla Traex, Hoplomachus, Retiarius ve Murmillo Gladyatörü ile dövüştürülmüşlerdi (Wiedemann 2001).

Büyük kalkanları olduğu için her zaman iri ve güçlü olmak zorundaydılar. Kalkanlarının arkasında pozisyon alarak sabırlı bir şekilde rakiplerinin atak yapmasını beklerler ve fırsat bulduklarında rakiplerini etkisiz hale getirmeye

alışırlardı. Murmillo Gladyatörleri zamanla dövüş alanlarında en çok görünen ve Roma Gladyatörü denilince akla gelen gladyatör türü olmuştur (Erişim 2017h).

şekil 1.16. Murmillo Gladyatörü (Erişim 2017ı).

Dimachairus

Dimachairus Gladyatörleri iki kısa kılıç kullanan gladyatörlerdi. Kılılarının ucu kıvrılmış ve oldukça keskinleőtirilmişti. bu gladyatörler herhangi bir kalkan kullanmazlardı. Rakiplerinin arka tarafına geçerek etkisiz hale getirmeye çalışırlardı (Hubbard 2018).

şekil 1.17. Dimachairus Gladyatörü (Erişim 2017ı).

Thraex (Thracian)

Thraex Gladyatörleri M.Ö. 78 yılında antik çağda bir kabile olan Thrace kabilesinden esinlenilerek ortaya çıkmıştır. Thraex Gladyatörü küçük kare veya yuvarlak bir kalkan, ucu kıvrık küçük bir kılıç veya kama benzeri bir bıçak kullanan gladyatördür (Weiler 1981). Rakibinin zırhsız olan arka bölgesinden yaralayarak etkisiz hale getirme taktiği uygulamaktaydı. Sadece bacaklarının zırhlandırılması ve küçük silahlar kullanması sebebiyle son derece hareketli ve etkili bir gladyatör türü olmuştu. Ancak rakibine yakın dövüşmek zorunda kalıyordu. Bu dezavantajı, hız ve çeviklikle telafi ederek rakibini yenmeye çalışıyordu (Shadrake 2005). Thraex Gladyatörleri genellikle Murmillo veya Hoplomachus Gladyatörleri ile dövüştürülürlerdi. Thraex'ler İmparator Caligula'nın favori gladyatörleri olarak bilinmektedir.

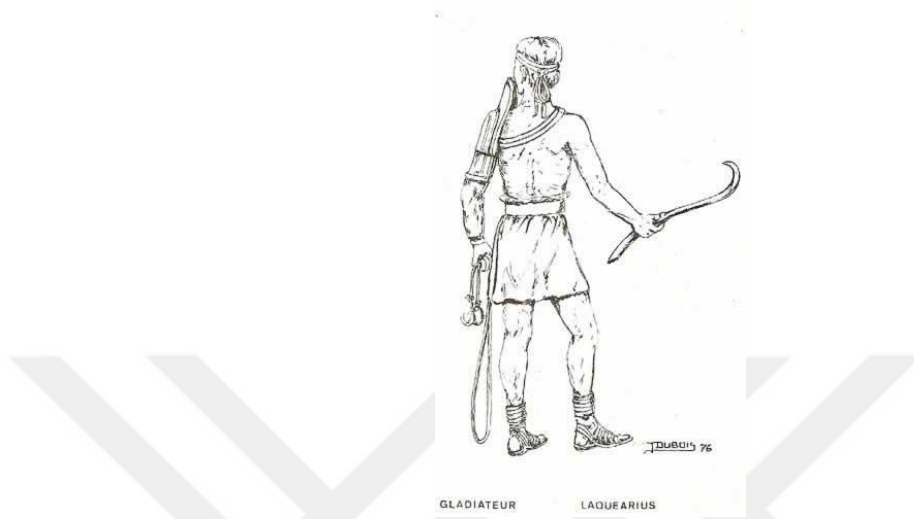
Gladyatör tarihi boyunca seyircileri etkilemiş ve heyecan veren dövüşler sergilemişlerdir (Erişim 2017j).

Şekil 1.18. Tharex Gladyatörü (Erişim 2017k).

Laquearius (Laqueator)

Laquearius Gladyatörleri, Retiarius Gladyatörlerine benzemektedir. Aralarındaki tek fark Laquearius Gladyatörlerinin ağ yerine kırbaç ve ucu yuvarlak topuz şeklinde silah kullanmalarıydı (Weiler 1981).

Şekil 1.19. Laquearius Gladyatörü (Erişim 2017l).

Scissor

Scissor Gladyatörlerinin sağ elinde kısa bir kılıç ve sol elinde ucu hilal şeklinde kıvrılmış metal bir tüp bulunurdu. Herhangi bir kalkan kullanmazlardı ancak ağır bir zırhları vardı. Tamamen kapalı miğferi, demir örgüden yapılmış vücut zırhı, bacak ve baldır zırhları bulunmaktaydı. Genellikle Retiarius'lara karşı dövüşürlerdi. Ağır bir zırhı olması sebebiyle, rakibine ani taarruzlar yaparak etkisiz hale getirmeye çalışıyorlardı (Bach ve Dell'orto 2009).

Şekil 1.20. Scissor Gladyatörü (Erişim 2017m).

Andabata

Andabata Gladyatörlerinin gladyatör değil savaş esirleri olduğuna ve eğlence için dövüştürüldüklerine dair bilgiler bulunmaktadır. Herhangi bir zırhları ve kalkanları da yoktu. Sadece kılıç kullanmalarına izin verilirdi. Miğferleri etrafı görmelerini engelleyecek kadar kapalı bir şekildeydi. Bu sebeple onlara “Kör Gladyatör” denilmekteydi (Nossov 2011). Rakiplerini yenebilmek için, çok dikkatli bir şekilde çevrelerini dinlemeleri ve ani bir şekilde saldırımları gerekmektedir (Bach ve Dell’orto 2009).

Şekil 1.21. Andabata Gladyatörü (Erişim 2017n).

Paegniarius

Paegniarius Gladyatörleri tam olarak bir gladyatör değildi, diğer gladyatörler dinlenirken seyircileri eğlendirmek için sahnede hayvanlarla gösteriler yapıyorlardı. Herhangi bir miğferleri ve zırhları yoktu. Uzun bir kamçı kullanıyorlardı. Dövüş alanlarında hayati tehlike yaşamıyorlardı (Dunkle 2013). 99 yaşında olduğu bilinen Gladyatör Secundus bir Paegniarius gladyatörüydü (Erişim 2017o);

Şekil 1.22. Paegniarius Gladyatörü (Erişim 2017ö).

Venator (Bestiarius)

Venator Gladyatörleri vahşi hayvanlarla dövüşen gladyatörlerdir. Kılıç, ok, mızrak, kamçı gibi her türlü aleti kullanabilmekteydiler. Bazı suçlular ve savaş esirleri de ceza olarak aslanlarla Venator'lar gibi dövüştürülmekteydi. Bu ceza suçlular için son derece korkutucu ve ölümcüldü (Baker 2002).

Mahkemelerin verdikleri kararlar uyarınca arenada vahşi hayvanlarla dövüştürülen mahkûmlara herhangi bir silah verilmediği gibi, kimi zaman elleri ve kolları bağlı olarak dövüşmeye zorlanırlardı ki bu da çok kısa zamanda hayvanlara yem olmak demektir (Malay ve Sılay 1991).

Venator'lar ve Bestiarius'lar aynı zamanda iyi bir hayvan bakıcısıydı. Gladyatör okullarında özel eğitimler almaktaydılar. Bu dövüşlerde aslan, kaplan, ayı, öküz, köpek, çita, panter, gergedan, domuz, sırtlan, fil gibi vahşi hayvanlar kullanılmaktaydı.

Bazı etkinliklerde toplu hayvan avları da yaptırılmaktaydı. Vahşi hayvanlarla yapılan gladyatör dövüşleri Roma'nın en gizemli ve en kan dökülen etkinlikleriydi (Erişim 2017p).

Şekil 1.23. Venator (Bestiarius) Gladyatörü (Erişim 2017r).

1.2.2. Kadın Gladyatörler (Gladiatrix)

Kadınların dövüş sporlarında yarışmaları yüzyıllar boyunca tartışmalara konu olmuştur. Bazı tarihçiler ve filozoflar için kadınların bu tür sporlara katılmaları bir erdem olarak görülmüştür. Ancak gladyatör tarihinde kadınlara hep mesafeli bakılmıştır. Kadınların gladyatör olarak arenalarda dövüşmelerine engel olmanın yanında, Augustus gibi bazı imparatorlar tarafından Colosseumlarda arka sıralarda oturmaları da emredilmiştir. Bu tür sporların kadınlık duygularına zarar verdiğine inanılmaktaydı. Tüm bu tartışmalara rağmen tarihte M.S. 89'dan sonra kadın gladyatörlere rastlanılmaktadır. Halikarnas'da bulunan kayıtlarda Amazon ve Achillea isimindeki iki dövüşçüden ve berabere biten müsabakadan bahsedilmektedir (Potter 2012).

Şekil 1.24. Kadın Gladyatörler Amazon ve Achillea'ya Ait Kabartma Figür (Erişim 2017s).

İmparator Nero'nun Romalı senatörlerin eşlerini gladyatör olarak dövüştürdüğü ve Domitian'ın İmparatorluğu ziyarete gelen konukları eğlendirmek için köle kadınları dövüştürdüğü bazı kayıtlarda yer almaktadır. Romalı şair Juvenal'ın bazı eserlerinde kadın gladyatörlerin eğitimleriyle ilgili detaylar yer almaktadır. M.S. 19'uncu yy'da kadın senatörlerin 20 yaşından önce gladyatör olmasının yasaklandığına yönelik bazı kayıtlarda bulunmaktadır. Buradan paraya ihtiyacı olmayan bazı seçkin kadınların şöhret ve eğlence için gladyatör oldukları sonucu çıkarılmaktadır (Crowter 2007).

Kadın gladyatörler daha çok seyircileri eğlendirmek için dövüştürülmüşlerdi. Çok hafif bir zırh, kısa bir kılıç ve küçük bir kalkan kullanırlardı. Cinsiyetlerinin belli olması için miğferleri ya çok küçük seçilirdi ya da hiç miğfer kullanmazlardı. Kadın gladyatörler kendi aralarında dövüştürüldüğü gibi heyecanı artırmak için cüce insanlarla veya hayvanlarla dövüştürülürlerdi. Bazı kadın gladyatörler aristokratlarla birlikte yaşadıkları için toplumda üst konumlara gelmişti. Bu durum bazı skandallara sebep olmuş ve M.S. 200'de kadınların gladyatör olması yasaklanmıştı (Erişim 2017g).

1.2.3. Roma'da Düzenlenen At Yarışları (Chariot)

At yarışları Campus Martius'taki en eski festivallerde yer almıştır ama en büyük Roma gösterileri Circus Maximus'taki chariot yarışlarıydı (Aldrete 2004). Roma'nın binicilik müsabakalarını (euorum certamina) Yunan Thuri'den adapte ettiği söylenirken, Roma chariot yarışlarının teknikleri ve kostümleri üzerinde Kral Tarquin (M.Ö. 616-579) hakkındaki geleneklerle destekli Etrüsk etkisi görülmektedir. Circus'taki Yunan etkilerinin göstergesi, erken dönem itibarıyla Yunan hipodromunun başlangıç kapıları ile olan benzerlikleridir ama diğer özellikler, her ne kadar Geç Cumhuriyet'ten önceki durumları çok iyi bilinmese de, belirgin bir farklılıkla Romalı gibidir (Whittow ve Humphrey 1995, Harris 1972).

Circus Maximus aslen chariot yarışları mekânıydı ama yırtıcı hayvan ve gladyatöre şovları ve zafer oyunları da dâhil olmak üzere çok sayıda ev sahipliği yapmıştı. Hayvanların kontrol problemleri nedeni ile binicilikle ilgisi olmayan yarışmaların çoğu geliştirildikleri amfi tiyatrolara kaydırılmıştır (Kyle 2016).

Campus Martius'ta ki ahırlar ve idare merkezleri ile birinci yüzyıl itibariyle köklü ve kendi kendine yeter bir hale gelen bölünmeler tüm chariot'ları, ahırları ve yarışlar için gerekli olan ekipmanları sahiplenmiş durumdaydı. Mozaikler ve inskripsiyonlar bu kapsamlı organizasyonların sürücülerden tekerlekçilere kadar bir dizi görevli işe aldıklarını veya satın aldıklarını göstermektedir. Bazıları (sparsores) atlara su verirken, bazıları (hortatores) ise at sırtından veya yaya olarak stratejiler bağırarak veya coşku verici konuşmalar yapmaktaydı. İki atlı chariot'ların da varlıkları bilinmesine rağmen, takımlar genellikle dört, altı, sekiz veya on iki atlı chariot'lardan (quadrigae) oluşmaktaydı (Dürüşken 1995). Takımlar kendilerini sürücülerin ve taraftarların giymiş oldukları renklerle tanımlıyorlardı: kırmızı, beyaz, yeşil ve mavi, sonraları yeşiller ve maviler imparatorluğun çatısı altında diğerlerini domine etmişlerdir (Tougher ve James 2010).

Roma vatandaşları ve onların aileleri yarışları izleyebiliyordu. Kadınlar ve erkekler bir arada oturabiliyordu. Şair Ovidius kız ya da erkek arkadaş bulmak için circus'un iyi bir yer olduğunu yazmıştı. Yarışlar müzisyenlerin öncülüğünde yapılıyordu. Yarışı başlatacak resmi yetkili veya özel durumlarda imparatorun kendisi olabiliyordu. Yarışlarda at arabası sayıları 12'ye kadar çıkabiliyordu ve günde 24 yarış düzenlemek mümkündü (Bingham ve ark 2012). Yarış yapacak takımlar Circus'un batı ucunda yerlerini ahırlar trampetin sesi ile resmi görevli elindeki beyaz bez parçasını bırakıp yarışı başlatırdı (Dürüşken 1995, Bingham ve ark 2012). Büyük bir hızla başlama kapılarından çıkan yarışçılar bariyerlerin etrafından, saatin tersi yönünde yarışıyorlardı. Yarışçıların büyük çoğunluğu kölelerden ve profesyonel yarışçılardan oluşmaktaydı. Yarışçılar pistin her iki ucun da olan 'Spina' adı verilen sert dönemeçlerden dönerken keskin dönüş yapmak ve konumlarını korumak zorundaydılar. At arabalarının kaza yapması ve yarışçıların yaralanması ve ölmesi oldukça sıradan bir durumdu (Bingham ve ark 2012).

1.2.4. Roma Oyunlarının Finansı

Gladyatör dövüşleri her zaman çok pahalı etkinlikler olmuştu. Bu büyük masrafı birçok şehir kendi bütçesinden finanse ediyordu. Ancak masrafların çok olması politik açıdan bir risk oluşturmuyordu. Bu riski telafi eden kişiler ise organizatörler oluyordu. Zaman içerisinde İmparatorlar *ludi* denen büyük gladyatör okullarını finanse etmeye başlamıştı. Bunlara bazı örnekler; Ludi Romani 760.000

HS, Ludi Plebeii 600.000 HS ve Ludi Apollinares 380.000 HS (1 HS=10\$) (Wiedemann 1992).

Cenaze ve diğer törenlerde gladyatör dövüşlerini talep eden kişiler karşılıyordu. Bu da giderek artan bir rekabeti ortaya çıkarmıştı. En büyük ve görkemli festivali organize etmek bir yarış haline gelmişti. M.Ö. 200 ile M.S. 50 arasında politikacı adaylar görkemli bir şekilde düzenlenen gladyatör dövüşleri finanse etmek için büyük borçlar içerisine girmişlerdi. Augustus gibi bazı imparatorlar bu rekabeti sınırlandırmak için en fazla 60 çift gladyatörün dövüşebilmesi vb. şeklinde yasalar çıkarmıştı. Fiyatları binlerce dolardan milyonlarca dolara kadar değişebilmekteydi. İmparator Marcus Aurelius M.S. 200’de köle bir gladyatör için ortalama 15.000 sesterces (1 sesterces = 10\$) ödenmesi konusunda sınırlandırma getirmişti (Potter 2012).

Dövüşlerin eğlenceli olması için sadece şiddet içermesinin gerekli olmadığı düşünülüyordu. Ancak imparatorlar bu sınırlandırmalara tabi değillerdi. İstedikleri büyüklükte müsabakalar düzenleyebiliyorlardı. Örneğin; İmparator Augustus 10.000 gladyatörden oluşan bir müsabaka düzenletmişti. M.S. 2’nci yy’da İmparator Trajan bu rekoru yenilemiş tek seferde 10.000, yedi yıl arka arkaya süren festivalde 23.000 gladyatör dövüştürmüştü. Gladyatör dövüşlerine özel ilgisi bulunan İmparator Julius Ceaser’in kendisine bağlılık yemini etmiş ve bazı savaşlarda görev yapmış büyük bir gladyatör grubu bulunmaktaydı (Crowter 2007).

M.Ö. 1. yy’dan önce oyunlar bir ritüel olarak önemini yitirmiştir ve bir eğlence oyunu halini almıştır (Adkins ve Adkins 2014). Gladyatör oyunları Roma’nın merkezi olan İtalya’da meşhurdu ancak imparatorluğun sınırları boyunca Gaul’dan Suriye’ye kadar tüm şehirlerde daha mütevazı bir şekilde düzenlenmekteydi. Örneğin, zengin bir şehir olan Pompei’de sadece 35 çiftten oluşan gladyatör müsabakaları düzenlenmekteydi. Gladyatör dövüşlerine seyirciler 1. yy’a kadar ücretsiz gelebiliyordu. 1. yy’dan sonra ise nüfusun çok artmasından dolayı arenalara biletle girildiğine yönelik kayıtlar bulunmaktadır (Potter 2012).

Yerel oyunlar antrenörler tarafından düzenlenmekteydi. Bazı aristokratlarda kendi dövüşçülerine sahip olabiliyor veya para ile kiralayabiliyorlardı. Gladyatör oyunları aylar öncesinden halka duyuruluyor geniş bir katılım olması için yakın

şehirler ve kasabalar da davet ediliyordu. Eğer her şey yolunda giderse, organizatörler çok para kazanıyor, politikacılar onlarca yıl sürecek şöhrete kavuşuyordu. Ancak tam tersi durumda sadece organizatörler değil şehrin tüm ünüde zarar görüyordu. Örneğin; M.S. 59'da Pompei'de düzenlenen müsabakalarda kargaşa ortaya çıkmış ve birkaç seyirci ölmüştü. Bu olay üzerine İmparator bu şehirde 10 yıl boyunca müsabaka düzenlenmesini yasaklamıştı (Bach ve Dell'orto 2009).

Bütün bunlar bize gladyatör oyunlarının ilk olarak zengin aileler tarafından düzenlendiğini göstermektedir. Daha sonrasında ise bu işten kazanılan paranın oldukça fazla olduğunun fark edilmesi ile birlikte oyunlar için ayrı bir iş kolunun oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Özellikle bu iş için yasaların oluşturulması, gladyatör oyunlarının ayrı bir meslek kolu olarak görüldüğünün kanıtıdır (Akat 2001).

1.2.5. Roma Oyunlarında Ödüller

Gladyatör dövüşleri oldukça ölümcüldü. İki veya üç dövüşü kazanmak gladyatörün isminin tanınması ve finansal açıdan kazançlı çıkması için yeterliydi. Genellikle bir dövüşü kazanan gladyatör yüzlerce veya binlerce sesterces kazanabiliyordu. Bu miktar bir işçinin veya bir askerin bir veya iki yıllık ücretine denk geliyordu. Aphrodisias/Türkiye'de yapılan müsabakalarda 6.000 ile 20.000 sesterces arasında değişen miktarlarda ödüller verilmişti. Roma'lı bir bölük komutanının yıllık geliri 36.000 sesterces, üst rütbeli bir subayın ise 144.000 sesterces'di (Potter 2012).

Roma yasalarına göre kölelerin para kazanması yasaktı. Ancak köle gladyatörler kazandıkları ödüllerin 5'te birini, serbest kalanlar ise 4'te birini alabiliyorlardı. Gladyatörler para ve ün kazanmaya başladıkça, gladyatör okullarında daha iyi imkânlarla kavuşuyorlardı. Kendilerine antrenör ve koruyucu (bodyguard) kiralayabiliyorlardı. Geceleri de kilit altına alınmıyorlardı. Belirli sayıda dövüş kazanan gladyatör özgürlüğünü de elde edebiliyordu. Bunun hangi şartlar altında gerçekleştiğine dair net bir kaynak bulunmamaktadır. Ancak bir tören düzenlenerek yapıldığı bilinmektedir. Serbest kalan gladyatör artık dövüşmek zorunda olmuyordu. Kariyerine devam edip etmeyeceği kendisine soruluyordu. Gladyatörlerin çoğu dövüşlere devam ediyorlardı. Gladyatörler okullarında eğitici olarak ya da dövüşlerde hakem olarak kariyerlerine devam edebiliyorlardı (Junkelmann 2006).

1.2.6. Antrenörler (Lanista) ve Organizatörler (Editor)

Gladyatör grupları kuran ve çalıştıran kişilere *lanista* adı verilmekteydi (Kyle 2016). Deneyimli gladyatörler pahalı olduğundan, *lanista*'lar köle pazarlarına yöneliyor ve buralardan ucuz fiyatlara satın aldıkları güçlü kuvvetli köleleri gladyatör olarak eğitiyorlardı (Junkelmann 2006). Zengin ve soylu olan her Romalı vatandaş imparatorluk sınırları içerisinde oyunları düzenleyebiliyordu. İmparatorluk döneminde Senatus sonrasında ise imparatorun kontrolü altına girmiştir (Schneider 1918).

Romalılarda gladyatör gösterileri editör *muneris* adı verilen organizatörler tarafından düzenlenmekteydi (Christesen ve Kyle 2014, Malay ve Sılay 1991). Bu kişiler bir gösteri (munus) düzenlemek istediklerinde, seçtikleri bir gladyatör grubu ile anlaşıyor ve gerekli ise bir miktar peşin para veriyorlardı. Bir kişi hem *lanista* hem de editör olabiliyordu. Dahası köle statüsünde olmaksızın deneyimli bir gladyatör grubu kurabilir ve organizatörlüğünü de yürütebilirdi (Malay ve Sılay 1991, Yurtsever 2012).

Antrenörler gladyatörlerin dövüşlere iyi bir şekilde hazırlanması için antrenmanlarından ve çalışmalarından sorumluydular. Antrenörler, aynı zamanda *Ludi* denen gladyatör okullarının sahibi ve yöneticisiydiler (Nosov 2009, Kyle 2016). Bu okullarda gladyatörlerin formlarını korumaları için masörler ile taktiklerini geliştirmeleri için eğiticiler çalıştırıyorlardı. Gladyatörler bu okullarda kilitli odalarda ve muhafız gözetiminde bulunmaktaydı. Bazı vahşi hayvanlara da burada bakılıyordu. Gladyatör antrenörler bazı savaşımlara hazırlanılması ve askerin eğitilmesi amacıyla Romalı generaller tarafından da kullanılmışlardı (Wiedemann 1992).

Antrenörler, bütçelerine göre tüm riskleri üzerine alan kimselerdi ve gösteriler için ekibiyle birlikte uzun yolculuklar yapmak zorundaydılar. Gladyatörlerin rakiplerini iyi tanımalarını ve onlara karşı taktikler geliştirmelerini sağlıyorlardı. Antrenörler gladyatör dövüşleriyle uğraşan girişimcilerdi. Dövüşlere hazırlayacakları gladyatörleri bazen kiralar bazen de satın alırlardı (Bach ve Dell'orto 2009). Ayrıca, dövüşlerde kullanılacak vahşi hayvanların parasını da öderlerdi. Zengin ve toplumun üst sınıfında bulunan kişilerdi. Nadir de olsa gladyatörler arasından bu konuma gelmiş antrenörler de bulunmaktaydı. Ancak,

Roma imparatorluğu toplumda yer alan sınıflar üzerine inşa edilmişti. Bu yüzden onların konumu diğerleriyle eşit şekilde bulunmuyordu.

Organizatörler, müsabakalar için Gladyatör okullarıyla ve antrenörlerle kontratlar düzenleyen kişilerdi. Müsabakalarda yer alacak dövüşçüler, hayvanlar ve kullanılacak her türlü donanım için para ödüyorlardı. Gösterileri eğlenceli hale getirmek için sanatçıları, dansçıları, palyaçoları, hayvanları ve tezahüratçıları kiralyorlardı (Junkelmann 2006).

Düzenlenecek gladyatör müsabakaları için şehirlerde günler öncesinden duyurular yaptırılıyor ve katılımın olabildiğince çok olmasını sağlıyorlardı. Müsabakalara katılacak imparatorların ve elit kesimin nerede oturacağı gibi kritik görevleri de bulunmaktaydı. Organizatörler, gladyatör dövüşlerini sadece arenada müsabaka yapmak şeklinde değil cenaze törenleri ve diğer festivaller için de planlamaktaydılar. Oyunları daha cazip hale getirmek için seyircileri güneşten koruyan tenteler, parfüm yayan ekipmanlar ve şans oyunları da eklemişlerdi. Gladyatör sektörü içerisinde büyük ve ünlü gösteriler düzenleyerek, çok para kazanma ve ünlü olma arzusu içindeydiler (Potter 2012).

Organizatörler, kaç tane gladyatörün katılabileceği, ne kadar masraf yapılabileceği gibi hususları takip etmekte ve gladyatör dövüşlerini buna göre organize etmekteydiler. Bir bakıma gladyatör dövüşleri üzerinden yapılan politik rekabeti dengelemeye çalışmaktaydılar (Bach ve Dell'orto 2009).

1.2.7. Roma Oyunların Sonlandırılması

Gladyatör oyunları yüzyıllar boyunca büyük bir görkemle sürmüştü. Sınırsız zenginliğin sembolü olarak, büyük colosseumlar ve büyük amfitiyatrolar yapılmış, seyircilerin önüne fildişinden bariyerler, güneşlikler ve ekipmanlar eklenmişti. Binlerce gladyatör ve vahşi hayvan için servet harcanmıştı. Deniz savaşlarını temsil edebilmek için amfitiyatrolara su doldurularak suni göller oluşturulmuştu.

Roma İmparatorluğu'nun Hristiyanlığa geçmesiyle pagan (putperest) gelenekleri olarak görülen olimpiyatlar ve gladyatör dövüşleri tartışılmaya başlanmıştı. Kilise ve spor arasındaki çekişmeyi ilk başlarda spor kazanmıştı. Ancak M.S. 3'üncü yüzyılda başlayan ekonomik ve politik krizler oyunları da etkilemişti.

İmparatorlar başkentlerde daha az zaman geçiriyorlardı ve oyunlar için harcayacak para da azalmıştı. Görkemli etkinlikler düzenlenememesi sebebiyle oyunlara olan ilgi de kaybolmaya başlamıştı (Potter 2012).

İlk olarak M.S. 325'te İmparator Constantine muhtemelen Hristiyan Kilisesi'nin baskısıyla bazı yasaklar getirmişti ama oyunları sonlandırmak için yeterince başarılı olamamıştı. M.S. 399'da İmparator Honorius, bir rahibin seyircilerce linç edilmesi sonucunda gladyatör dövüşlerinin yapılmasına yönelik yeniden yasaklar getirmişti. Ancak o da başarılı olamamıştı. M.S. 438'de İmparator Valentinian III tarafından gladyatör oyunları kalıcı olarak yasaklanmıştı. Vahşi hayvanlarla yapılan dövüşler ve chariot yarışları M.S. 536 yılına kadar devam edebilmişti. Böylece, akıllara durgunluk verecek şekilde yaklaşık bin yıl süren gladyatör efsanesi sona ermiş oldu (Junkelmann 2006).

2. GEREÇ ve YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Grek ve Roma uygarlığında spor ve spor betimlemelerini bir araya getirmek ve detaylı bir katalog sunmak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Nitel araştırmalarda doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler araştırmaya dâhil edilebilir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir (Patton 2018).

Kayıtlar, dokümanlar, eserler, arşivler, özellikle birçok organizasyon ve programla ilgili olarak zengin bir veri kaynağı oluşturmaktadır, dolayısıyla arşiv stratejileri ve teknik araştırma ve değerlendirme repertuar alanını oluşturmaktadır (Hill 1993). Bailey (1982) doküman incelemesinin güçlü yönlerine ilişkin olarak yedi boyuttan söz eder.

Kolay Ulaşılamayacak Özneler: Doküman incelemesi, araştırmacının çalıştığı konuyla ilgili kişi veya kurumların doğrudan ulaşamayacağı durumlarda önemli bir bilgi toplama yöntemi olarak karşımıza çıkar. Tarihsel olay, olgu, kültüre ilişkin dokümanlar kadar, yaşadığımız zamana ait kaynaklar kaynağı belli olmayan anonim kaynaklar veya kaynağı belli olan ancak zaman diliminde ulaşılacak öznelerin ürettikleri dokümanlar da nitel araştırmalar da zengin bir veri kaynağı oluşturur.

Tepkiselliğin Olması: Doküman incelemesi, araştırmacı ve araştırmaya katılan bireyler arasında doğrudan fiziksel, davranışsal veya duygusal etkileşim olmaz.

Uzun Süreli (Zaman Yayılmış) Analiz: Belirli bir zaman dilimi içerisinde üretilen gazete, dergi ve örgütsel doküman, kitap ve benzeri dokümanlar bir araştırma problemi hakkında geniş bir zaman dilimine dayalı analiz yapma fırsatı sağlar.

Örneklem Büyüklüğü: Doküman incelemesinde yazılı ve görsel materyallerin çokluğu ve yoğunluğu araştırmanın geniş bir örneklem olmasına ve nitel araştırmaların genelleme sorununun ortadan kalkmasına olanak sağlar.

Bireysellik ve Özgünlük: Konuyla ilgili doküman incelemesi anlık duygu ve düşüncelerini istediği zaman ve ortamda kayda geçirmesi temeline dayanmaktadır.

Görelî Düşük Maliyet: Doküman incelemesi görüşme veya gözlemin veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırmalarda harcanacak zaman ve emeği en aza indirmektedir.

Nitelik: Kitapların, örgütsel dokümanların ve yıllık raporların düzenli olması nitelikli veri kaynağı olabilir ve bu dokümanlar nitel araştırmanın geçerliliğini artırabilir (Bailey 1982).

Doküman İncelemesinin Aşamaları

Dokümanlara Ulaşma: Ne tür dokümanlara ihtiyaç vardır? Bu dokümanlar nereden elde edilebilir? Bu dokümanlara ulaşmak için öncelikli olarak kim ya da kimlere ulaşmak gerekir, dokümanların elde edilebilmesi için ulaşılmaması gereken kişiler var mıdır? Araştırmacının bu soruları doğru cevaplaması, araştırma açısından ciddi bir öneme sahip olmayan bilgileri derlemesinin önüne geçmiş olur.

Özgürlüğü (Orjinallığı) Kontrol Etme: İstenilen dokümanlara ulaşılması konusunda açık ve belirgin yolların takip edilmesi. Dokümanların yetkili birimler veya kişiler tarafından alınmasına dikkat edilmelidir. Araştırmanın özgünlüğü açısından güvenilir ve para, emek ve zamanın boşa gitmesini önleyecektir.

Dokümanları Anlama: Araştırmacının araştırmasını sadece dokümanlara dayalı olarak gerçekleştirmesi halinde, dokümanları sistematik olarak birbirleri ile karşılaştırarak analiz etmesi gerekmektedir.

Veriyi Analiz Etme: Araştırmacı elde edeceği dokümanları, görüşme ve gözlemler yoluyla elde ettiği verilerle desteklemek, bulduğu sonuçlara alternatif yorumlar getirmek için kullanabilir.

Veriyi Kullanma: Araştırmanın güvenilirliğini artırmak için kullanılan kaynakların onayı alınmalı, araştırmada adı geçen kurum, kişi ve kuruluşların betimlemeleri için gerçek isimler kullanılmamalı ve anımlayıcı bilgi varsa çıkarılmalıdır (Yıldırım ve Şimşek 2013).

Grek ve Roma toplumunda sporun şekillenme sürecinin nasıl gerçekleştiği, hangi şartlarda yapıldığı, katılımcıların özellikleri, halkın üzerindeki etkilerinin hangi düzeyde olduğunu araştırmak, yazılı ve görsel kaynaklara bağlı olarak aktarmak amaçlanmıştır. Konular araştırmada betimleme modeli ile incelenmiştir. Görseller, ilgili tarihi kaynaklar ve bireysel raporlama yolu ile elde edilmiştir.

Tez çalışmaları sırasında Alman Arkeoloji Enstitüsü, İstanbul Arkeoloji Müzesi, Burdur Arkeoloji Müzesi, Selçuk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü A. M. Mansel - Y. Boysal Kütüphanesi ve Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesinden, internet üzerinden taranan makaleler, yayınlar, dokümanlar ve ayrıca alanında uzman öğretim üyelerinin önerdiği kaynaklardan bilgiler toplanmıştır. Toplanan kaynaklar bilimsel araştırma metotları uygulanarak tez yazım kurallarına bağlı kalacak şekilde tezin ana hattı oluşturulmaya çalışılmıştır.

2.2. Veri Toplama Yöntemleri

Çalışmada uygulanan araştırma modeli kapsamında öncelikli olarak literatür taraması yapılarak mümkün olduğunca birincil kaynaklara ulaşılmaya çalışılmıştır. Doküman incelemesi yöntemi doğrultusunda ve çalışmanın kapsamı ile alt başlıkların içeriğine göre genel itibarıyla kendi dönemlerinde yazılan kaynaklardan faydalanılmıştır. Bu amaçla yazılı kaynakların detaylı incelenmesi, görsel objelerin incelenerek sınıflandırılması yapılmıştır. Alanında uzman arkeologlar ve tarihçilerden faydalanılarak çalışmanın ana çatısı oluşturulmuştur. Betimlemelerin bulunduğu objeler (vazolar, seramikler, haritalar, freskler, resimler vb.) alanında uzman sanat tarihi ve yazılı tarihçiler tarafından incelenmiş, edebiyat alanında çalışan uzmanlar tarafından önem sırasına göre çalışmada yer almıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Doküman incelemesi ile elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analizde veriler, önceden belirlenen temalara göre özetlenmiş, yorumlanmış, sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiştir. Daha sonra yapılan betimlemeler yoluyla bir takım sonuçlara ulaşılmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2013).

Miles ve Huberman (2015) nitel veri analizi sürecini, birbirini takip eden üç aşamalı bir sınıflandırma içerisinde incelemiştir. Bu aşamalardan ilkinin gözlem ve doküman incelemesi gibi çeşitli tekniklerle toplanan “verilerin azaltılması” (data reduction) aşaması oluşturmaktadır. Veri azaltma aşaması, araştırma raporunun tamamlanmasına kadar süren uzun bir süreci kapsamaktadır.

Veri azaltma sürecinde araştırmacı, araştırmanın amacına göre hangi verileri araştırmanın dışında bırakacağına, hangi verileri kullanacağına ve veri setini nasıl sınıflandıracağına karar vermektedir. Bu aşamada, veri azaltılması sürecinde ayıklanan, özetlenen ve dönüştürülen verilerin belirli sonuçlar çıkartmaya dönük bir biçimde örülmesi amaçlanmaktadır. Bu durumda belirli bir anlam taşımayan verilerin ve dokümanların, örülmesiyle birlikte görsel hale gelmekte ve daha anlaşılır bir biçime sokulmaktadır.

Yalnızca betimlemeler ve dokümanlara dayalı olarak belirli bir sonuca ulaşmak, bu bilginin geçerliliği sorusunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu noktada araştırmacının üretmiş olduğu bu yeni bilginin geçerliliğini de sınaması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla araştırmacı kimi yerde alan notlarından kitaplardan, dergilerden, tezlerden ve akademik makalelerden aktarmalar yapmakta, kimi yerde alan yazındaki diğer araştırma sonuçlarından yararlanmakta ya da ortaya attığı bir savı desteklemek üzere veri setindeki daha değişik bulgulardan faydalanmaktadır (Miles ve Huberman 2015).

Dokümanların analizi ile ilgili olarak çalışmada genel doküman incelemesi, veri analizi kurallarına bağlı kalınarak çalışma amacına uygun şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar nitel veri analizi yöntemleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmiştir. Ulaşılan sonuçlar ve raporlar detaylı olarak tartışma ve sonuç bölümünde açıklanmıştır. Ayrıca çalışma ile ilgili örnek

alışmalara da yer verilerek konunun önemi vurgulanmaya çalışılmış, diğerk araştırmacılarada bir yol haritası çizilmeye çalışılmıştır. Dokümanlar süreci birbirini takip eden bir dizi işlem basamaklarından oluşmaktadır. Sürecin sonunda geçerliliği sağlanmış sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

3. BULGULAR

Doküman incelemesi yöntemine göre oluşturulan literatür sıralamasına bağlı olarak ilgili dönemi yansıtan katalog resimleri aşağıda sunulmuştur.

3.1. Grek Dönemi Katalog Resimleri

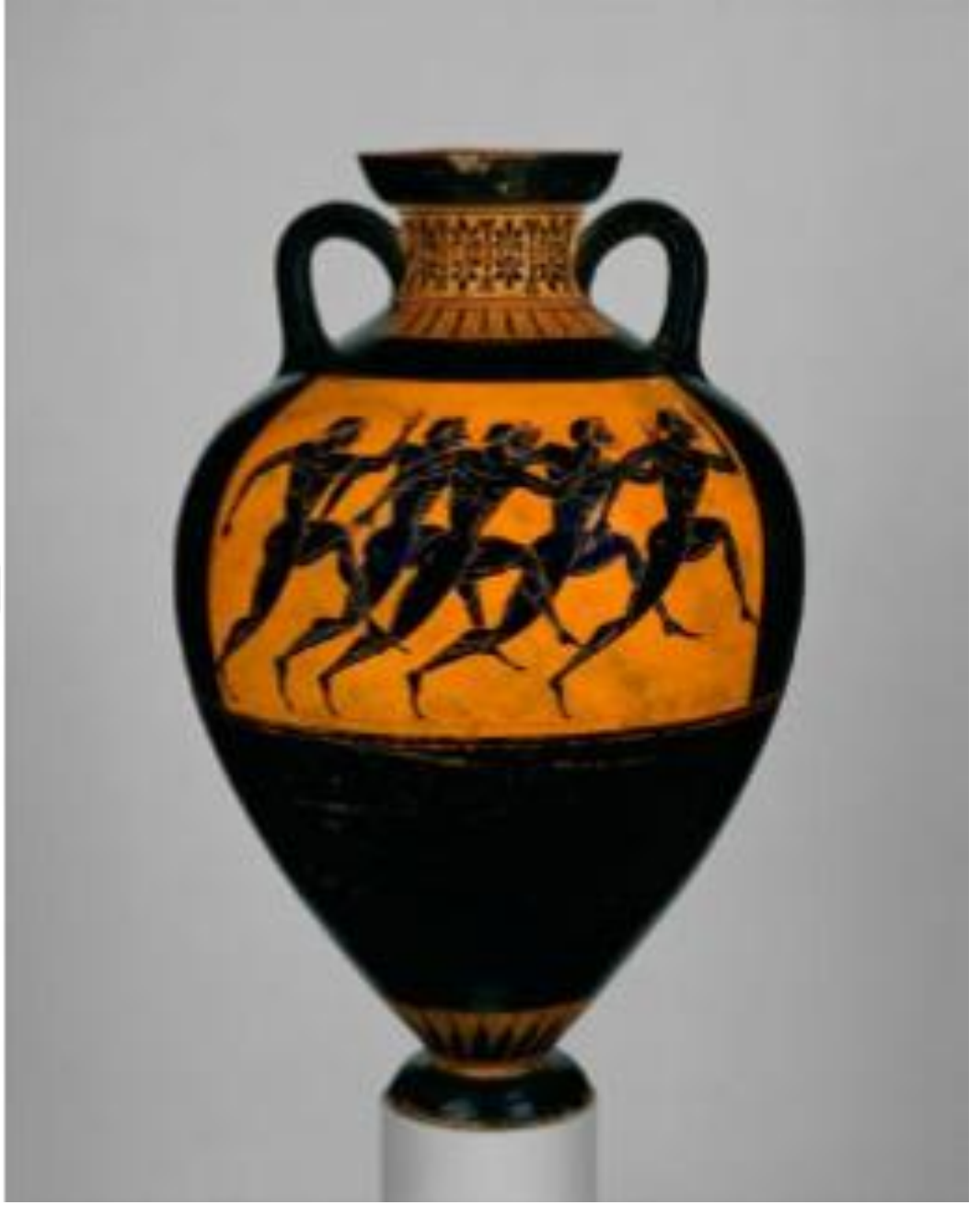
Şekil 3.1’de Grek dönemine ait “Erkeklerin Stadion Yarış Sahnesini” anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Terrakotta; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 560-550 (Ressam Sikelos'a atfedilen)

Betimleme Konusu: Erkeklerin stadion yarışı

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

Şekil 3.2’de Grek dönemine ait “Stadyumda Koşu Yapan Atletler” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora

Dönemi: M.Ö. 530 (Euphiletos Ressamı)

Betimleme Konusu: Stadyumda koşu yapan atletler

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

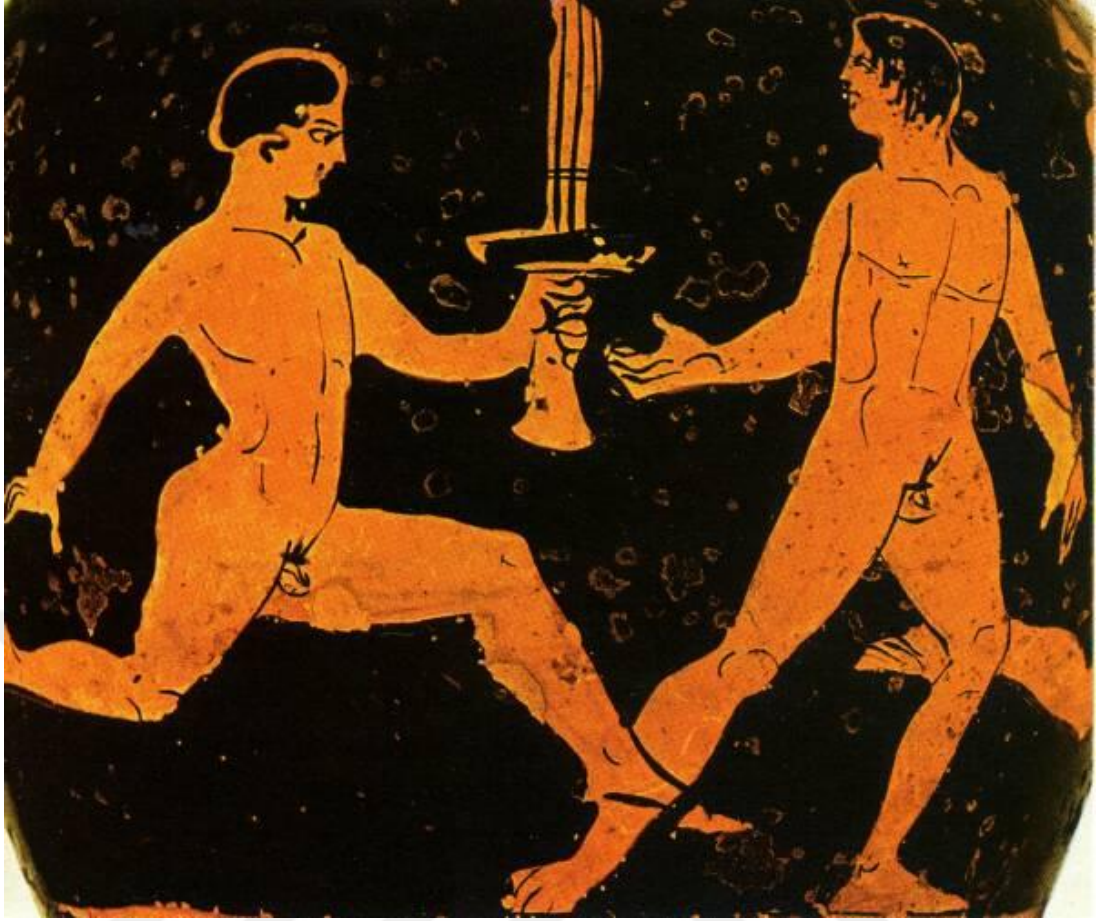
Şekil 3.3’de Grek dönemine ait “Koşu Yarışı” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 366-365 (Kittos Grub Ressam atfedildi)

Betimleme Konusu: Koşu yarışı

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

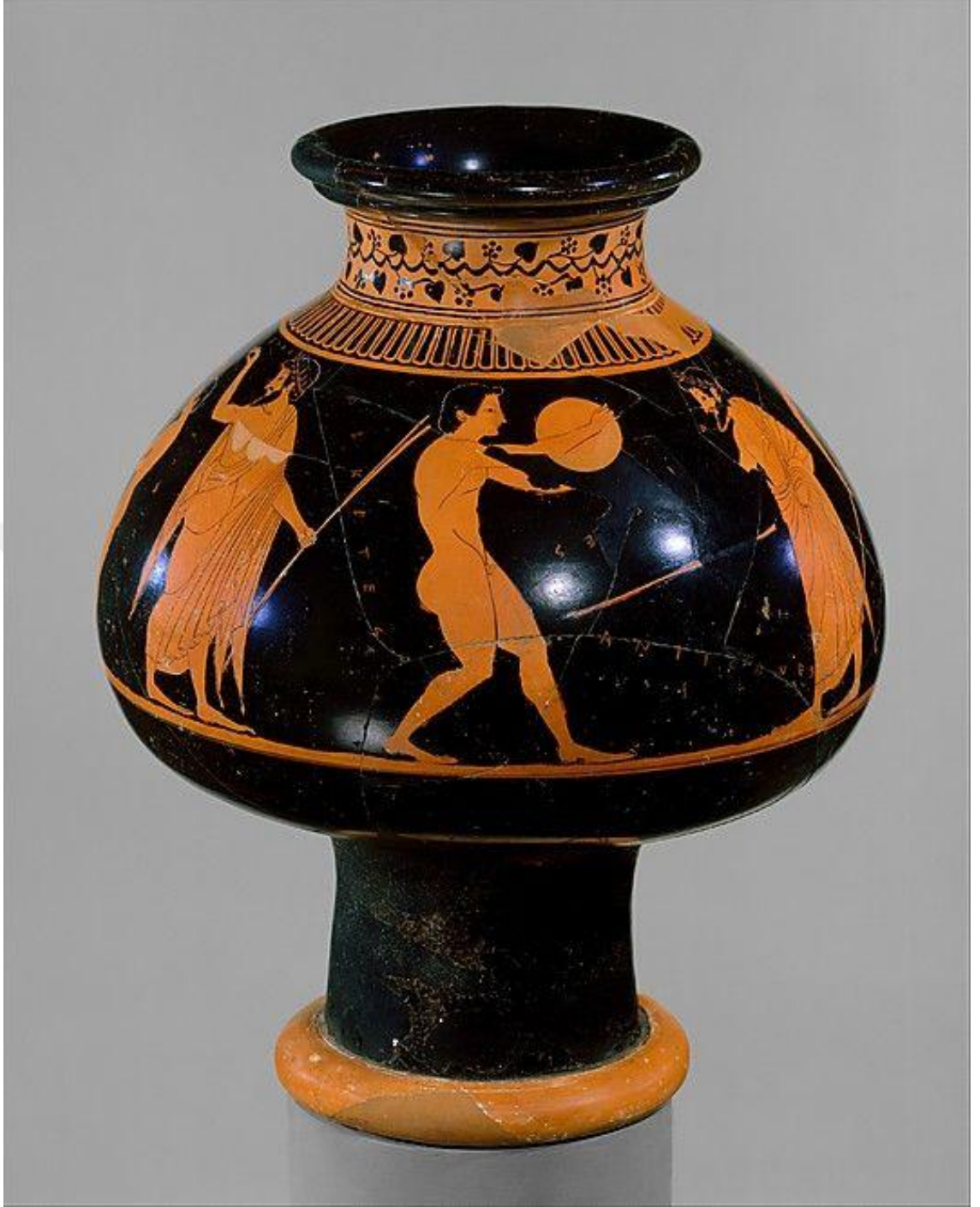
Şekil 3.4’de Grek dönemine ait “Meşale Yarışı” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir

Kap Formu: Panethenik; Kırmızı figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 5 yy

Betimleme Konusu: Meşale yarışı

Bulunduğu Yer: British Museum

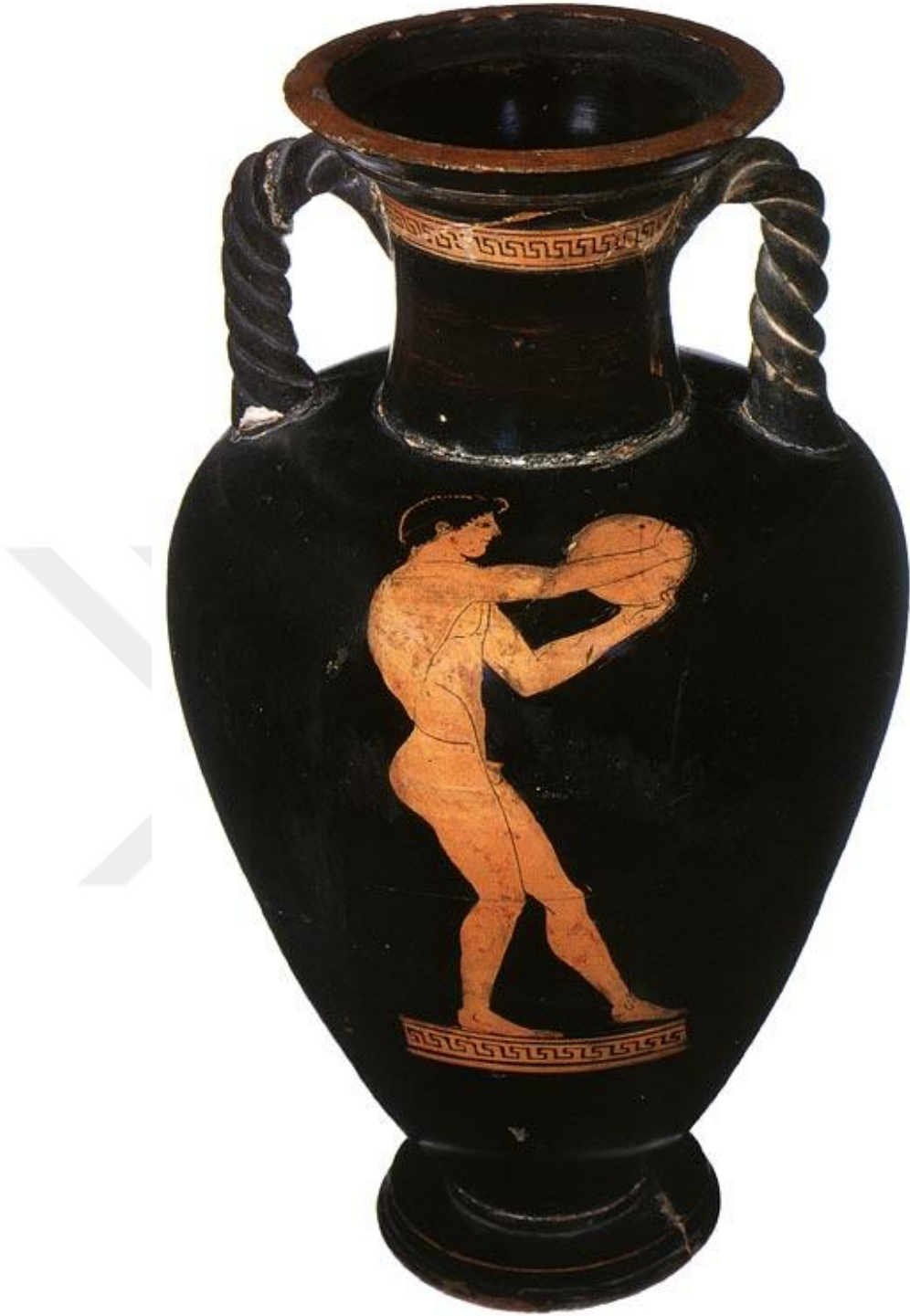
Şekil 3.5’de Grek dönemine ait “Disk Atan Atlet” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Terracotta psykter (şarabı soğutma için vazo)

Dönemi: M.Ö. 520–510 (Oltos Ressamı)

Betimleme Konusu: Disk atan atlet

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

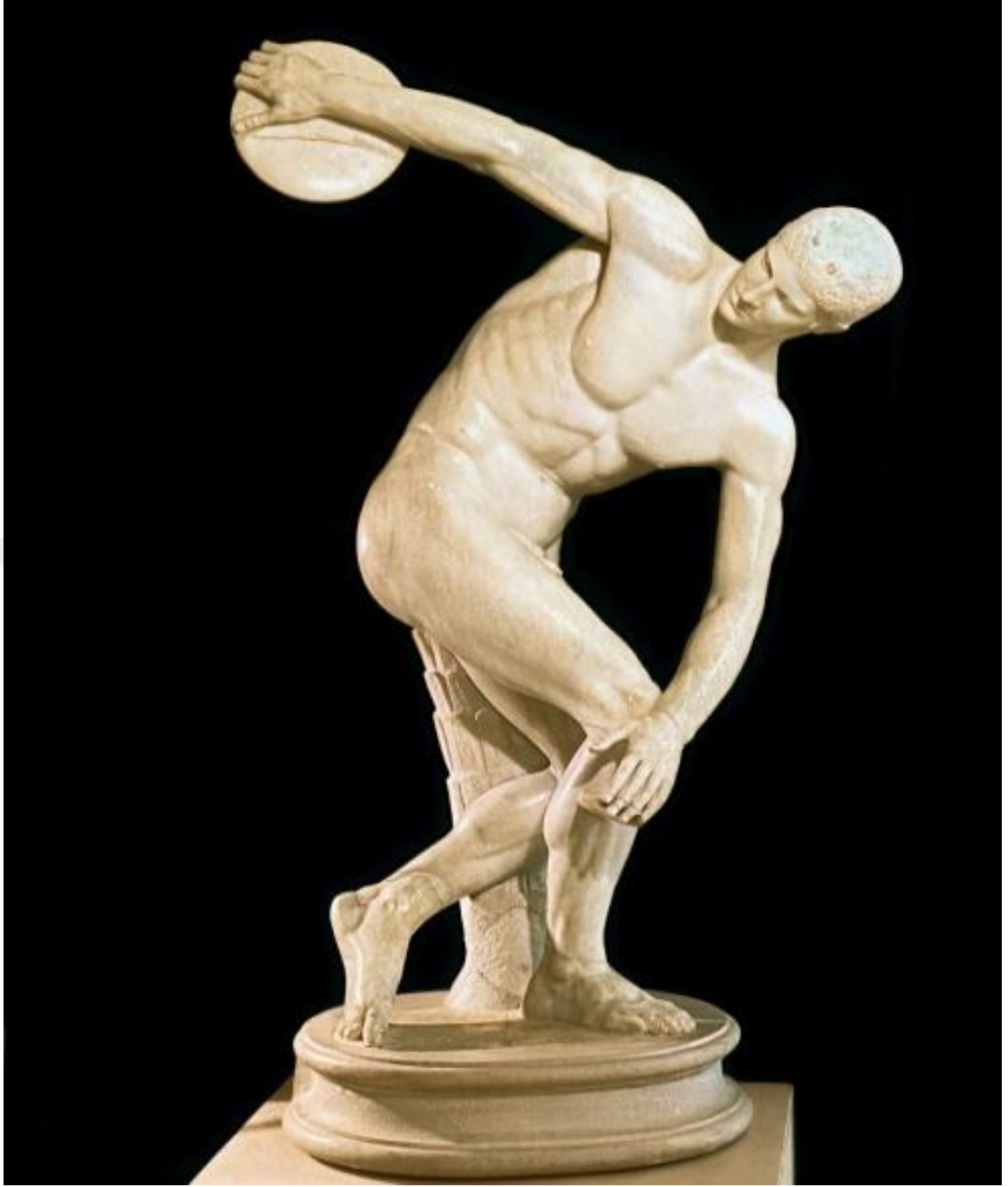
Şekil 3.6’da Grek dönemine ait “Disk Atan Sporcu” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Amfora; Kırmızı figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 490-480 (Kleophrades ressamı)

Betimleme Konusu: Disk atan sporcu

Bulunduğu Yer: Ermitaj Müzesi

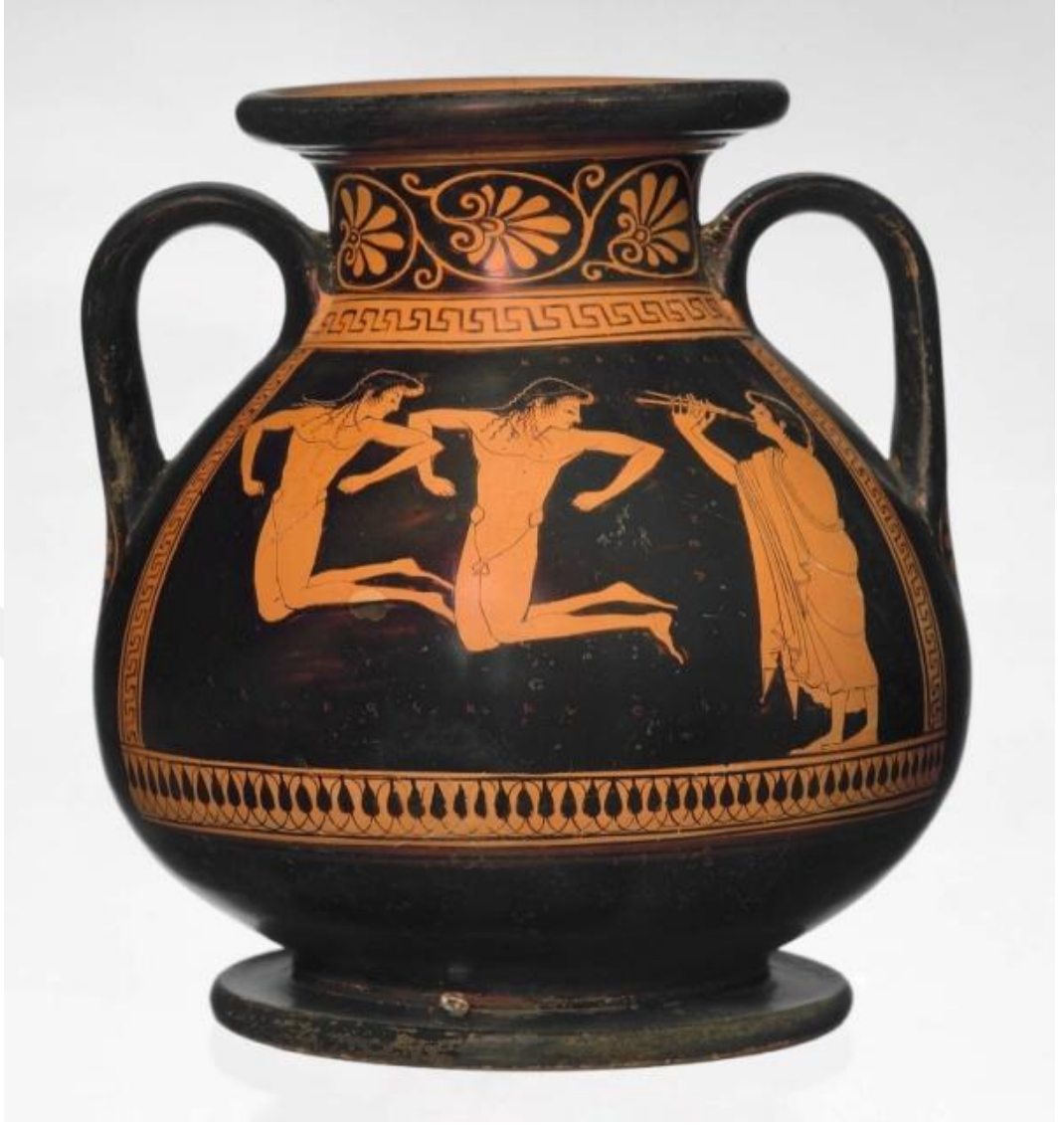

Şekil 3.7’de Grek dönemine ait “Disk Atan Atlet (Discobolus)” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: M.Ö. 5 yy (Myron)

Betimleme Konusu: Disk atan atlet (Discobolus)

Bulunduğu Yer: British Museum

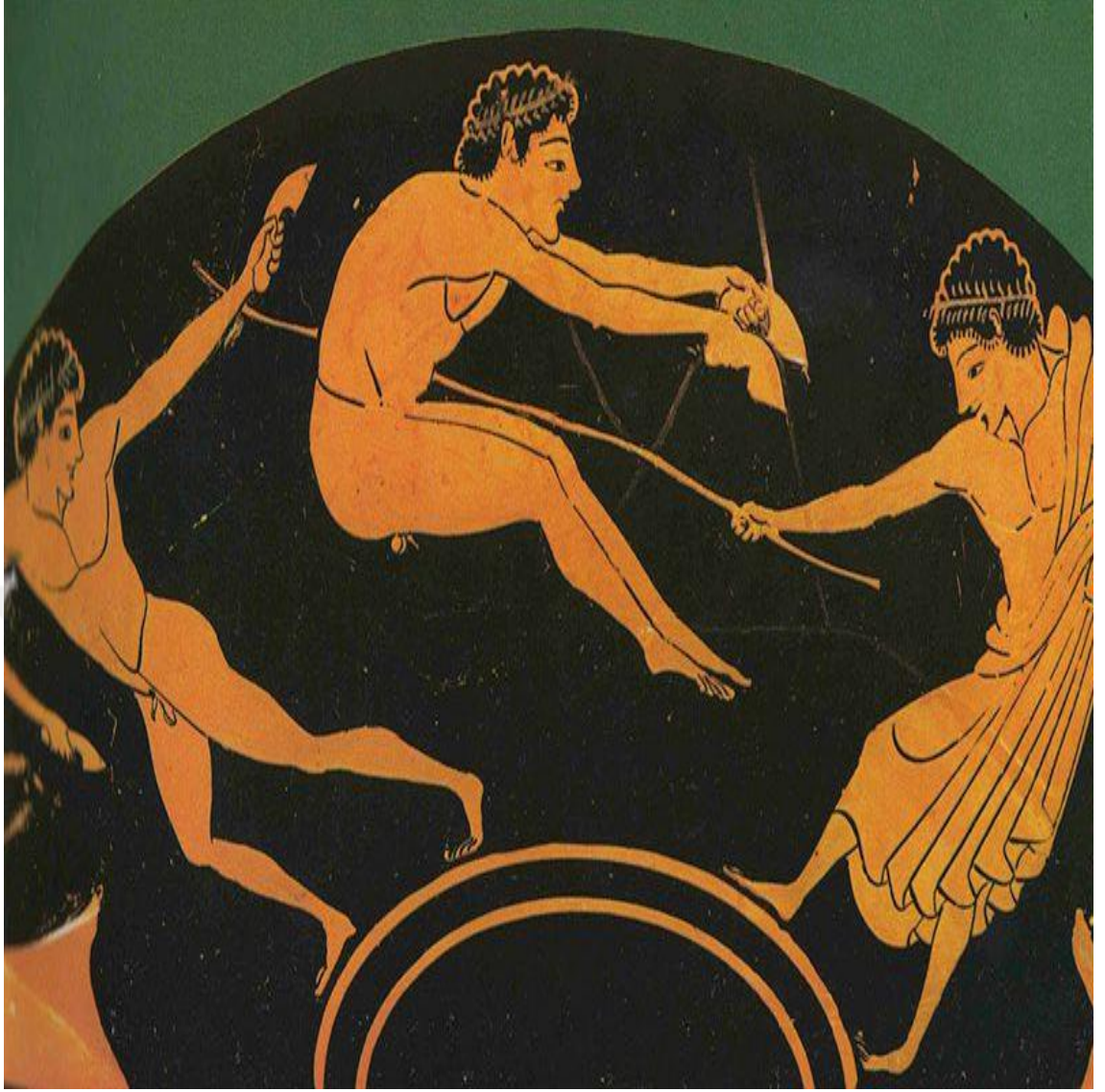
Şekil 3.8’de Grek dönemine ait “Flüt Çalan Figür Eşliğinde İki Sporcunun Atlayış” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Pelike; Kırmızı figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 520-515 (Euthymides ya da Oltos ressamı)

Betimleme Konusu: Flüt çalan figür eşliğinde iki sporcunun atlayışı

Bulunduğu Yer: Boston Güzel Sanatlar Müzesi

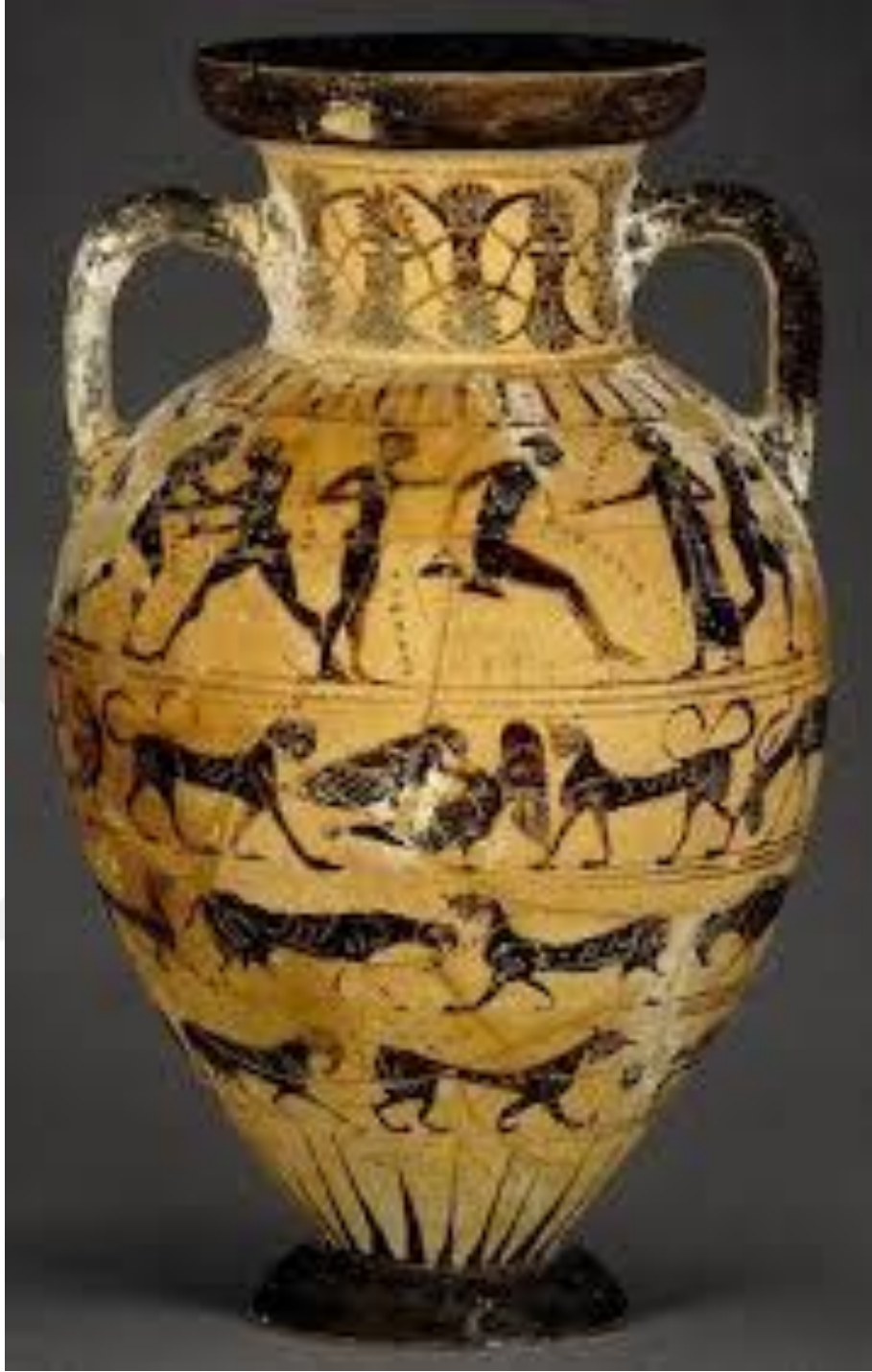
Şekil 3.9’da Grek dönemine ait “Ağırlıkla Uzun Atlama” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Kylix; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 500 yılları

Betimleme Konusu: Ağırlıkla uzun atlama

Bulunduğu Yer: Boston Müzesi

Şekil 3.10’da Grek dönemine ait “Uzun Atlama ve Dövüş” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Pelike; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 540 yıllarında

Betimleme Konusu: Uzun atlama ve dövüş

Bulunduğu Yer: British Museum

Şekil 3.11’de Grek dönemine ait “Disk, Cirit ve Uzun Atlama Yapan Gençler” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Grek dönemi pişmiş toprak

Dönemi: M.S. 69-96 (Michigan Sınıfı ile ilişkili bir ressamın atfedilen)

Betimleme Konusu: Disk, cirit ve uzun atlama yapan gençler

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

Şekil 3.12’de Grek dönemine ait “İki Boksörün Yan Yana Duruş” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 340-339 (Nikomachos ressamı)

Betimleme Konusu: İki boksörün yan yana duruşu

Bulunduğu Yer: Harvard Üniversitesi Sanat Müzesi

Şekil 3.13’de Grek dönemine ait “Oturmuş Boksör” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: M.Ö. 4 yy-2 yy

Betimleme Konusu: Oturmuş boksör

Bulunduğu Yer: Nazionale Romano Müzesi

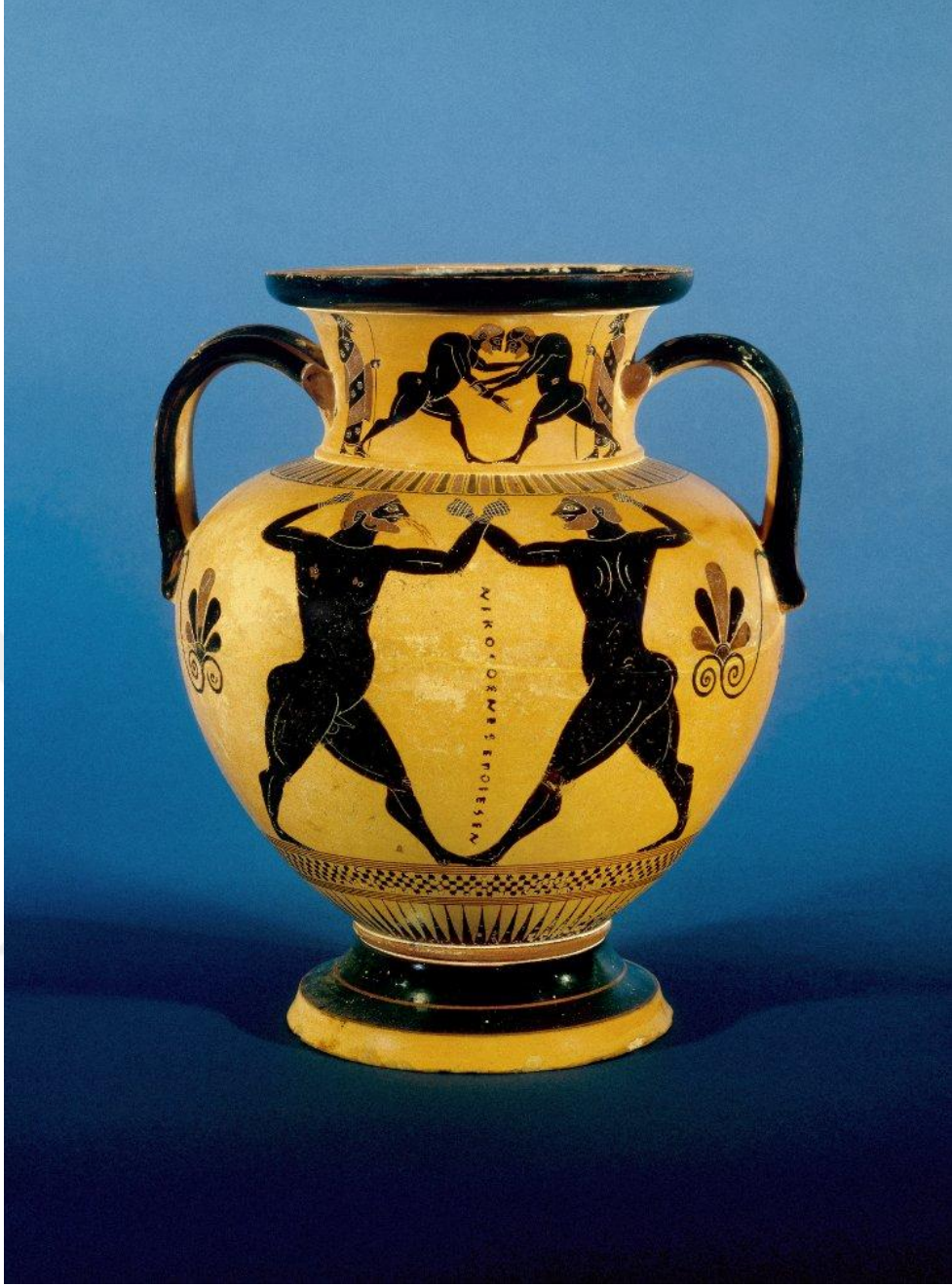
Şekil 3.14’de Grek dönemine ait “Güreşe Başlama Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir.

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 365-360 yılları (Kittos ressamı)

Betimleme Konusu: Güreşe başlama

Bulunduğu Yer: British Museum

Şekil 3.15’de Grek dönemine ait “Boks ve Güreş Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Terrakotta; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 550–540 (Nikosthenes Ressamı)

Betimleme Konusu: Boks ve güreş

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

Şekil 3.16’da Grek dönemine ait “Pankreas Sporu” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Kylix; Kırmızı figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 490-480 (Foundry Ressamı)

Betimleme Konusu: Pankreas sporu

Bulunduğu Yer: British Müzesi

Şekil 3.17’de Grek dönemine ait “Pankreas Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 500 yılları (Leagros Grubu'na atfedildi)

Betimleme Konusu: Pankreas

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum of Art

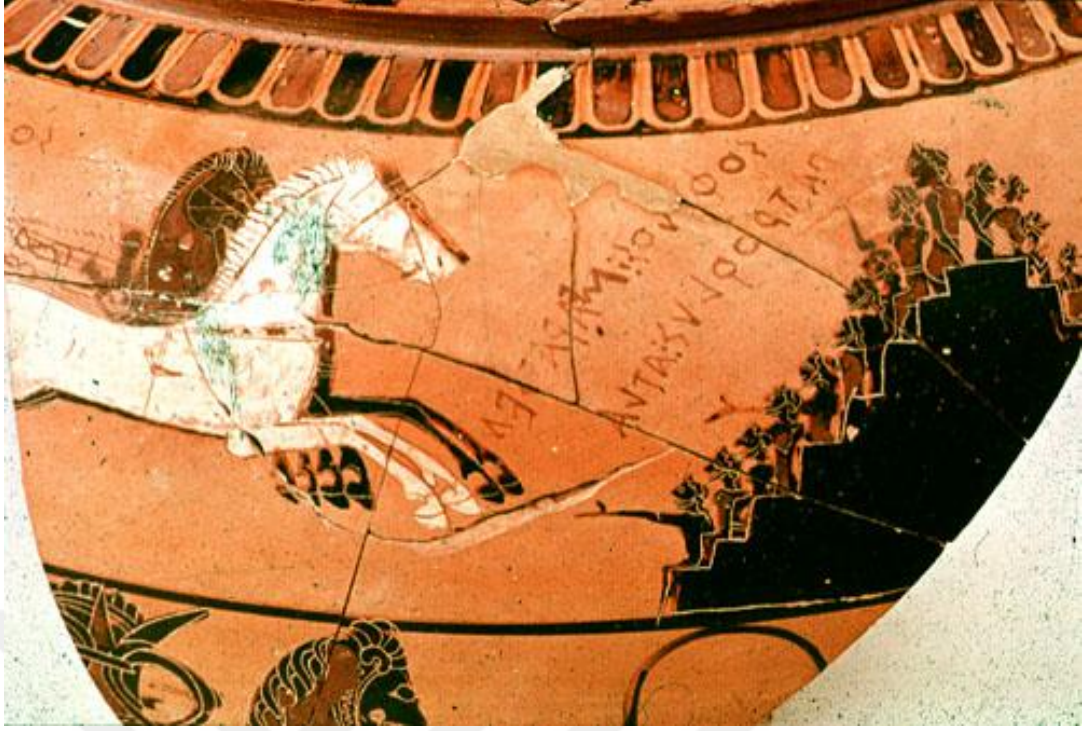
Şekil 3.18’de Grek dönemine ait “Pankreas Sahnesi”ni anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 500 yılları (Kleophrades ressamı)

Betimleme Konusu: Pankreas

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

Şekil 3.19’da Grek dönemine ait “At Yarışı Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Dinos; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 580–570 (Sophylos ressamı)

Betimleme Konusu: At yarışı

Bulunduğu Yer: Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi

Şekil 3.20’de Grek dönemine ait “Atlı Araba Yarışı Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 520 (Boulogne 441 Ressamı atfedildi)

Betimleme Konusu: Atlı araba yarışı

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

Şekil 3.21’de Grek dönemine ait “At Yarışı Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 510 (Leagros Grubuna atfedilen)

Betimleme Konusu: At yarışı

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

Şekil 3.22’de Grek dönemine ait “At Yarışı Temsili” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 490 (Ressam Eucharides atfedildi)

Betimleme Konusu: At yarışı temsili

Bulunduğu Yer: Metropolitan Museum of Art

Şekil 3.23’de Grek dönemine ait “At Yarışçısı” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: M.Ö. 470 yılları

Betimleme Konusu: At yarışçısı

Bulunduğu Yer: Delphi Arkeoloji Müzesi

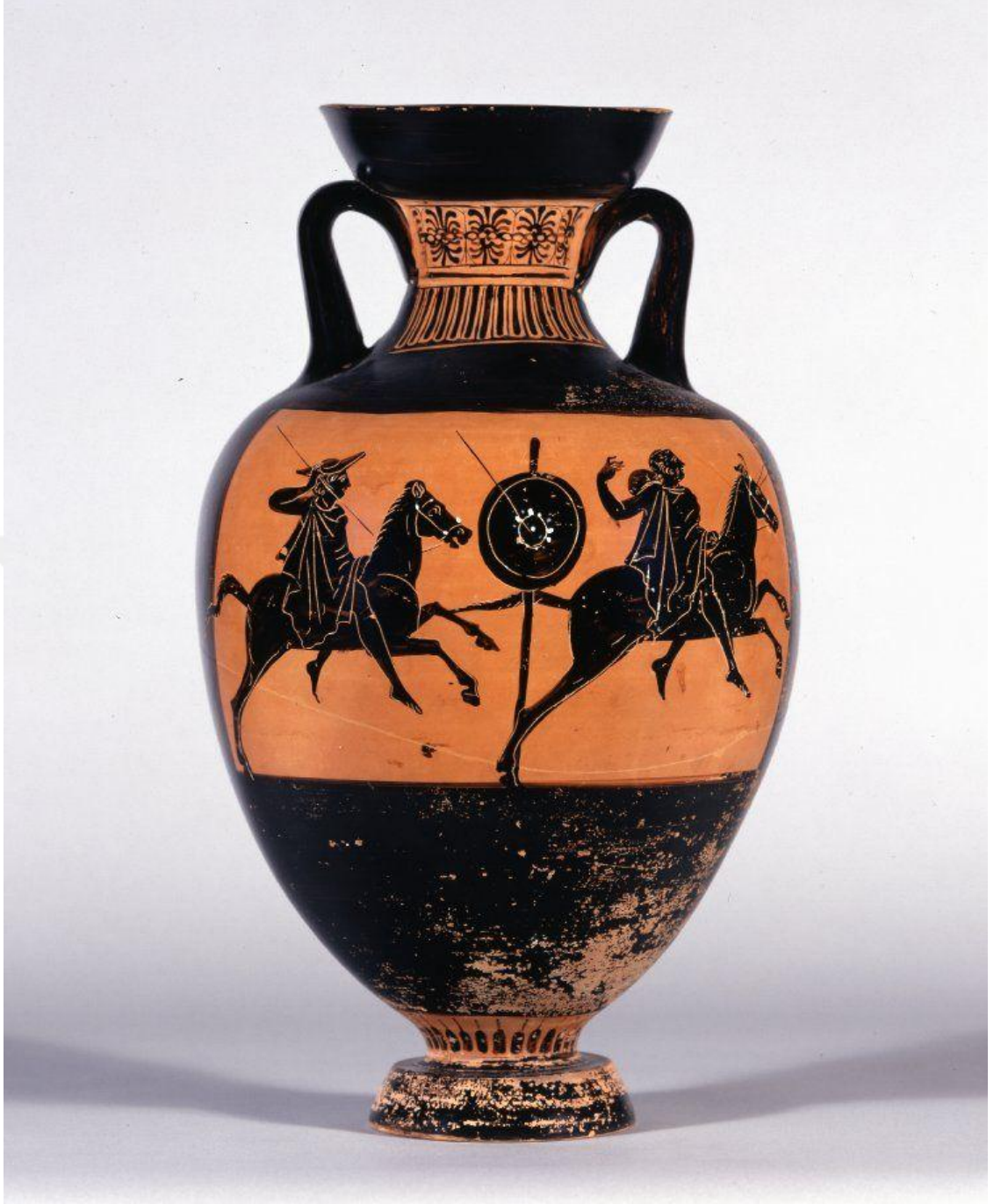
Şekil 3.24’de Grek dönemine ait “Mızrak Atan İki Adet Sporcu” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Amfora; Kırmızı figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 500 yılları (Kleophrades ressamı)

Betimleme Konusu: Mızrak atan iki adet sporcu

Bulunduğu Yer: Ermitaj Müzesi

Şekil 3.25’de Grek dönemine ait “Mızrak Atma” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 425-400

Betimleme Konusu: Mızrak atma sahnesi

Bulunduğu Yer: British Museum

Şekil 3.26’da Grek dönemine ait “Atletik Antrenman Sahnesi”ni anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik Amfora; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 500–490 (Ressam Eucharides)

Betimleme Konusu: Atletik antrenman

Bulunduğu Yer: Museum of Fine Arts, Boston

Şekil 3.27’de Grek dönemine ait “Olimpik Oyun” sahnesini anlatan vazo betimlemesi görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Volütlü Krater; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 510- 500 (Leagros grubu)

Betimleme Konusu: Olimpik Oyun sahneleri

Bulunduğu Yer: Princeton Sanat Müzesi

Şekil 3.28’de Grek dönemine ait “Çalışan Bir Kızın Bronz Figür” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Kap Formu: Panathenik; Siyah figür tekniği

Dönemi: M.Ö. 520-550 yılları

Betimleme Konusu: Çalışan bir kızın bronz figürü

Bulunduğu Yer: British Museum

Şekil 3.29’da Grek dönemine ait “Atletik Bir Yarışmadan Sonra Bandana Bağlayan Gencin” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir.

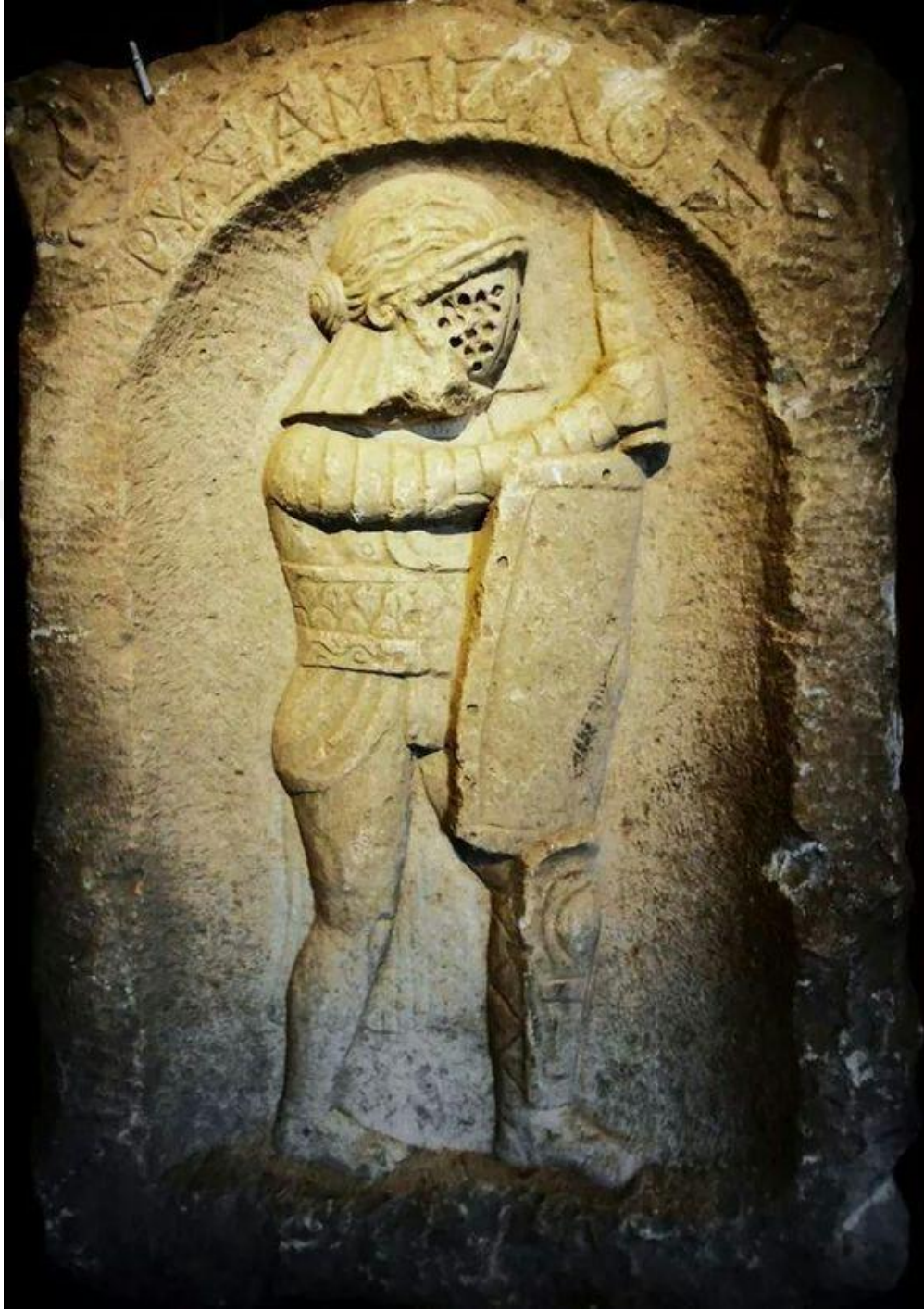
Kap Formu: Roma dönemi Mermer

Dönemi: M.S. 69-96 (Polykleitos'a atfedilenin kopyası)

Betimleme Konusu: Atletik bir yarışmadan sonra bandana bağlayan genç

Bulunduğu Yer: Metropolitan Sanat Müzesi

3.2. Roma Dönemi Katolog Resimleri

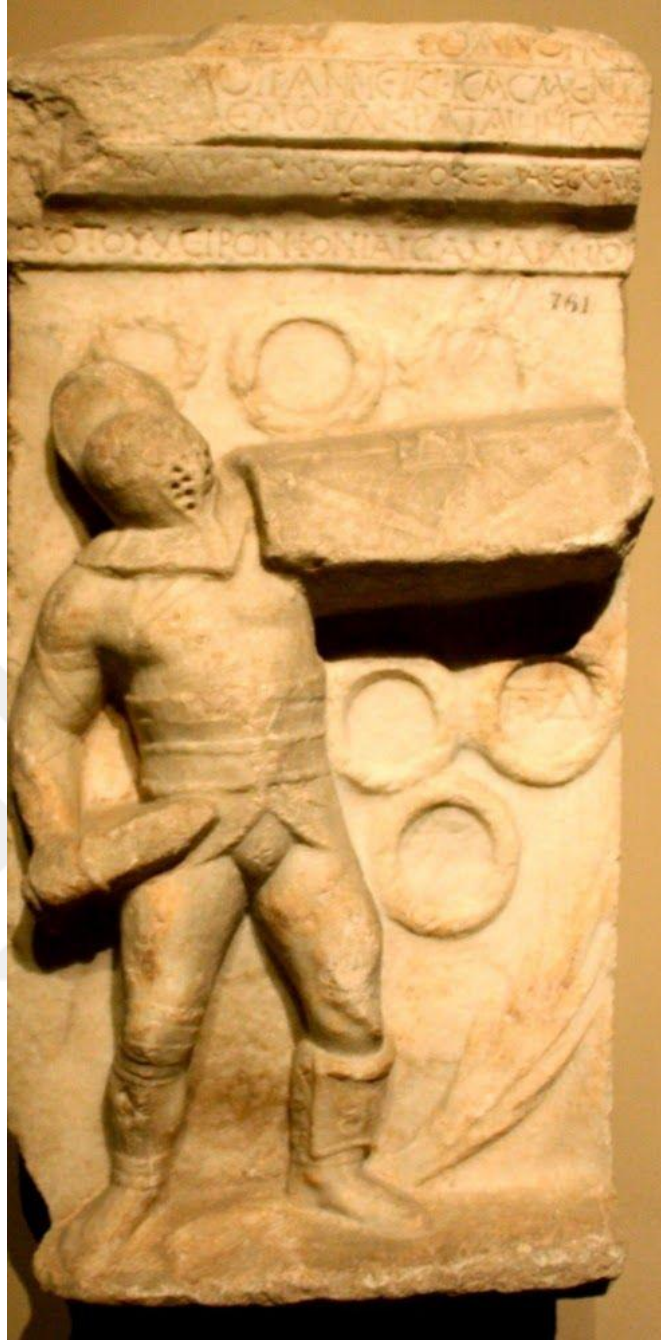

Şekil 3.30’da Roma dönemine ait “Gladyatör Krisonpelos’un Mezar Steli”ni anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi

Betimleme Konusu: Gladyatör Krisonpelos’un mezar steli

Bulunduğu Yer: Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Şekil 3.31’de Roma dönemine ait “Gladyatör Mentor’un Mezar Steli”ni anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2 yy

Betimleme Konusu: Gladyatör Mentor’un mezar steli

Bulunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Şekil 3.32’de Roma dönemine ait “Gladyatör Narkissos Mezar Steli”ni anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2-3 yy

Betimleme Konusu: Gladyatör Narkissos mezar steli

Bulunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Şekil 3.33’de Roma dönemine ait “Bir Gladyatörün Zaferlerini Anlatan Hatıra Kabartma Parçası (Improbis adında bir retiarius'a karşı bir kontraretiarius)’nı gösteren betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 3 yy

Betimleme Konusu: Bir gladyatörün zaferlerini anlatan hatıra kabartma parçası (Improbis adında bir retiarius'a karşı bir kontraretiarius).

Bulunduğu Yer: Roma Ulusal Müzesi

Şekil 3.34’de Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir.

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2-3 yy

Betimleme Konusu: Gladyatör friz

Bulunduğu Yer: Burdur Müzesi

Şekil 3.35’de Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2-3 yy

Betimleme Konusu: Gladyatör friz

Bulunduğu Yer: Burdur Müzesi

Şekil 3.36’da Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2-3 yy

Betimleme Konusu: Gladyatör friz

Bulunduğu Yer: Burdur Müzesi

Şekil 3.37’de Roma dönemine ait “Gladyatör Friz” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 1-2 yy

Betimleme Konusu: Gladyatör friz

Bulunduğu Yer: Burdur Müzesi

Şekil 3.38’de Roma dönemine ait “Vahşi Hayvanların Evcilleştirilmesi Tasviri” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2-3 yy

Betimleme Konusu: Vahşi hayvanların evcilleştirilmesi tasviri

Bulunduğu Yer: Burdur Müzesi

Şekil 3.39’da Roma dönemine ait “Vahşi Hayvanların Evcilleştirilmesi Tasviri” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2-3 yy

Betimleme Konusu: Vahşi hayvanların evcilleştirilmesi tasviri

Bulunduğu Yer: Burdur Müzesi

Şekil 3.40’da Roma dönemine ait “Samnite Sınıfı Gladyatör Miğferi”ni gösteren betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir.

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 1 yy

Betimleme Konusu: Samnite sınıfı gladyatör miğferi

Bulunduğu Yer: British Museum, Londra)

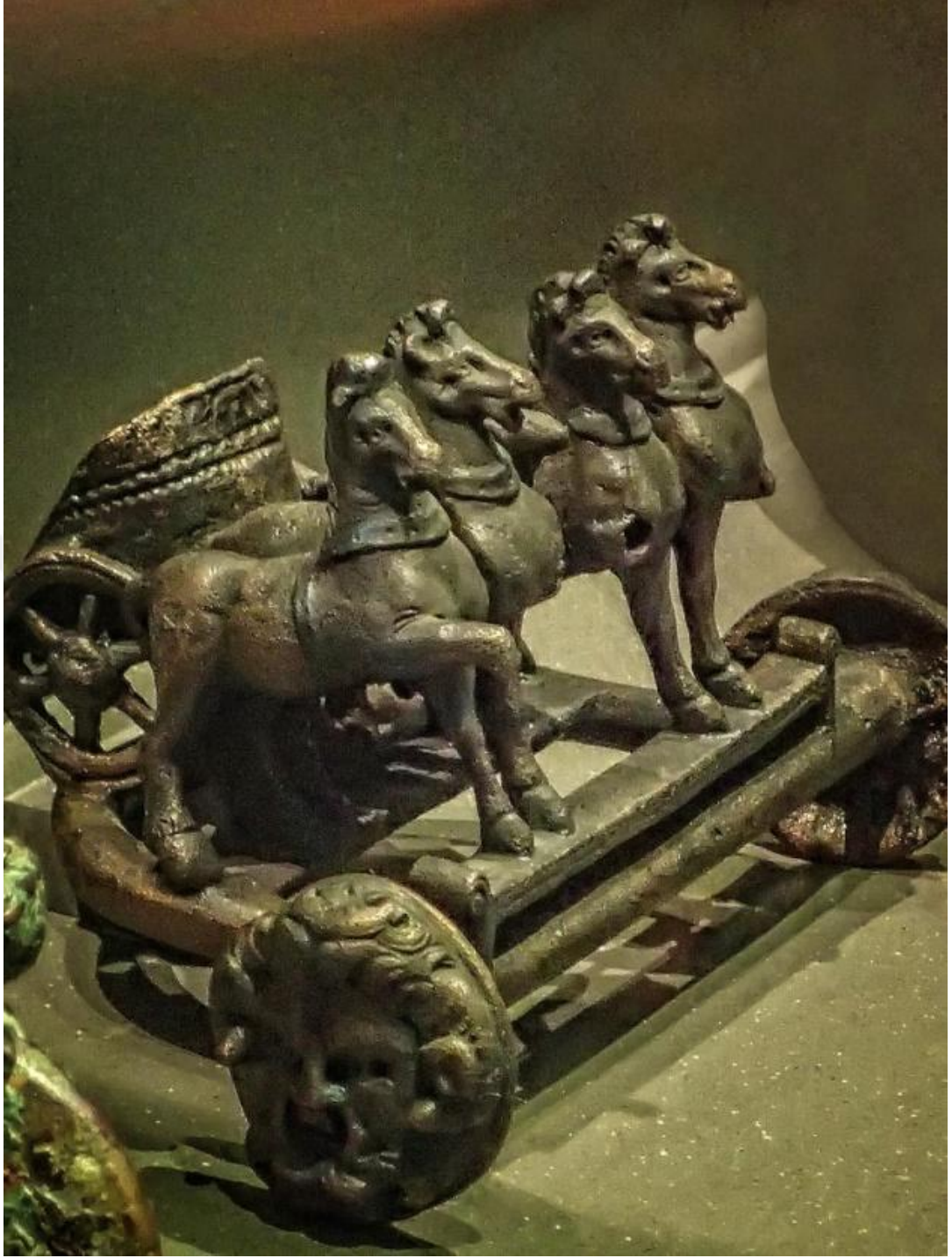

Şekil 3.41’de Roma dönemine ait “Hoplomachus Bronz Heykelciğı”ni gösteren betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 2 yy

Betimleme Konusu: Hoplomachus bronz heykelciğı

Bulunduğu Yer: Neues Museum, Berlin

Şekil 3.42’de Roma dönemine ait “Savaş Arabası” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 1-2 yy

Betimleme Konusu: Savaş arabası

Bulunduğu Yer: Neues Museum, Berlin

Şekil 3.43’de Roma dönemine ait “Astyanax Adında Bir Secutorun Kalendio Adında Bir Retiarius’la Mücadelesini Gösteren” betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 3 yy

Betimleme Konusu: Astyanax adında bir secutorun kalendio adında bir retiarius’la mücadelesi

Bulunduğu Yer: National Archaeological Museum of Spain, Madrid

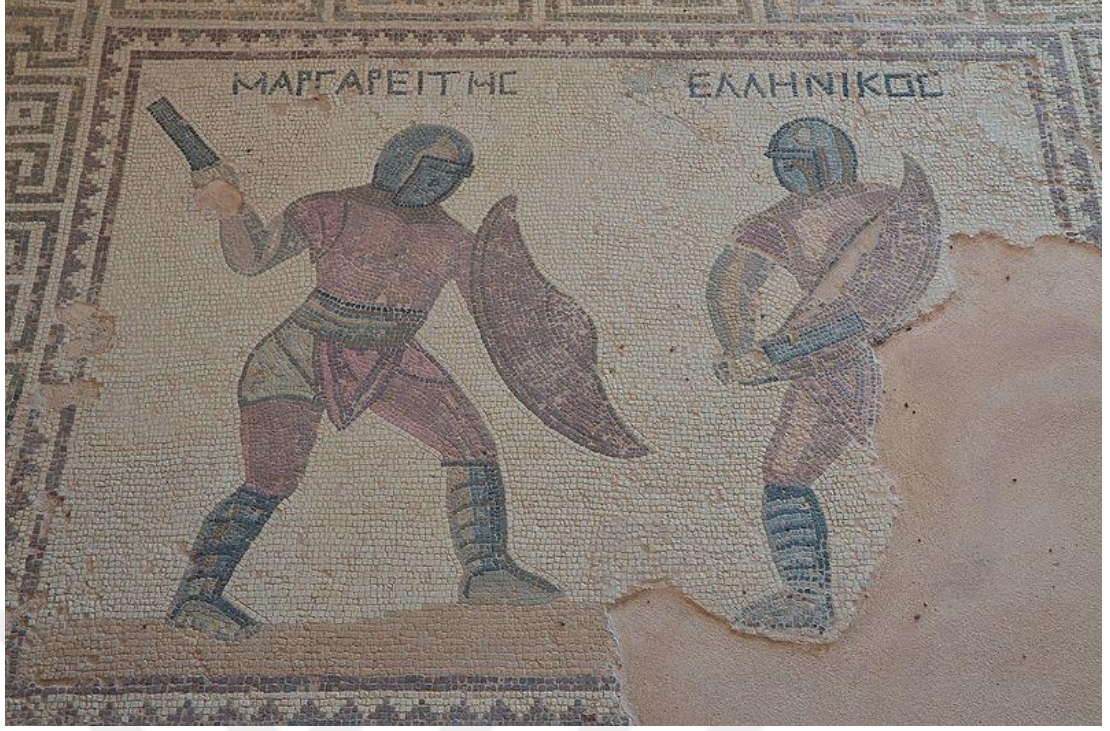

Şekil 3.44’de Roma dönemine ait “Secutor’a Karşı Savaşan Silahlı Bir Retiarius”u gösteren betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 3 yy

Betimleme Konusu: Secutor’a karşı savaşan silahlı bir retiarius

Bulunduğu Yer: Nennig, Almanya'daki Roma villasından.

Şekil 3.45’de Roma dönemine ait “Dövüşte İki Gladyatörü Tasvir Eden Mozaik” sahnesini anlatan betimleme görülmektedir. Betimlemeye ait ayrıntılar aşağıdaki gibidir:

Dönemi: Roma Dönemi M.S. 3 yy

Kap Formu: Mozaik

Betimleme Konusu: Dövüşte iki gladyatörü tasvir eden mozaik

Yunancadaki isimleri - Margaritler (solda) ve Hellenikos (sağda).

Bulunduğu Yer: Gladyatörler Evi, Kourion, Kıbrıs

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

İnsanoğlunun yeryüzündeki varlığı binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Hayatını devam ettirebilmek ve ortaya çıkan ihtiyaçlarını gidermek için farklı yöntemler geliştirmiştir. İhtiyaçlarını binlerce yıl boyunca avcılık ve toplayıcılık yaparak gidermiştir. En temel fiziksel aktiviteleri içeren bu faaliyetler zaman içinde spora ve rekreasyon etkinliklerine dönüşmüştür. Her medeniyet tarihi kökenlerine ve toplumsal yaşantısına göre kendi spor etkinliğini geliştirmiştir. İnsanoğlunun tarihinde dini etkenler de sosyal yaşam üzerinde her zaman belirleyici bir rol oynamıştır.

M.Ö. 776'da tarih sahnesinde küçük birer şehir devleti olarak kendine yer bulmaya çalışan Grekler tanrılarını kutsamak amacıyla tapınak bölgelerinde spor yarışmaları düzenlemeye başlamışlardı. Greklerin bölgesinde doğal kaynakları kullanma konusunda kabileler arası mücadeleler bulunmaktaydı. Bu rekabet Greklerin doğasında bulunan mücadelecı ruhu artırmıştı. Bu etkenler spor yarışmalarına olan tutkunun da artmasına yol açmıştı. Bölgede sürekli çatışmalar yaşandığı için yoğun olarak uygulanan askeri eğitimler, kuvvetli atletlerin ortaya çıkmasını sağlamıştı. Askeri kamp alanlarında bile spor müsabakaları yapılmakaydı.

Dönemin politikacıları dini inanışları ve spora olan bu tutkuyu birleştirerek büyük tapınak bölgelerinde festivaller ve spor yarışmaları düzenletmeye başlamıştı. Zaman içerisinde; Olimpia'da tanrı Zeus'a adanmış Olimpiyat Oyunları, Delphi'de tanrı Apollo'yu kutsamak için Pythian Oyunları, Nemea'da tanrı Zeus ve Herakles'i kutsamak için Nemean Oyunları ve Isthmus'ta tanrı Poseidon'u kutsamak için Isthmian Oyunları düzenlenmişti. Tüm bu oyunlar daha sonra Panhellenik Oyunlar olarak adlandırılacaktı.

Yarışmalarda koşu yarışı, uzun atlama, disk atma, cirit atma, güreş ve boks müsabakaları düzenleniyordu. Daha sonra yarışlara pankreas ve savaş arabası yarışları olan chariot yarışları eklenmişti. Oyunlara halkın ilgisini çekebilmek ve daha fazla seyircinin katılmasını sağlamak amacıyla müzik yarışmaları da eklenmişti. Yarışlarda başarılı olan sporculara para ödülü verilmiyor sadece defne ve zeytin ağacı yaprağından yapılmış bir taç ve bir miktar zeytinyağı ödül olarak veriliyordu.

Müzik yarışmalarında başarılı olanlara ise altın veya gümüşten yapılmış hediyeler veriliyordu. Ancak, verilen bu taç ödülünün ve zafer kazanmanın anlamı çok büyüktü. Çünkü her yarışmacı yarışmaya kendi ismi ve katıldığı şehrin adıyla katılıyordu. Örneğin zafer kazanıldığında “Spartalı Leonidas” olarak anons ediliyordu. Zafer kazanan sporcu hem kendi şehrinin adını duyurmuş ve onurlandırmış oluyor hem de ün ve şöhret kazanıyordu. Bu sayede hayatını rahat ve konfor içinde geçirebiliyordu. Tabi ki kabiliyetlerini geliştirmeleri için yıllarca çalışmaları ve yarışmalara hazırlanmaları gerekiyordu.

Roma döneminde oyunların içeriği değişmeye başlamıştı. Oyunlar artık kutsal yarışmalardan ziyade politik ve ticari etkinlikler olarak düzenleniyordu. Yarışlarda başarılı olan sporculara para ödülleri verilmeye başlanmıştı. Roma İmparatorlarının tutumları oyunları etkilemişti. İmparatorların ya kendileri ya da adamları atlet olarak yarışmalara katılıyor ve yarışma kazanıyorlardı. Bu zaferlerin rüşvet verilerek kazanıldığı sonradan ortaya çıkıyordu.

Roma döneminde oyunlar çok büyük bir değişim daha yaşamıştı. Olimpiyat oyunlarının haricinde gladyatör dövüşleri de düzenleniyordu. İlk başlarda gladyatör dövüşleri de kardeşi Olimpiyat Oyunları’na benzer şekilde dini amaçlarla düzenleniyordu. Gladyatör dövüşleri ilk olarak Campanian kabilesi tarafından, ölen kişinin onurunu yüceltmek ve izleyen herkesin anılarında kalmasını sağlamak amacıyla cenaze törenlerinde yapılmıştır. Belki de insanoğlunun derinliklerinde yaşayan bazı duygulara hitap ettiği için giderek artan bir şekilde büyük kalabalıklar tarafından talep görmeye başlamıştır.

Roma döneminde yapılan gladyatör dövüşlerine ait ilk resmi kayıt ise aristokrat Brutus Pera’nın cenaze törenine aittir. Babasının onuruna bu törende dövüşmüştür. Zamanla gladyatör dövüşleri generallerin, aristokratların, soylu zenginlerin ve nihayetinde imparatorların tutkusu haline gelmişti. Halkın savaşlar sebebiyle ortaya çıkan yorgunlukları ve yoksullukları unutturuluyor, eğlendiriliyor ve politikacılara olan saygıları ve sevgileri bu sayede kazanılıyordu.

Büyük kalabalıkları etkilemek için Roma’nın zenginliğini sembolize eden çok büyük festivaller düzenlenmeye başlanmıştı. Yüzlerce hatta imparatorlar tarafından binlerce gladyatörden oluşan dövüşler yaptırılıyordu. Bu festivalleri daha görkemli

hale getirmek için Roma İmparatorluğu boyunca sayıları 230'u bulan büyük Kollesyumlar ve Amfitiyatrolar inşa edilmişti. Bu büyük rekreasyon etkinliği artık zamanının en büyük ve önemli iş ve eğlence sektörü haline gelmişti. Gladyatörleri eğitmek için gladyatör okulları kurulmuştu.

Gladyatör olmak hem bir kişinin hayatına mal olabilecek kadar tehlikeli hem de aynı kişinin hayatının sonuna kadar para ve şöhret içinde yaşamasını sağlayacak kadar kazançlı bir iş dalı olmuştu. Orjinalinde gladyatörler köleler, savaş esirleri veya bazı ölüm cezası almış ağır suçlulardı. Köle olmayan bazı kişiler de şöhret ve para için bu riskli mesleği seçebiliyordu. Antrenörler, organizatörler ve aristokratlar gladyatörleri satın alarak dövüştürüyorlardı. Gladyatörler, Roma toplumu sınıf farklarının üzerine kurulduğu ve bu hakları sonradan elde ettikleri için özgür kişilerden alt bir sınıfta bulunuyorlardı.

Gladyatör dövüşlerine olan ilgi arttıkça çeşitlilik de artmıştı. Samnit, Secutor, Provocatör, Retairius, Murmillo, Tharex, Venator ve Eques'ler en meşhur gladyatör çeşitleri olmuştu. Arenalardaki dövüşlere çeşitli yerlerden getirilen aslan, kaplan, ayı, fil vb. vahşi hayvan dövüşleri de eklenmişti. Hayvanlar ya kendi aralarında ya da insanlarla dövüştürülüyorlardı. Bu dövüşlerde yüzlerce gladyatör ve vahşi hayvan ölmüş veya sakat kalmıştı.

Gladyatör oyunları yüzyıllar boyunca büyük bir görkemle sürmüştü. Sınırsız zenginliğin sembolü olarak, büyük kolezyumlar ve büyük amfitiyatrolar yapılmış, seyircilerin için fildişinden bariyerler, güneşlikler ve ekipmanlar eklenmişti. Deniz savaşlarını temsil edebilmek için amfitiyatrolara su doldurularak suni göller oluşturulmuştu. Binlerce gladyatör ve vahşi hayvan için servet harcanmıştı. Bu büyük efsane insanlık tarihine, imparatorların zenginliği, aristokratların şöhreti ve büyük halk kitlelerinin toplanması olarak geçecekti. Ne yazık ki yüzlerce gladyatörün ve vahşi hayvanın da kollesyum ve amfitiyatrolarda ölmesi de kayıtlar arasında yer alıyordu. Hırs, tutku ve eğlence içinde yapılan gladyatör dövüşlerini ortadan kaldırmaya hiçbir güç yetmiyordu. Dövüşlere olan ilgi asla azalmıyordu. M.Ö 73'de Gladyatör Spartacus tarafından başlatılan ve binlerce gladyatör ile Roma askerinin ölmesine neden olan savaşlar bile bir değişikliğe neden olmamıştı.

Roma İmparatorluğunun çöküşünden sonra da olimpiyatlar devam etmişti. Ancak, eskisi gibi koruma altında değildi, tutkuyla düzenlenmiyordu ve zayıflamaya başlamıştı. Hristiyan kilisesinin etkisiyle ve Roma İmparatorluğunun Hristiyanlığa geçmesiyle pagan gelenekleri olarak görülen olimpiyatlar ve gladyatör dövüşleri tartışılmaya başlanmıştı. Kilise ve spor arasındaki çekişmeyi ilk başlarda spor kazanmıştı. Ancak, M.S. 3'üncü yüzyılda başlayan ekonomik ve politik krizler oyunları da etkilemişti. İlk olarak Bizans İmparatoru Theodosius I tarafından M.S. 393'te bir daha yapılmamak üzere olimpiyatlar yasaklanmıştı. Yasaklanana kadar 293 defa olimpiyat yapılmıştı.

Roma İmparatorluğunun savaşlar ve toplumsal ahlaki bozulmalar sebebiyle yıkılmasıyla gladyatör dövüşleri de kardeşi olimpiyat oyunları ile aynı kaderi paylaşmıştı. M.S. 325'te İmparator Constantine Hristiyan Kilisesi'nin baskısıyla bazı yasaklar getirmişti ama oyunları sonlandırmak için yeterince başarılı olamamıştı. Daha sonra baskılara dayanamayan gladyatör dövüşleri sonlandırılmıştır. Yaklaşık bin yıl süren gladyatör efsanesi bu şekliyle sona ermiş oldu.

Benzer dönemlere ve etkinliklere ilişkin çalışmamızla örtüşen geniş bir literatür bulunmaktadır. İlgili literatürdeki çalışmaların çoğu araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen döneme bir kapı aralama niteliğindedir. Bu alanda yapılmış belli başlı çalışmalara referans olması ve içerik hakkında tanımlayıcı bilgiler barındırması sebebiyle kısaca aşağıda yer almıştır:

Akat (2001) yapmış olduğu çalışmada, Lydia bölgesinde 21 adet bulunan gladyatör anıtları ve bölgede yapılan gladyatör dövüşlerini incelemiştir. Çalışmada, imparatorluk dönemine ait tarihlenen anıtlar, gladyatörler ve gladyatör oyunları hakkında bilgi verilmektedir.

Çokbankir (2010) "Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya Agonları ve Sporcuları" adlı çalışmasında, Roma dönemi gladyatör dövüşlerinin küçük asya da düzenlenmiş olduğunu ve 505 adet gladyatör ismine ulaşıldığını göstermiştir.

Memiş (2014) İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör stelleri üzerinde yaptığı çalışmada, Anadolunun farklı yerlerinden getirilen eserleri tespit etmiş ve bu stellerde farklı gladyatör türleri betimlenmiştir.

Matz (1991) yaptığı araştırmada, Yunan ve Roma Spor tarihi hakkında kısa bir özet sunar. Antik kaynaklar ve küçük bir sözlük çalışmasından sonra önemli bazı tarihi sporcular hakkında bilgiler vererek, sporcuların ve at yarışçıların, bazı antik ve modern kaynaklara göre listesini yapar.

Decker (1995) yaptığı araştırmasında ise Panhellenik ve yerel yarışmalar, bu yarışmalar kapsamındaki disiplinler konusunu işlemiştir. Ayrıca oyunların organizasyonunu, sporcular ve onların eğitimi, spor için gerekli alt yapıları belli başlıklar altında incelemiştir.

Harris'in (1966) çalışması ise Eski Yunan sporu hakkında mükemmel bir kaynak teşkil etmiştir. Yine aynı yazarın kitabı Roma İmparatorluğunda spor ve sporcular hakkında geniş bilgiler verir (Harris 1972).

Özdizbay'ın (2011) yılında "Roma İmparatorluk Döneminde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agonlar ve Agonistik Sikkeler" başlıklı doktora tezinde, Agonlar detaylı olarak ele alınmış ve agonistik sikkeler ikonografik olarak değerlendirilmiştir.

Poliakoff (1995) tarafından yazılan kitapta, güreş, boks ve pankration ile ilişkili bilgiler verilmiş ve terminoloji hakkında detaylı inceleme yapılmıştır.

Pleket (1998) eserinde Anadolu'daki yerel yarışmalar ile ilgili bilgiler sunmaktadır.

Christesen ve Kyle (2014) tarafından yazılan kitapta eski Yunan ve Roma oyunları hakkında geniş bilgiler vermiştir.

Young (2008) "A brief history of the Olympic games" adlı eserinde Antik Yunan oyunlarının başlangıcını, bitişini ve modern olimpiyat oyunlarının özgünlüğünü ele almıştır.

Nosov (2009) yazmış olduğu adlı kitap da gladyatör oyunlarını geniş bir perspektif ile işlemiştir.

Remijsen'in (2015) eserinde Yunan kültürünün binyılın üzerinde karakteristik özelliği olan atletik yarışmaların ilk dönemlerde nasıl kaybolduklarına dair kapsamlı araştırmayı sunmuş, dördüncü ve beşinci yüzyılda Akdeniz bölgesindeki oyunların detaylı bir analizini yapmıştır.

Newby (2005) alışmasında, Roma döneminde Grek oyunları hakkın da geniş bilgiler vermiştir.

Scanlon (2002) yazdığı kitabında Homer döneminden eski olimpiyatların kaldırılmasına kadar geçen sürecin sanatsal ve edebi kaynaklarını incelemiştir.

Potter (2012)'un eseri Yunan ve Roma dönemi oyunları hakkında geniş bir bilgiyi ortaya koyar.

Malay ve Sılay (1991) "Antik devirde gladyatörler", adlı kitabında gladyatör oyunlarının kökeninden başlayarak geniş çaplı bir araştırma yapmıştır.

Sonuç olarak, araştırmada bin yıldan fazla süren olimpiyat oyunları, gladyatör dövüşleri ve diğer antik çağ spor faaliyetlerinin festivaller şeklinde düzenlenmesi, kalabalık halk kitleleri tarafından sevilmesi, yaşam döngüleri ve son bulması incelenmiştir. Araştırma sonunda yapılan tespitler şu şekildedir:

- Her iki Antik medeniyette de rekreasyon amaçlı spor etkinliklerine özel bir önem verilmiştir.
- Fiziksel bedeni kabiliyetler iyi planlanmış bir çalışma programı ile geliştirilmiştir.
- Grek dünyasında spor faaliyetleri ekonomik şartları iyi olan seçkin ailelerin fertleri tarafından gerçekleştirilirken; Roma dünyasında ticari ve ekonomik sebepler ön planda tutularak toplumun alt kesimindeki insanlar ve köleler Roma müsabakalarında önemli rol oynamıştır.
- Grek döneminde düzenlenmeye başlanan olimpiyat oyunları daha sportif ve yarışmacı bir ruhla yapılırken, Roma döneminde başlayan gladyatör dövüşleri spordan çok para ve şöhret için yapılmıştır.
- Antik dönemde spor etkinlikleri ile savaş ve çatışma ortamlarında bile devletler arasındaki kültürel ve politik yakınlaşma devam ettirilmiştir. Her iki dönemde de spor müsabakalarının yapıldığı zamanlarda savaş yapılmaması ve çatışma olmamasına yönelik anlaşmalar yapılmıştır.
- Grek döneminde spor etkinlikleri ve felsefe uyumlu bir şekilde yürütülmüştür. Sanatsal çalışmalar desteklenmiştir. Oluşan ılımlı ortam sayesinde demokrasi, ekonomi gibi toplumsal kavramlar doğmuştur. Roma döneminde yapılan spor faaliyetleri ise daha şiddetli olduğu için sanatsal etkinliklerle uyum sağlayamamıştır. Yapılan tüm faaliyetler seyircileri memnun etmek ve eğlendirmek üzere geliştirilmiştir.
- Grek döneminde sporcular geniş bir kitleden seçilebiliyor, Spartalıları gibi diğer şehir devletlerinin eğitimli sporcuları yarışmalara katılabiliyordu. Yetenek daha ön planda tutuluyordu. Roma dönemindeki gladyatör dövüşlerinde ise sporcuların büyük çoğunluğu köle veya savaş esiri olduğu için seçicilik daha az oluyordu. Yetenek önemli olsa da sertlik ve güç daha önemliydi.

- Büyük spor organizasyonları zaman içinde çok büyük marka değeri olan bir sektör haline gelmiştir. Bu sayede her iki dönemde de çok büyük spor tesisleri ve spor okulları yapılmıştır.
- Büyük spor organizasyonları sayesinde şehirlere binlerce insan gelmiş, ticaret ve gelir artmıştır.
- Kalabalık halk için konaklama, yemek ve eğlence için çok sayıda tesis yapılmıştır. Bu sayede şehirler gelişmiş ve ün kazanmıştır.
- Her iki dönemde de spor müsabakalarının yanında sanatsal etkinliklerde düzenlenmiştir. Bu organizasyonlar, toplumun sosyalleşmesi ve kültürünün gelişmesi açısından çok önemli bir rol oynamıştır.
- Her iki dönemde de imparatorluk sınırları dışından çok sayıda sporcu ve seyirci gelmiştir. Bu misafirler kendi kültürlerini de yanlarında getirmişlerdir. Bu sayede festivalin düzenlendiği şehirde yaşam tarzından yemek türüne kadar değişen boyutta zengin bir kültürel çeşitlilik oluşmuştur.
- Yapılan müsabakalarda kendi ülkelerinin ve şehirlerinin isminin duyulması ve ün kazanması için sporcular motive olmuş bir şekilde yarışmalara katılmışlardır. Günümüzde milliyetçilik olarak adlandırılan kavram spor alanlarında aktif olarak uygulanmıştır.
- Roma döneminde yapılan gladyatör dövüşlerinde çok sayıda vahşin hayvanın ölmesi hem ilave masraf hem de doğal yaşamdaki tür çeşitliliği açısından kötü bir dönem yaşanmasına neden olmuştur. Hangi hayvandan kaç tane öldüğü bilinmemektedir. Ancak, bazı dövüşlerde binlercesinin öldürüldüğü tarihi kayıtlarda yer almaktadır.
- Her iki dönemde de kadın sporculara çok az ilgi gösterilmiştir. Dönemin filozof ve felsefecilerinin de ileri sürdüğü gibi kısıtlamalar olmayıp desteklenmeleri halinde yeteneklerini sergilemeleri sağlanabilirdi. Bu sayede sadece sporda değil tüm sosyal hayatta kendilerini geliştirebilir, topluma daha iyi uyum sağlayabilir ve günümüzün modern yaşamında olduğu gibi toplumsal hayata katkı sağlayabilirlerdi.
- Çocukların bedensel ve zihinsel gelişimlerinde, küçük yaşlardan itibaren verilen fiziksel eğitim çok önemlidir. Okullardaki normal eğitim müfredatına spor aktivitelerinin yoğun bir şekilde entegre edilmesi gerekmektedir.

- Her iki dönemde de sporcu yetiştirmek için kurulan okullarda, antrenörler, masörler ve doktorlar görev almıştır.
- Tıp bilimi ve günümüzde alternatif tıp olarak adlandırılan doğal tedavi yöntemleri başarılı şekilde uygulanmış ve geliştirilmiştir. Yaralanmaları kısa sürede iyileştiren doktorların yanında, sporcuların kaslarına, ciltlerine iyi gelecek ve kendilerini iyi hissetmelerini sağlayacak kremleri kullanmışlardır.
- Her iki dönemde de iyi bir diyet programı uygulanmıştır. Hangi besinin sağlıklı ve dengeli beslenme için iyi olduğuna yönelik programlar geliştirmişlerdir.
- Her iki dönemde de iyi bir vücut görünüşüne önem verilmiştir. Kaslı, geniş omuzlu görünüşün gücün sembolü olduğuna inanılmıştır.
- Her iki dönemde de sporcuların olabildiğince doğal ve çıplak olarak müsabakalara katılmaları sağlanmıştır. Bu konunun bilimsel bir sebepten ziyade, çıplaklığın doğal insan portresi olduğuna inanıldığı için yapıldığı düşünülmektedir.

Araştırma sonunda yapılan tespitlere göre şu önerilerde bulunulabilir:

- Anadolu'da Grek ve Roma dönemi atletik oyunları üzerinde çalışmalar yapılabilir.
- Grek ve Roma döneminin kültürel yönleri araştırılarak sportif oyunlara etkileri incelenebilir.
- Sadece Grek dönemi atletik oyunları daha kapsamlı olarak incelenebilir.
- Sadece Roma dönemi atletik oyunları daha kapsamlı olarak incelenebilir.

5. KAYNAKLAR

- Adams WL, Gerlach, LR. 2002. The Olympic Games: Ancient and modern. Boston, MA: Pearson Custom Pub.
- Adkins L, Adkins, RA. 2014. Handbook to life in ancient Rome. Infobase publishing. p. 388.
- Akat S, 2001. Lydia Bölgesinde bulunan Gladyatör Anıtları (Doctoral dissertation, Ege Üniversitesi).
- Aldrete GS, 2004. Daily life in the Roman city: Rome, Pompeii and Ostia. Greenwood Publishing Group, p: 128-129.
- Alpman C, 1972. Eğitimin Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyu Spor. 1.Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s. 72-85.
- Auguet R, 2014. Cruelty and civilization: The Roman games. Routledge. p. 8-22.
- Bach V, Dell'orto PV. Edited By Nikola Vrtis, 2009. Martial arts: galadiators, gurps four edition, p. 4-47.
- Bailey KD, 1982. Methods of social research.(2. ed). New York: The free press.
- Baker A, 2002. The gladiator: the secret history of Rome's warrior slaves. Brecourt Academic. Da Capo Press. P: 26
- Baker A, 2003. "Gladyatör", Roma'nın Savaşçı Kölelerinin Gizli Tarihi, (Çev: Serkan Göktaş), Ankara, s:3-55.
- Başgelen N, 2009. Antik çağ kent yaşamında kamusal spor mekânları ve Anadolu Gymnasionları. 2. Baskı, İstanbul, Arkeoloji ve sanat yayınları. s. 7.
- Bengston H, 1983. Die Olympischen Spiele in der Antike, 3. Auflage, Zurich, Artemis, s. 2-17.
- Bernstein F, 2007. Complex rituals: Games and processions in Republican Rome. A companion to Roman religion, 222-34.
- Bingham J, Chandler F. Chisholm J. Harvey G. Miles L. Reid S. Taplin S. 2012. Antik Dünya Ansiklopedisi. Çevirisi: Zeynep Gür, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, pp. 322-323.
- Broneer O, 1962. The Isthmian Victory Crown, American Journal of Archaeology, 66 (3), 259-262.
- Christesen P 2007. Olympic Victor Lists And Ancient Greek History. Cambridge University Press, P: 45-215.
- Christesen P, Kyle DG, 2014. A companion to sport and spectacle in Greek and Roman antiquity. John Wiley & Sons.
- Crowther NB, 2004. Athletika: Studies on the Olympic Games and Greek Athletics (Vol. 11). Georg Olms Verlag.
- Crowther NB, 2007. Sport in Ancient Times.1th ed, London: Greenwood Publishing Group, p. 3-180.
- Çokbankir N, 2010. Yazıtlar Işığında Roma İmparatorluk Çağı Küçük Asya Agonları ve Sporcuları. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Çokbankir N, 2011. Financing the Games in Pamphylia, Lycia, Cilicia and Pisidia in the Roman Imperial Period from the Epigraphic Evidence, OLBA, pp. 313-329.

- Çokbankir N, 2012. Eskiçağ Toplumunda "Agon" Kavramı ve Sporun Gelişimi. Arkeoloji ve Sanat (140), s. 103-112.
- Daniel A, 2009. Dombrowski Contemporary Athletics & Ancient Greek Ideals. the university of chicago press Chicago and London. P:37-68.
- David S, 1992. Greek Athletics and the Genesis of Sport. University of California Press. p. 1-78.
- Decker W, 1995. Sport in der griechischen Antike. Vom minoischen Wettkampf bis zu den olympischen Spielen, München, 120.
- Decker W, 2012. Sport in der griechischen Antike. Vom minoischen Wettkampf bis zu den Olympischen Spielen (2, völlig überarbeitete und aktualisierte Auflage) Hildesheim Arete Verlag, p. 3-29, 240.
- Dunkle R, 2013. Gladiators: violence and spectacle in ancient Rome. Routledge. p. 98- 100.
- Dürüşken Ç, 1995. Eskiçağ 'da spor. 1 baskı, İstanbul, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, s. 6-10.
- Dürüşken Ç, 2012. Yunan, Anadolu Uygarlıklarında Spor. Edit: Yıldırım İ, Gültekin T, 1.baskı, Ankara, Spor Yayınevi, s. 72-85.
- Elsner J, 1992. Pausanias: a Greek pilgrim in the Roman world. Past & present, (135), 3-29.
- Er Y, 2006. Klasik arkeoloji sözlüğü. Phoenix yayınevi. s. 147.
- Erişim, 2017a. Erişim tarihi 08 Ocak 2017. Erişim adresi, [https://en.wikipedia.org/wiki/Samnite_\(gladiator_type\)#/media/File:Young_Folks%27_History_of_Rome_illus138b.png](https://en.wikipedia.org/wiki/Samnite_(gladiator_type)#/media/File:Young_Folks%27_History_of_Rome_illus138b.png)
- Erişim, 2017b. Erişim tarihi 12 Ocak 2017. Erişim adresi, <https://tr.pinterest.com/pin/797911258954397757/?lp=true>
- Erişim, 2017c. Erişim tarihi 28 Ocak 2017. Erişim adresi, <https://tr.pinterest.com/pin/347762402451587095/>
- Erişim, 2017d. Erişim tarihi 04 Şubat 2017. Erişim adresi, <https://tr.pinterest.com/pin/797911258954385831/>
- Erişim, 2017e. Erişim tarihi 08 Şubat 2017. Erişim adresi, <https://sites.google.com/site/theromanhistoryofgladiators/eques>
- Erişim, 2017f. Erişim tarihi 08 Şubat 2017. Erişim adresi, <https://sites.google.com/site/theromanhistoryofgladiators/retarius>
- Erişim, 2017g. Erişim tarihi 02 Mart 2017. Erişim adresi, <https://listverse.com/2017/04/17/top-10-types-of-roman-gladiators/>
- Erişim, 2017h. Erişim tarihi 02 Mart 2017. Erişim adresi, <https://www.warriorsandlegends.com/gladiators>
- Erişim, 2017i. Erişim tarihi 02 Mart 2017. Erişim adresi, <https://sites.google.com/site/theromanhistoryofgladiators/murmillio>
- Erişim, 2017j. Erişim tarihi 08 Mart 2017. Erişim adresi, <https://www.behance.net/gallery/45931735/Gladiator-Dimachaerus>
- Erişim, 2017k. Erişim tarihi 30 Mart 2017. Erişim adresi, <https://sites.google.com/site/theromanhistoryofgladiators>

- Erişim, 2017k. Erişim tarihi 30 Mart 2017. Erişim adresi, <https://sites.google.com/site/theromanhistoryofgladiators/thraex>
- Erişim, 2017l. Erişim tarihi 03 Nisan 2017. Erişim adresi, <https://tr.pinterest.com/pin/516788125972629570/>
- Erişim, 2017m. Erişim tarihi 08 Nisan 2017. Erişim adresi, <https://tr.pinterest.com/pin/306244843385071274/>
- Erişim, 2017n. Erişim tarihi 12 Nisan 2017. Erişim adresi, <https://www.pinterest.com.au/pin/483714816203181348/?lp=true>
- Erişim, 2017ö. Erişim tarihi 16 Nisan 2017. Erişim adresi, <http://www.tribunesandtriumphs.org/gladiators/paegniarius.html>
- Erişim, 2017p. Erişim tarihi 15 Mayıs 2017. Erişim adresi, http://penelope.uchicago.edu/~grout/encyclopaedia_romana/gladiators/gladiators.html
- Erişim, 2017r. Erişim tarihi 15 Mayıs 2017. Erişim adresi, <https://abonnickskinners.weebly.com/types-of-gladiators.html>
- Erişim, 2017s. Erişim tarihi 15 Haziran 2017. Erişim adresi, http://www.seeingspectacles.org/?page_id=619
- Erişim, 2018a. Erişim tarihi 02 şubat 2018. Erişim adresi, <https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/ancient-mediterranean-ap/ap-ancient-etruria/a/the-etruscans-an-introduction>
- Erişim, 2018b. Erişim tarihi 12 şubat 2018. Erişim adresi, <https://www.ancient.eu/image/615/stadium-starting-block-nemea-greece/>
- Erişim, 2018c. Erişim tarihi 14 şubat 2018. Erişim adresi, https://www.britishmuseum.org/PDF/british_museum_olympic_games.pdf
- Erişim, 2018d. Erişim tarihi 03 Mart 2018. Erişim adresi, <https://www.dailywriting.net/PythianGames.htm>
- Erişim, 2018d. Erişim tarihi 26 şubat 2018. Erişim adresi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Halteres_from_ancient_Greece.JPG
- Erişim, 2018e. Erişim tarihi 04 Mart 2018. Erişim adresi, http://www.panhellenicgames.org/isthmian_games/index.html
- Erişim, 2018f. Erişim tarihi 05 Mart 2018. Erişim adresi, http://www.greece.com/photos/destinations/Peloponnese/Corinth/Ancient_Location/Nemea/Ancient_Nemea_-_Stadium/62356619
- Erişim, 2018g. Erişim tarihi 08 Mart 2018. Erişim adresi, <http://ancientolympics.arts.kuleuven.be/eng/TB005EN.html>
- Erişim, 2010. Erişim tarihi 16 Nisan 2017. Erişim adresi, <https://abonnickskinners.weebly.com/types-of-gladiators.html>
- Finley MI, Pleket HW, 2012. The Olympic Games: the first thousand years. Courier Corporation. p. 14-86.
- Gardiner EN, 1906. The Pankration and Wrestling. III. The Journal of Hellenic Studies, 26, 4-22.
- Gardiner EN, 2002. Athletics in the Ancient World. 2th ed, New York: Courier Corporation. p. 15-200.

- Gillet B, 1975. Spor Tarihi, (terc: Mustafa Durak), 1. Baskı. Gelişim Yayınları, İstanbul, s. 7-39.
- Golden M, 2004. Sport in the Ancient World from A to Z. 1ed. Routledge, p. 45-56, 112.
- Hanel R, 2007. Gladiators (Fearsome Fighters) Library Binding – July 1, 2007 by Creative Education, p: 31.
- Harris HA, 1966. Greek Athletes and Athletics: Hutchinson of London. pp. 32-76.
- Harris HA, 1972. Sport in Greece and Rome (Vol. 16). Cornell University Press. p. 184-225.
- Harwood FP, 1971. The balbis: a neglected geometrical figure, Mitre Press, isbn 978-0-7051-0117-2
The Rev. Francis was sometime vicar of Stoughton, West Sussex.
- Hawhee D, 2004. Bodily Arts: Rhetoric and Athletics in Ancient Greece. University of Texas Press, USA, p. 11-162.
- Hill MR, 1993. Archival strategies and techniques: analytic field research. analytical field research. Qualitative research methods series vol.31. Newbury Park, CA: Sage.
- Homer, İlyada, 2014. Çeviri: Ersoy A, 2 baskı, Panama Yayıncılık, s. 521-572.
- Homer, Odesseia, 2014. Çeviri: Ersoy A, 2 baskı, Panama Yayıncılık, s. 130-149.
- Howland RL, Finley MI, Pleket HW, 1977. The Olympic Games: The First Thousand Years. Journal of Hellenic Studies 97:199.
- Hubbard B, 2018. Gladiator: Fighting for Life, Glory and Freedom Kindle Edition, by Amber Books Ltd, P:123- 138.
- Jones WHS, Ormerod HA, Wycherley RE, 1961. Pausanias Description of Greece. W. Heinemann.
- Junkelmann M, 2006. Neden ve Nasıl Cilt 9 – Gladatörler. Tudem Yayınları, İzmir, s. 5-47.
- Karaküçük S, 1989. Tarihi ve Politik Yönden Olimpiyat Oyunları. GSGM Yayınları, Ankara. s. 11.
- Koryürek CE, 2003. Olimpiyadlar, 3 baskı, Aktüel Yayıncılık, s 4-9.
- Köhne E, Ewigleben C, Jackson R, 2000. Gladiators and Caesars: The power of spectacle in Ancient Rome. Univ of California Press. p. 61-63.
- Kyle DG, 1993. Athletic in Ancient Athens, Library of Congress Cataloging-in-Publication Data. USA. p. 56-140.
- Kyle DG, 2007. Sport And Spectacle In Greek And Roman Antiquity, Greek Female Sport: Rites, Running, and Racing, John Wiley&Sons Published, USA p. 258-276.
- Kyle DG, 2016. Antik Yunanda Atletik Şiddet. Aktüel Arkeoloji (51), s. 86-94.
- Lear A, 2007. Eros and Greek Sport, Sport And Spectacle In Greek And Roman Antiquity, John Wiley&Sons Published, p. 246-256.
- Malay H, Sılay H, 1991. Antik devirde gladyatörler. Arkeoloji ve Sanat Yayınları, s. 7-30.
- Mansel AM, 2014. Ege ve Yunan tarihi. Turk Tarih Kurumu Basimevi.
- Matz D, 1991. Greek and Roman Sport :A Dictionary of Athletes and Events from the Eighth Century B.C. to the Third Century A.D. McFarland & Company, p. 4-160.

- Mechikoff RA, 2010. A History and Philosophy of Sport and Physical education: From Ancient Civilizations to the Modern World, Fifth ed. New York, McGraw-Hill Higher Education, p. 46-78.
- Meier L, 2012. Die Finanzierung öffentlicher Bauten in der hellenistischen Polis (Vol. 3). Verlag Antike. Türk Eskiçağ Bilimler Enstitüsü, Haberler, Sayı: 35 s. 13-14.
- Memiş M, 2014. İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki Gladyatör stelleri (Doctoral dissertation, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Meyer C, 1988. Das große Fest zu Olympia im klassischen Altertum. In U. Schulz (Hrsg.). Das Fest. Eine Kulturgeschichte von der Antike bis zur Gegenwart. München: Beck, p. 38-49.
- Miles MB, Huberman AM, 2015. Nitel veri analizi. Çev. S. Akbababa Al-tun ve A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Miller SG, 2004. ed. Nemea: A Guide to the Site and Museum. Athens, 239-250
- Miller SG, 2006. Ancient Greek Athletics. New Haven: Yale University Press. s. 8-54.
- Morgan C, Morgan DC, 1990. Athletes and oracles: The transformation of Olympia and Delphi in the eighth century BC. Cambridge University Press.
- Newby Z, 2005. Greek Athletics in the Roman World Victory and Virtue. Oxford University Press is a department of the University of Oxford. p. 19-88.
- Nielsen TH, 2014. Sport and spectacle in greek and roman antiquity, John Wiley&Sons Published, p. 4-48.
- Nosov K. 2009. Gladiator: Rome's bloody spectacle. Osprey.
- O'Brian P, 2015. Gladiators: Battling in the Arena, Cavendis Square, New Your, p. 28
- Olivová V, 1985. Sports and Games in the Ancient World. New York: St. Martin's Press, p. 22-107.
- Özdizbay AE, 2011. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agon'lar ve Agonistik Sikkeler. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Palagia OS, Choremi A, 2015. The Panathenaic Games: proceedings of an international conference held at the University of Athens, May 11-12, 2004. Oxbow Books. p. 73-75.
- Patton MQ, 2014. Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri (3. baskıdan çeviri). Çeviri Editörleri: Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Picard O, 1989. Delphi and the Pythian Games. Mind and Body, Athens, 69-81.
- Pleket HW, 1976. Olympic benefactors. Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik, 1-18.
- Pleket HW, 1998. Mass-sport and local infrastructure in the Greek cities of Roman Asia Minor. Stadion, 24(1).
- Poliakoff MB, 1995. Combat Sports in the Ancient World: Competition, Violence, and Culture. Revised ed. edition, New Haven, Yale University Press. p. 26-190.
- Potter D, 2012. The Victors Crown: A History of Ancient Sport from Homer to Byzantium. Oxford University Press. p. 37-225.
- Potter D, 2016. Roma Dünyasında Şiddet İçerikli Sporlar. Aktüel Arkeoloji Dergisi, Mayıs- Haziran, Çağlar Boyu Şiddet/51, İstanbul

- Remijsen S, 2015. The End Of Greek Athletics In Late Antiquity, University Printing House, Cambridge cb2 8bs, United Kingdom, p. 27-70.
- Saltuk S, 1995. Antik Stadyumlar, 1 baskı, İstanbul, İnkılap Yayınevi, s. 39-41.
- Scanlon TF, 2002. Eros and Greek athletics. Oxford University Press, New York.
- Scanlon TF, 2014. Sport in the Greek and Roman worlds. Vol 1. Oxford: Oxford University Press.
- Scott M. 2010. Delphi and Olympia: The Spatial Politics of Panhellenism in the Archaic and Classical Periods. Cambridge, 41-145.
- Shadrake S. 2005. The World of the Gladiator. Tempus Pub Limited. Tempus; First Edition edition. p. 155-157.
- Smith W, Anthon C, 1886. A dictionary of Greek and Roman antiquities. Harper and brothers. p. 825-827.
- Spivey N, Spivey NJ, 2005. The Ancient Olympics. Oxford University Press, p. 7-98.
- Spor Ansiklopedisi Tercüman Olimpiyatlar, 1981. 1 baskı, Cilt 3, Tercüman Matbaası, s. 905-913.
- Swaddling J, 2000. Antik Olimpiyat Oyunları. (B. Gürün, Çev.) İstanbul: Homer Kitabevi ve Yayıncılık. s. 1 -89.
- Sweet WE, 1987. Sport and Recreation in Ancient Greece a Sourcebook with Translations. New York: Oxford UP, p. 23-89.
- Şenel A, 2008. Olimpiyatlar, yarışmacı spor gerçeği ve eleştirel spor kuramları. Bilim ve gelecek. s. 6-27.
- Tekin O, 1986. Eski Yunan Toplumunda Atletizm ve Atletizm Oyunları. Arkeoloji ve Sanat Sayı 32/33, s. 18-24, 36.
- TMOK 1985. Olimpik Hareket. Gül Matbaası: İstanbul.
- Tougher S, James L, 2010. A Companion to Byzantium. 1 edition; 135-147
- Uzunaslan A, 2005. Antik Roma'da Gladyatör Oyunları. Sosyal Bilimler Dergisi, (12), 15-58.
- Valavanis P, 2004. Games and Sanctuaries in Ancient Greece: Olympia, Delphi, Isthmia, Nemea, Athens. Los Angeles 162-267.
- Weiler I, 1981. Der Sport bei den Völkern der alten Welt: eine Einführung. Wiss. Buchges.
- Whittow M, Humphrey J, 1995. The Roman and Byzantine Near East: Some Recent Archaeological Research.
- Wiedemann T, 1992. Emperors & Gladiators. London: Routledge.
- Wiedemann T, 2001. Kaiser und Gladiatoren: die Macht der Spiele im antiken Rom. Primus-Verlag, p. 85-90.
- Yıldıran İ, 2014. Antikiteden moderniteye olimpiyat oyunları: idealler ve gerçekler. Hece (Batı medeniyeti Özel Sayısı), 18 (210-212): 555-570.
- Yıldırım A, Şimşek H, 2013. Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin yayıncılık. s. 45-130.

Young DC, 2008. A Brief Histories of the Ancient World, John Wiley & Sons, Oxford USA, p. 38-122.

Yurtsever A, 2012. Side’de Romanizasyon Sürecinde Gladyatörler ve Agonlar. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı, Eskişehir.

6. EKLER

EK-A: Antik Kavram ve Terimler

EK-B: S.Ü. Spor Bilimleri Fakültesi Etik Kurul Kararı

EK-A: Antik Kavram ve Terimler

Agahos: İyi.

Agon: Atletizm veya diğer yarışmaları izleme yeri anlamına gelirken, sonrasında yarışmanın bizzat kendisi olarak tanımlanır. Ayrıca, ızdırap, meşakkat, can çekişme anlamında gelmektedir.

Agonistik: Dövüşme, kavga.

Akhalılar: Homeros'un İlyada'da (598 kez) ve Odysseia'da eski Yunan halkları için kullandığı müşterek isimdir.

Akontion: Cirit atma.

Amphora: Antik çağda iki kulplu ve geniş karınlı, genellikle sivri dipli veya kaideli daha çok zeytinyağı, su, şarap gibi sıvı maddelerin, yer yer de tahıl ve zeytin gibi katı maddelerin saklandığı ve taşındığı testi.

Amfitiyatro: Roma uygarlığında gösteriler, gladyatör ve vahşi hayvan oyunları için kullanılan, daire ya da elips biçimli, yükselen tribünlerden oluşan bir kamu yapısıdır.

Ankyle: Ciriti atarken fırlatma elinin ilk iki parmağı için bir ilmek yapmak üzere ciritin etrafına sarılmış ince deri.

Apollon: Apollon, mitoloji kaynaklarında tüm sanatların, müziğin, güneşin, şiirin ve ateşin tanrısı olarak geçmektedir.

Ares: Savaş tanrısı.

Athena: Yunan mitolojisinde zekâ, sanat, strateji, ilham ve barış tanrıçasıdır.

Atheter: Yarışmacı.

Athlos: Yarış, yarışma.

Attik: Siyah figürlü amfora.

Aura: Meltem.

Balbis: Bir yarışın başlangıcını ve bitimini göstermek için kullanılan iki yazı arasında bir ip anlamına gelir.

Bater: Koşu yarışlarının başlangıç çizgilerinin ortasına yerleştirilmiş tahta bir levha.

Campus Martius: Antik Roma'da halk tarafından sahiplenilmiş yaklaşık 2 km² (600 acres) genişliğinde alan.

Cronus: Adını zaman anlamına gelen khronos sözcüğünden almaktadır. Gaia'nın doğurduğu son titan olmakla birlikte, zamanı yarattığı ve zamanlarda seyahat ettiği söylenir. Kronoloji sözcüğü Kronos isminden türemiştir. Roma mitolojisinde Saturn olarak da bilinir.

Curetes: Herakletes'in kardeşi.

Nude: Çıplak olarak performans sergilemek.

Diaulos: 400 m koşu yarışı.

Discobolus: Disk atıcısı.

Discus: Disk aleti.

Diskos: Disk atma.

Dolichos: Uzun mesafe yarışı.

Ekecheiria: Elele tutuşmak, demek olup olimpiyatlar süresince oyunların gerçekleşeceği yerde yapılan iç barışı simgeliyor.

Elea: İtalyan'ın güneyinde, Napoli kenti yakınlarındaki Grek koloni kenti.

Elis: Yunanistan'da bugünkü Elis iline eşdeğer olan antik bir şehirdir.

Greves: Bacağını koruyan bir zırh parçasıdır.

Gymnasion: Eski Yunanlıların beden eğitimi yaptıkları, çevresinde revaklı avlular bulunan büyük bina.

Gymno: Çıplak.

Halma: Uzun atlama.

Halteres: Grek sporlarında, halterler ağırlık kaldırarak ve uzun atlama versiyonunda ağırlıklar olarak kullanılmıştır.

Helios: Güneş tanrısı.

Hellen: Yunanlı.

Hellenodikai: Yunanlıların hakemi.

Hellenodikeion: Yunan hakemlerin kaldığı ev.

Hephaestus: Tanrılar ve kahramanlar için demircilik zanaatıyla uğraşarak silahlar ve zırhlar üreten ateşler tanrısı.

Heptatlon: Yedili yarış.

Herakles: Zeus'un oğlu kuvvet tanrısı. Latinler Hercule der.

Hermes: Zeus ve Maia'nın oğludur. Zeus'un habercisidir. Tanrıların en kurnazı sayılır, tanrıların en hızlısıdır.

Himantes: Dövüşçülerin elleri (parmaklarını serbest bırakarak), bilekleri ve bazen de göğüslerini yaralanmaya karşı korumak için ellerinin üzerinde deri kayışlara denir.

Hippeis: Grek süvarisi.

Hippius: 800 m koşusu.

Hoplites: Eski Yunan'da, İ.Ö. 8. yüzyılda ortaya çıkan ağır piyade sınıfından savaşçılara verilen addır.

Hoplites: Zırhla koşulan 402 m koşu.

Iphitos: Elis kralı.

İlyada: Homeros'un MÖ 720'lerde yazmış olduğu on altı bin dizecik eser.

Kalokagahai: Vücudun yetişmesi ve ruhun gelişmesi ile bağlantılı olarak kendi benliğindeki güzelliği ve iyiliği kanıtlamasıdır.

Kalos: Güzel.

Keryx: Antik oyunlarda spiker.

Lampadedromia: Meşale koşusu

Lanista: Gladyatör grupları kuran ve çalıştıran kişilere verilen isim.

Lycurgus: Sparta'nın kanun koyucusu idi.

Ludi: Roma da çeşitli oyunlara verilen ad.

Muneris: Romalılarda gladyatör gösterilerini düzenleyenlere verilen isim.

Olimpos Dağı: Yunan mitolojisinin en haşmetli tanrıların yuvası.

Palaestra: Güreş salonu.

Parthenon: Athena'nın tapınağıdır.

Patraklos: Menoitios'un oğlu Patroklos Akhilleus'un kuzenidir. İkisi de Aktor ve Aigina'nın soyundan gelmektedir.

Pausanias: MS 2. yüzyılın sonlarında yaşamış Lidyalı gezgin ve coğrafyacı.

Pelops: Lydia kralı Tantalos'un oğlu. Ganymedes'in babası.

Pentathlon: Beşli yarış.

Phaeacian: Odessia daki sarayın adı.

Pheidippides: Atinalı savaşçı, ulak.

Philostratos: Yunan filozof.

Prometheus: Yunan kökenli olan olimpiyatlarda atletlerin ellerinde meşalelerle koşarak oyunları başlatması ritüelinde prometheus'un elinde ateşle Olympos'tan aşağı koşusunu simgeler.

Skamma: Atlama çukuru.

Sphaerai: içi doldurulmuş daha büyük ve yuvarlak boks eldivenleri.

Spina: Alı yarışlarda colesyumda bulunan dönemeçler.

Stade: Açık hava spor salonu ve 100 m koşu yarışı.

Strigilis: Antik çağda atletlerin antremandan veya yarışmalardan önce vücutlarına sürdükleri yağları temizlemek için kullandıkları spatula benzeri eşya.

Sunak: Tapınaklarda, üzerinde kurban kesilen, günlük vb. yakılan, başına geçilip dinsel tören yapılan, masa biçiminde taş.

Talantonluk: Gümüş hesabıyla 20 kilograma eşit eski bir ağırlık biriminin adı.

Tethrippon: Dört atlı chariot (araba) yarışı.

Theoroiler: Olimpiyat oyunlarını duyuran kişiler.

Theoros: Şehirlerin karşılayıcısı.

Xenophon: Ünlü bir tarihçi ve asker.

Zeus: Tanrıların kralı. O, gökyüzü, yıldırım, şimşek, gök gürültüsü, hukuk, düzen ve adalet tanrısıydı.

Vitruvius: Romalı yazar, mimar ve mühendis. Mimarlık Hakkında On Kitap (De architectura libri decem) ile bilinir. MÖ 1. yüzyılda yaşamış olan Romalı mimar Vitruvius "De Architectura" adlı kitabında başarılı bir mimarlık için "Utilitas, Firmitas, Venustas" (kullanışlılık, sağlamlık, güzellik) etmenlerinin gerekli olduğunu ileri sürmüştür.

Pausanias (Gezgin): MS 2. yüzyılın sonlarında yaşamış Lidyalı gezgin ve coğrafyacı. Yunanistan'dan Mısır'a kadar yaptığı seyahatlerinde gördüklerini Periegesis tes Hellados (Yunanistan'ın Tasviri) isimli ünlü 10 ciltlik eserinde aktardı.

Olympia ve Delphi'nin mimarisinden ve dinî özelliklerinden, yolculuğunda gördüğü her türlü dinî gruptan ve doğal özelliklerden bahsetmiştir.

Stefanik Oyunlar: Kutsal ve para ödüllü oyunlar (Olympia, Pythia, Istmia ve Nemea oyunlarıdır).

EK-B: S.Ü. Spor Bilimleri Fakültesi Etik Kurul Kararı

T.C
Selçuk Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul Kararı

Karar Sayısı : 41

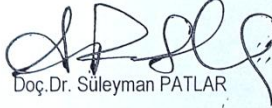
Sayın : Hakan Salim ÇAĞLAYAN

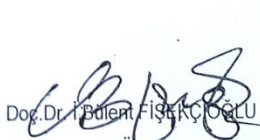
Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi / KONYA

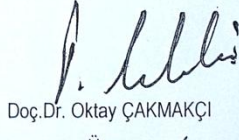
Yürütücü : Hakan Salim ÇAĞLAYAN

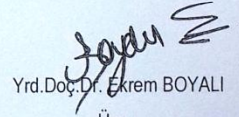
Yrd. Araştırmacı : Metin ÖZLÜ

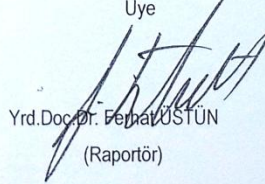
"Antik Çağ'da Anadolu'da Spor Faaliyetleri ve Betimlemeleri " isimli Doktora Tez Projesi öneriniz incelenmiş ve Fakültemiz Girişimsel Olmayan Etik Kurul yönergesine uygunluğuna oy birliği/ oy çokluğu ile karar verilmiştir. 13.11.2017

Doç.Dr. Süleyman PATLAR
Başkan

Doç.Dr. Bulent FİŞEKÇİ
Üye

Doç.Dr. Oktay ÇAKMAKÇI
Üye

Yrd.Doç.Dr. Ekrem BOYALI
Üye

Yrd.Doç.Dr. Feriye ÜSTÜN
(Raportör)

1. Etik Kurul Kararları Spor Bilimleri Fakültesi"Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurul Yönergesine göre verilmektedir.
2. Etik Kurul Kararları danışma niteliğindedir. Üyeler projeler hakkında verdikleri kararlardan dolayı idari ve cezai sorumluluk taşımaz.
3. Projenin yürütülmesi sırasında oluşacak olumsuzluklarda proje yürütücüleri sorumludur.
4. Etik Kurul Raporu verilen projelerde daha sonra proje ile ilgili bir değişiklik (araştırmacı, yöntem vb.) olması durumunda Etik Kuruldan yeniden onay alınması gerekmektedir. Aksi takdirde önceden alınmış olan rapor geçerliliğini yitirecektir.

S.Ü. SPOR BİLİMLERİ FAKÜLTESİ TEL: (0.332) 241 00 41 FAX: (0.332) 241 16 08 KAMPÜS / KONYA

7. ÖZGEÇMİŞ

23.10. 1978 yılında Konya’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Konya’da tamamladı. 1998 yılında Kabartey-Balkar (Rusya) Devlet Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümünü kazandı ve 2003 yılında buradan mezun oldu. 2012 yılında Selçuk Üniversitesi Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimini tamamladı. 2015 yılında Selçuk Üniversitesi Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı’nda doktora eğitime başladı. Halen Selçuk Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi’nde Öğretim Görevlisi olarak görevine devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

